

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917. Andra kammaren. Nr 55.

Tisdagen den 8 maj.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 2 innevarande maj.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herr Höglund i Stockholm denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Herr statsrådet *Dahlberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 342, angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare;

nr 344, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 13, § 16 mom. 1, § 17 och § 19 mom. 3 i förordningen om frihamn den 15 november 1907;

nr 345, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande m. m.;

nr 352, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 356, angående godkännande av förlikningsvis bestämd skatteköpeskilling för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.;

nr 354, angående höjning av anslaget till kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet;

nr 327, angående omkostnader för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 338, angående pensioner till vissa vid statens järnvägsbyggnader anställda eller förut anställda förmän och arbetare m. m.;

nr 343, angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m.;

- nr 346, angående anslag till hospitals underhåll;
- nr 347, angående ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten;
- nr 332, angående anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft;
- nr 333, angående anslag till en extra tjänsteman hos lantbruksstyrelsen samt till jordbrukskonsulenter och jordförmedlingsbyråer;
- nr 339, angående inrättande av en norrländsk andelsmejerifond;
- nr 349, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;
- nr 350, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18, 33 och 59 §§ i stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911;
- nr 341, med förslag till lag om allmän tjänsteplikt;
- nr 353, angående tillämpning av allmän tjänsteplikt med avseende å visst ändamål;
- nr 334, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa;
- nr 335, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa;
- nr 336, angående tillfälligt lönetillägg åt skogvaktarna vid universitetet i Uppsala m. m.;
- nr 337, angående anslag till täckande av brist i staten för förskolan för blindas i Växjö;
- nr 351, angående avskrivning av ett lån för restaurering av Vadstena klosterkyrka; och
- nr 340, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 19 mom. 4 och § 34 mom. 2 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Samtliga dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 4.

Föredrogos var för sig nedannämnda på kammarens bord lig-
gande motioner; och hänvisades därvid

till lagutskottet motionerna:

- nr 457, av herr *Persson* i Norrköping; och
- nr 458, av herr *Osberg*; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 459, av herr *von Sneidern*
m. fl.

*Ang. reniiss av
en motion.*

Efter föredragning härpå av herr *Lindhagens m. fl.* motion, nr 460, om lagstiftning rörande lättnader i torpare och deras vederlikar inom arrendatorsklassen åliggande dagsverksskyldighet m. m. ytt-
rade

Herr t a l m a n n e n: Som ifrågavarande motion, vilken icke
är väckt inom den i 55 § första stycket riksdagsordningen föreskriv-

na tid, icke heller kan anses omedelbarligen föranledd av någon under riksdagen inträffad händelse, finner jag mig förhindrad att framställa proposition på dess behandling enligt 58 § riksdagsordningen. Godkänner kammaren denna min propositionsvägran?

Ang. remiss av
en motion.
(Forts.)

Herr Lindhagen begärde nu ordet och anförde: Jag är verkligen ganska ledsen över att jag icke anser mig kunna obetingat nöja mig med herr talmannens förklaring. Det har jag gjort ganska motvilligt en gång förut vid denna riksdag, då vi haft olika uppfattning i en liknande fråga, men i denna sak måste jag be att få säga några ord, ty det gäller huru i en viktig sak 55 § riksdagsordningen skall tolkas.

Jag har väckt denna motion på grund därav, att den måste anses enligt min uppfattning föranledd av någon under riksdagen inträffad händelse. Här försiggår ju ett världskrig, som blir allt värre och värre, och särskilt två händelser, som inträffat under riksdagen, nämligen att i februari månad denna ukas utfärdades från Tyskland om skärpning av u-båtskriget och att i samband därmed även engelsmännen skärpte sin handelspolitik, ha under denna riksdagens lopp i en ofantligt hög grad ökat svårigheterna för det svenska folket på ett sådant sätt, att man också sett, huru Kungl. Maj. kastar in den ena propositionen efter den andra för att avhjälpa dessa under riksdagen uppkomna svårigheter. Dessa propositioner innehålla bland annat förslag att i detta betryckta läge hjälpa än den ena än den andra samhällsklassen genom en undantagslagstiftning.

Ett sådant — enligt min uppfattning och vilket också utredningens säkerligen kommer att visa — särdeles trängande fall är torparnes belägenhet, i synnerhet på de större godsens, på vilken de ha s. k. dagsverksskyldighet. Dessa dagsverken utkrävas särskilt på senare tid allt skarpare, ty det är ont om jordbruksarbetare, och jordbruket är en lönande näring. Men på samma gång få torparne icke annan betalning, än vad de skola ha enligt sina kontrakt — antingen ingenting eller en ringare betalning, ehuru det kan möjligen hända, att jordägare i vissa fall frivilligt gått dem till mötes. Under tiden få de köpa allt vad de behöva för sitt jordbruk och för sitt livsuppehälle efter krigstidspris och bli tillika nödsakade att försumma sitt eget jordbruk, så att de icke kunna ha tillräcklig utkomst av det, i samma mån som dagsverksskyldigheten utkräves enligt kontraktet. Men härtill bidrager också, att torparne på många håll för den minskade ransoneringen icke stå ut med den ofantligt långa arbetsdag, som de ha från tidigt på morgonen till sent på kvällen, och då de på samma gång skola fullgöra sin dagsverksskyldighet och även inskränka arbetsdagen, går det ut över deras eget jordbruk.

Alla dessa under riksdagen timade förhållanden böra väl, om man ser saken mänskligt — och grundlagarna medge, det får man väl hoppas, en mänsklig tolkning av sina bestämmelser, särskilt under sådana här kristider — kunna föranleda till att man blir i tillfälle att hjälpa till att få en undantagslagstiftning nu genast. Jag har även försökt att genom en interpellation begära regeringens

Ang. remiss av
en motion.

(Forts.)

medverkan, men det är klart, att med den korta tid, som återstår av riksdagen, blir det mera effektivt ifall man redan kan hänvisa till att i riksdagen föreligger en till lagutskottet remitterad motion i samma ämne. Jag tror icke, att med god vilja svårigheter skola möta för att få en provisorisk lagstiftning, som nödortvigt hjälper dessa torpare uti deras belägenhet. Denna lagstiftning skulle gå ut på att dagsverksskyldigheten skulle lättas och vidare därpå att de skulle få en mera normal betalning för de dagsverken, som skola utgöras.

Nu har ett dylikt motionerande ansetts strida mot grundlagarna, men jag anser mig skyldig torparna detta, och då jag har den bestämda känslan, att grundlagarna rimligtvis böra tolkas, såsom jag sagt, ber jag att få yrka, att min motion måtte få remitteras till lagutskottet. Vi ha för övrigt en annan grundlag, som också talar något om detta, och den grundlagen vill jag stryka under. Det är det ordet: »Ve Eder, I skriftlärde, som glömmen de gudomliga buden för Edra lagars skull». Även på denna grund yrkar jag remiss av min motion till lagutskottet.

Vidare yttrade

Herr vice talmannen D. Persson: Jag kan försäkra herr Lindhagen, att jag — och, jag är övertygad, samtliga denna kammars ledamöter — i lika hög grad behjärtar torparnas svåra belägenhet som herr Lindhagen, och jag är viss om att herr talmannen har ett lika varmt hjärta för dessa som herr Lindhagen, men det förhåller sig dock så, att talmannen har i första hand icke allenast rättighet utan också skyldighet att hålla grundlagen i helgd, och man kan ju inte säga, att de omständigheter, som herr Lindhagen åberopade, äro någon sådan »under riksdagen inträffade händelse», som enligt 55 § i riksdagsordningen skulle kunna motivera en remiss av ifrågavarande motion. Herr Lindhagen åberopade ju andra stycke uti 55 § riksdagsordningen, som har följande lydelse: »I grundlagsfrågor samt i frågor, som röra någondera kammaren enskilt, så ock i frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbart föranledas, må motion framställas, så länge riksdagen är samlad.» Världskriget är ingen under riksdagen inträffad händelse, u-båtskriget är inte heller någon under riksdagen inträffad händelse, utan u-båtskriget har pågått, så länge världskriget varat. Att det blivit mer och mer intensivt under fortgången, är ju alldeles riktigt, men enligt mitt förmenande är dock icke detta någon sådan under riksdagen inträffad händelse, som kan motivera en remiss utav föreliggande motion.

Så gärna jag än skulle önska — och, jag är övertygad om, så gärna än herr talmannen skulle önska — att denna fråga bragtes under behandling, är det för mig absolut omöjligt att kunna komma till någon annan uppfattning än den, som uttalades av herr talmannen, och jag ber därför få ansluta mig till herr talmannens vägran av remiss utav motionen.

Herr Lindhagen: Den ofantliga inknappning utav landets förnödenheter, som ägt rum, har just inträtt under denna riksdag. Det är det skärpta u-båtskriget och Englands i följd därav skärpning utav handelskontrollen, som har inträffat under denna riksdag och har gjort, att tillförseln av våra förnödenheter har så gott som upphört, och i spåren av dessa tilldragelser har även bland mycket annat denna torparnas nu mångenstädes snart ganska förtvivlade belägenhet uppstått. Orsaken till att jag nu särskilt håller på den saken är, som jag nämnde, först och främst hänsynen till torparnas mänskliga rätt att få sin sak behandlad, men jag ser också saken ur konstitutionell synpunkt. Det är nämligen så, att om riksdagen helt och hållet är hänvisad till Kungl. Maj:ts godtycke i en sådan här sak, så att det beror uteslutande på regeringen även i svåra kristider, om en sådan sak skall upptagas eller inte, då har Kungl. Maj:t fått en allt för stor myndighet i detta fall. Det bör givas möjlighet också för riksdagen och dess kamrar att upptaga en sådan fråga just under sådana tider som denna, så att detta inte helt och hållet får ligga i händerna på en tillfällig ministers godtycke.

Ang. remiss av
en motion.
(Forts.)

Sedan överläggningen angående herr talmannens vägran att framställa proposition på remiss till utskott av ifrågavarande motion härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner på 1:o) att kammaren måtte godkänna herr talmannens propositionsvägran och 2:o) att kammaren måtte besluta att icke godkänna berörda propositionsvägran; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Lindhagen behörde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner herr talmannens vägran att framställa proposition på ifrågavarande av herr Lindhagen väckta motions behandling enligt § 58 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit ej godkänna herr talmannens berörda propositionsvägran.

Voteringen utvisade 119 ja mot 23 nej, vadan kammaren godkänd herr talmannens propositionsvägran.

§ 5.

Härefter föredrogs herr Lindhagens vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa

spörsmål angående medverkan från regeringens sida till antagande vid innevarande riksdag av lagstiftning rörande lättnader i torpare och deras vederlikar inom arrendatorsklassen åliggande dagsverks-skyldighet m. m.; och blev nämnda anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 12 samt statsutskottets utlåtanden nr 104 och 105, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 7.

Vid nu skedd föredragning av bevillningsutskottets memorial, nr 35, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 28, avgivet i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å cement, blev den i detta memorial föreslagna vote-ringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 8.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bevillningsutskottets be-tänkanden nr 36 och 37, bankoutskottets utlåtanden nr 36—39, jord-bruksutskottets utlåtanden nr 46 och 47, första särskilda utskottets utlåtanden nr 1 och 2 samt andra kammarens första tillfälliga ut-skotts utlåtanden nr 14—16.

§ 9.

Interpellation.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Lindhagen, som yttrade: De nuvarande tidsförhål-landena hava allt för mycket fått bortskymma och från dagordnin-gen avföra de inre sociala folkfrågorna. Militärväsendet först och sist, förutom numera även förnödenhetsanskaffningen, har på ett allt annat överväldigande sätt sysselsatt regeringen och departe-menten.

Nu böra dock även militärväsendets målsmän kunna erkänna, att farhågorna för krigiska förvecklingar allt mer vika tillbaka och ökad uppmärksamhet i stället kan och bör ägnas inre viktiga ange-lägenheter.

Såsom ett bidrag till en dylik nyorientering i inrikespolitiken på ett visst område och i anslutning till ett stort behov och en utbred opinion hos dem, som vederbör, får jag för min del anhålla om kammarens tillstånd att till statsministern framställa följande spörsmål:

»Vilka åtgärder för skapandet av nyttiga realiteter för folket kunna förväntas och inom vilken tid kunna dessa åtgärder vara att emotse med anledning av

1:o) riksdagens skrivelse år 1907 rörande lantarbetarnas levnadsförhållanden; *Interpellation.*
(Forts.)

2:o) riksdagens skrivelse år 1910 rörande söndagsvila inom industri, handel och andra närliggande arbetsområden;

3:o) riksdagens skrivelser år 1915 rörande reglering av nattarbetet dels för män inom industrien och angränsande arbetsområden i allmänhet och dels för kvinnor och män inom bagerier;

4:o) riksdagens skrivelse år 1911 rörande sjuksköterskors och sjuksköterskeelevs levnadsförhållanden;

5:o) den, i anslutning till andra kammarens upprepade beslut, år 1913 av regeringen igångsatta utredningen rörande personalens arbetstid och levnadsförhållanden inom hotell-, restaurang-, kafé- och därmed jämförlig rörelse;

6:o) den, i anslutning till andra kammarens upprepade beslut, år 1913 av regeringen igångsatta utredningen rörande personalens arbetstid å badinrättningar;

7:o) den, i anslutning till andra kammarens upprepade beslut, år 1913 av regeringen föranstaltade utredningen rörande personalens arbetstid å rakstugor samt herr- och damfrisersalonger;

8:o) den, på centralstyrelsens för socialt arbete redan år 1906 tagna initiativ, av regeringen föranstaltade utredningen rörande det så kallade hemarbetet?

Denna framställning blev på begäran bordlagd.

§ 10.

Herr talmannen gav vidare på begäran ordet till

Interpellation.

Herr O s b e r g; och yttrade denne: Herr talman! Förhållandet lär vara sådant, att regeringen kommer att väcka förslag till civil värnplikt, i huvudsak för att skaffa landet erforderligt bränsle. E huru denna fråga är av stor betydelse, kan den ändock icke jämföras med spörsmålet om, hur man skall kunna producera tillräckligt med livsförnödenheter åt landets invånare. Under sådana förhållanden bör regeringen bemöda sig om, att all möjlig hänsyn tages till jordbrukets behov av arbetskraft. Den befintliga arbetsstyrkan vid jordbruket är otillräcklig, och obetingat får ej något uraktlåtas, som kan höja jordens avkastningsförmåga; detta är ej någon lätt uppgift och därför bör varenda jordbruksarbetare ostört få ägna sig åt sitt kall. Med god vilja kan nog många dagsverken tillföras det produktiva arbetet.

Enligt den nya härordningen skall årsklassen 1909, infanteri, innevarande sommar inkallas till reservtruppövning under 15 dagar. Denna klass har under krigstiden fullgjort två perioder krigstjänstgöring med omkring 90 dagar; från utbildningssynpunkt torde denna kunna reda sig utan att nu inträda i den bestämda reservtruppövningen.

I dessa tider måste stora förändringar vidtagas både på det ena

Interpellation. och andra området, och i detta fall vill det synas, som om ett medgivande till, att årsklassen 1909, infanteriet, bleve innevarande år befriad från fullgörandet av de s. k. reservtruppövningarna, borde kunna ske.

Under återopande av dessa synpunkter anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet få rikta följande spörsmål:

Är herr statsrådet villig medverka till, att årsklassen 1909, infanteriet, befrias från fullgörande av de s. k. reservtruppövningarna under innevarande år?

Jämväl herr Osbergs ifrågavarande framställning bordlades.

§ 11.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av

herrar *Tengdahl* och *Lybeck*, nr 461, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 258, angående omorganisation av och lönerreglering för överintendentensämbetet samt angående länsarkitekter m. m.;

herr *Bystrom*, nr 462, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 296, angående utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.; och

herr *Holm*, nr 463, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 274, angående driftkostnader under år 1918 för statens skogsdomäner m. m.

Nämnda motioner bordlades på begäran.

§ 12.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av återburet stipendium för utbildande av präst, förtrogen med finska språket;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kvinnas utnämning och befordran till rektor vid kvinnligt folkskoleseminarium;

nr 131, i anledning av vissa framställningar rörande anslag under åttonde huvudtiteln;

nr 132, i anledning av väckt motion om ersättning till verkmästaren N. J. Eriksson för en av honom konstruerad elektrisk tändapparat;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av allmänna besparingar å riksstatens femte huvudtitel till inköp av två tomtdelar i Karlskrona m. m.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående an-

vändande av behållning å vissa extra anslag till utförande av ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming; och

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstårsberäkning för kemisten K. A. Schröder.

§ 13.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets memorial, nr 106, angående överlämnande till jordbruksutskottet av en motion rörande anslag till prisreglering å viktiga födoämnen och livsförnödenheter m. m.;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 11 under nionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter, dels och i punkt 19 framställda förslag i fråga om utbildningskurser för kvinnliga ladugårdsskötare i Norrland och Dalarna ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 49, i anledning av väckt motion om anslag till premier vid rovdolingstävlingar i Norrland och Dalarna;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad användning av ett till anordnande av jägmästarbostäder av riksdagen anvisat belopp;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lindring av fraktkostnader för kalk m. m.;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående driftkostnader under år 1918 för egnahemslånefonden;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utgifter i anledning av tillfällig ökning av elevantalet i skogshögskolans jägmästarkurs;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m.;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för inköp av brännertorv för statens räkning;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter m. m.;

nr 58, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ökade statsbidrag till kostnaderna för lantmåteriförrättningar;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalande i förskott av viss del av statsbidrag till kostnader för laga skiften inom Jukkasjärvi och Karesuando socknar av Norrbottens län;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ströängars utbytande mot annan mark; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag huru förhållas bör med ströängar vid ägostyckning inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark samt lag om förbud mot avsöndring av ströängar inom Västerbottens eller Norrbottens läns lappmark; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 11, i anledning av första kammarens beslut på grund av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om nedbringande av statens tryckningskostnader;

nr 12, i anledning av herr Halléns motion, nr 122, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättringar i ordnings- och polisväsendet å landsbygden; och

nr 13, i anledning av herr Lindhagens motion, nr 315, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående sammankallandet av en officiell fredskonferens av neutrala stater.

§ 14.

Ordet erhöles härpå av

Herr vice talman nen, som yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren behagade besluta, att å föredragningslistan för morgondagens plenum måtte bland två gånger bordlagda ärenden först uppföras bevillningsutskottets memorial nr 34, i anledning av andra kammarens återremiss av utskottets memorial nr 32, avgivet i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 12 angående brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande ävensom i samband därmed stående frågor, därefter första särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1917 åt befattningshavare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner, och första särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av framställningar om krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare anställda hos riksdagen eller i dess verk, i nu nämnd ordning, samt vidare övriga ärenden i den ordning, vari de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Källman* under den 9 maj och
» *Persson* i Norrköping » » 9 och den 10 maj.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,15 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 9 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 527, innefattande inbjudning till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess beslut att första särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts proposition, nr 342, angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor;

och blev berörda inbjudning antagen av andra kammaren.

§ 2.

Härpå föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts nedannämnda å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till första särskilda utskottet propositionen, nr 342, angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 344, med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 13, § 16 mom. 1, § 17 och § 19 mom. 3 i förordningen om frihamn den 15 november 1907;

till andra särskilda utskottet propositionen, nr 345, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 352, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 7 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 356, angående godkännande av förlikningsvis bestämd skatteköpeskilling för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 354, angående höjning av anslaget till kostnader för taxering till skatt å inkomst och förmögenhet; och

nr 327, angående omkostnader för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

till bankoutskottet propositionen, nr 338, angående pensioner till vissa vid statens järnvägsbyggnader anställda eller förut anställda förmän och arbetare m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 343, angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m.;

nr 346, angående anslag till hospitals underhåll; och

nr 347, angående ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 332, angående anslag till upplysningsverksamhet för främjande av landsbygdens förseende med elektrisk kraft;

nr 333, angående anslag till en extra tjänsteman hos lantbruksstyrelsen samt till jordbrukskonsulenter och jordförmedlingsbyråer;

nr 339, angående inrättande av en norrländsk andelsmejerifond;

nr 342, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; och

nr 350, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18, 33 och 59 §§ i stadgan om skjutväsendet den 22 juni 1911.

Efter nu skedd föredragning av propositionen, nr 341, med förslag till lag om allmän tjänsteplikt begärdes ordet av

*Vid remiss av
propositionen
nr 341.*

Herr Holmström, som yttrade: Herr talman! Enligt departementschefens yttrande i den föreliggande propositionen skall tjänsteplikten för närvarande endast tillämpas vid bränsleavverkning för kronans räkning under den tid, då jordbruket ställer mindre anspråk på landsbygdens arbetskraft. Man har dock anledning tro, att denna tjänsteplikt snart skall anses behöfelig vid de skånska stenkolsgruvorna. Detta så mycket mer som det sedan ganska lång tid tillbaka varit svårt att anskaffa folk, som vill åtaga sig detta hälso- och livsfarliga samt i öfrigt ofantligt svåra arbete, som stenkolsbrytningen är, för den betalning som för närvarande bjudes. Med allt erkännande av vad Höganäs-Billesholmsbolaget gjort för sina arbetare under kristiden, de ha nämligen erhållit större dyrtidstillägg än de flesta andra arbetare, äro dock arbetslöfverna för dem, som *bryta* stenkolen, relativt små och överstiga i allmänhet inte vad en grovarbetare ovan jord kan förtjäna på ackordsarbete, vilket kolbrytningen även är. Detta är enligt min

Vid remiss av
propositionen
nr 341.
(Forts.)

uppfattning anledningen till att det på senare tid blivit så svårt att rekrytera kolhuggarekåren. Departementschefen har berört även stenkolsfrågan, då han säger, att »upptrivande av exempelvis Högnäsverkens kolbrytning skulle dock lättare kunna ske genom en mer omfattande tjänsteplikt». Han avser då en tjänsteplikt, som skulle sträcka sig längre än till vedavverkningen.

Jag har den uppfattningen, att riksdagen borde avslå detta förslag, men ifall det skulle bli upphöjt till lag, så ville jag vid remissen uttala den meningen att arbetet i stenkolsgruvorna bör undantagas. Jag finner det alldeles orimligt att människor mot sin vilja skola kunna tvingas att utföra ett sådant arbete.

Tänk er, mina herrar, hur det skulle kännas, om någon utav er skulle bli beordrad att gå ner i stenkolsgruvan och bryta stenkol. Han skulle då sätta på sig en kostym till ytterlighet smutsig och styv utav kolstybb och vatten som torkat. På fötterna ett par klumpiga träskor och sen skulle han stiga ner i jordens mörka rum. För att komma fram till arbetsrummet hade han kanske att passera en $\frac{1}{2}$ kilometer lång väg som ofta får tillryggaläggas i så gott som krypande ställning på grund av gångarnas ringa höjd. Framkommen till arbetsrummet är han alldeles genomsvett av den ansträngande färdan. Han skall nu börja kolbrytningen kanske i ett rum, som inte har större höjd än 5 å 6 decimeter. Här får han intaga liggande ställning ty någon annan är icke möjlig på grund av den ringa höjden. Ibland finnes det uti ett sådant lågt rum vattenpussar på botten och det kalla vattnet strömmar nu från taket över arbetaren, så att på en timmes tid är han alldeles genomvåt. I ett sådant rum skall han dock avtalsenligt kvarstanna i minst 6 timmar. Nu går detta för sig, då arbetaren utav fri vilja åtagit sig arbetet och vet att han vilken dag som helst kan sluta. Men skall det ske utav tvång med skyldighet att kvarstanna så länge som myndigheterna fordra, så blir det enligt min uppfattning för många värre än fängelsestraff. Det visar sig också, hur svårt folk anser detta arbete vara, ity att en mycket stor del av dem, som söka och erhålla anställning i stenkolsgruvorna, redan efter en eller ett par dagars arbete slutar och söker annan sysselsättning.

Vill man ha en ökad stenkolsproduktion, så är det nog lämpligast att på frivillighetens väg få arbetare, och det sker lättast genom att höja arbetslönerna, så att folk lockas till detta arbete. Med de ofantligt höga stenkolspriser, som nu råda, är det ju en mycket lätt sak. Det blir ändock en betydande vinst över åt kapitalet. Skall man däremot tvinga människor, som kanske i många fall inte lämpa sig för detta arbete och kvarhålla dem, så blir sannolikt inte produktionen ökad i någon avsevärd grad.

Jag har, herr talman, vid remissen velat framhålla denna min syn på saken.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt hänvisa ifrågavarande proposition jämte det i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandet till lagutskottet.

Härpå remitterades:

till lagutskottet propositionen, nr 353, angående tillämpning av allmän tjänsteplikt med avseende å visst ändamål;

till första särskilda utskottet propositionerna:

nr 334, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa; och

nr 335, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i prästerskapets änke- och pupillkassa;

till statsutskottet propositionerna:

nr 336, angående tillfälligt lönetillägg åt skogvaktarna vid universitetet i Uppsala m. m.; och

nr 337, angående anslag till täckande av brist i staten för förskolan för blinda i Växjö;

till bankoutskottet propositionen, nr 351, angående avskrivning av ett lån för restaurering av Vadstena klosterkyrka; samt

till lagutskottet propositionen, nr 340, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 19 mom. 4 och § 34 mom. 2 värnpliktslagen den 17 september 1914.

§ 3.

Herr *Lindhagens* vid kammarens sammanträde nästlidna gårdag framställda men då bordlagda anhållan att till hans excellens herr statsministern få framställa spørsmål angående vidtagande av åtgärder i anledning av riksdagens skrivelse år 1907 rörande lantarbetarnas levnadsförhållanden m. m. föredrogs härefter; och blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Efter föredragning härpå av herr *Osbergs* likaledes å kammarens bord liggande anhållan att till herr statsrådet och chefen för lantförvarsdepartementet få framställa spørsmål angående befrielse från s. k. reservtruppövning för värnpliktiga tillhörande årsklassen 1909 blev jämväl denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 5.

Vidare föredrogs var efter annan de på kammarens bord vilande motionerna; och hänvisades därvid

till första särskilda utskottet motionen nr 461, av herrar *Tengdahl* och *Lübeck*;

till statsutskottet motionen nr 462, av herr *Byström*; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 463, av herr *Holm*.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 106, angående överlämnande till jordbruksutskottet av en motion rörande anslag till prisreglering å viktiga födoämnen och livsförnödenheter m. m.; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 7.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo bordlagda jordbruksutskottets utlåtanden nr 48—62 och andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden nr 11—13.

§ 8.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.

Till avgörande förelåg nu bevillningsutskottets memorial, nr 34, i anledning av andra kammarens återremiss av utskottets memorial nr 32, avgivet i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 12 angående brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande ävensom i samband därmed stående frågor.

Sedan kamrarna fattat skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 12, avgivet i anledning av åtskilliga till utskottets handläggning hänvisade motioner angående brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande ävensom i samband därmed stående frågor, hade bevillningsutskottet i memorial nr 32 framlagt förslag till sammanjämkning av de skiljaktiga besluten.

Vid detta ärendes behandling i kamrarna hade första kammaren bifallit vad utskottet i sistnämnda memorial hemställt, varemot andra kammaren återförvisat ärendet till utskottet.

Med anledning av vad sålunda förekommit, hemställde utskottet i nu föreliggande memorial, att andra kammaren behagade fatta beslut beträffande utskottets ifrågavarande memorial nr 32.

Utskottets i sistnämnda memorial gjorda hemställan föredrogs ånyo; och yttrade därvid:

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Som herrarna ha sett av det bevillningsutskottets betänkande, som vi nu gå att behandla, har jag jämte en del utskottskamrater anført en reservation mot sammanjämningsförslaget, och jag skall nu be att få närmare redogöra, varför jag ansett mig icke kunna vara med om detta sammanjämningsförslag.

Som herrarna nog allesammaus känna till har den s. k. stora nykterhetskommittén utarbetat ett förslag till nykterhetsfrågans lösning, och jag tror, att jag kan säga, att alla de personer, som

intressera sig för och verka för att det svenska folket skall bli ett nyktert folk, alla dessa måste anse, att detta nykterhetskommitténs förslag är väl genomtänkt och väl utarbetat och är vad man kan säga ett gott förslag. Jag tror också, att alla nykterhetsvänner här i vårt land äro ense därom, att det sammanjämningsförslag, som betänkandet innehåller, icke kan tillmätas den betydelsen, d. v. s. dessa personer anse, att detta förslag icke är fullt tillfredsställande. Vad är då orsaken till att många eller en del av dem — jag vill gärna säga de ärligaste och bästa nykterhetsvänner — ändå vilja vara med om att antaga detta sammanjämningsförslag? Jo, man säger, att första kammaren går aldrig in på förslaget om lokalt veto, och nu har första kammaren erbjudit denna försäljningsreform utan lokalt veto, och när vi icke kunna få något bättre, är det bäst att taga det vi kunna få. Jag känner mig icke fullständigt övertygad om riktigheten av detta resonemang. Min erfarenhet har sagt mig, att första kammaren visserligen har mycket stor benägenhet att säga nej till varje reformförslag, men min erfarenhet säger mig också, att när första kammaren hållit på och säga nej till reformförslag, som stödjas av ett övervägande flertal inom vårt land, så visar det sig, att första kammaren ändå till sist ger med sig. Det ha vi sett beträffande rösträttsfrågan, och det ha vi sett beträffande många andra frågor och även beträffande nykterhetsfrågan. Det var icke länge sedan — jag tror i fjol eller förfjol — så förklarades från första kammaren, att den icke ville antaga någon annan nykterhetslagstiftning än det s. k. von Hofstenska förslaget, som dock är betydligt mindre genomgripande än det förslag, som nu är av första kammaren antaget. Om jag icke missminner mig, förklarades då från ledande högerhåll i första kammaren, att längre ginge icke första kammaren. Ville icke nykterhetsvännerna i andra kammaren nöja sig med det, bleve det icke någon lösning av i nykterhetsfrågan. Nu se vi i alla fall, mina herrar, att första kammaren gått ett betydligt steg längre på eftergifternas väg. Den har nu tagit detta förslag. Jag vill säga, att detta förslag innefattar väsentliga förbättringar i jämförelse med den förordning, som nu gäller, men det är också säkert, att detta förslag nog icke blir i tillämpningen fullt effektivt, om man icke därtill lägger stadgandet om lokalt veto.

Man har också sett på senare tider, att utvecklingen tydligen går i den riktningen, att första kammaren får allt svårare att säga nej till varjehandade reformkrav. Det skulle väl då icke vara förmåtet att antaga, att första kammaren till sist icke skall våga taga på sig det ansvaret att använda sig av några få rösters majoritet, som där finnes mot lokalt veto, till att fortfarande säga nej till det krav, som i alla fall med sådan överväldigande majoritet här från denna kammares sida drives fram, stött på en mycket stor folkmening. Sålunda menar jag, att då vederbörande säga, att man nu skall taga detta förslag, därför att vi icke kunna få något bättre, så tar man fel. Jag tror, att första kammaren icke mycket längre, kanske icke längre än till nästa år kan säga nej till detta krav, och

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.

(Forts.)

därför vill jag icke taga på mitt ansvar att rösta för detta sammanjämningsförslag, som — säga vad man vill — måste leda till att första kammaren kommer att säga: ja, nu ha vi tagit ett så långt steg med hänsyn till nykterhetslagstiftningen, så att nu kan ni väl icke begära, att vi på många år skola gå längre.

Nu säger man, att det är ansvarslost av de personer, som vilja verka för folknykterheten i landet, att icke taga detta förslag, som är så mycket bättre än andra förut framlagda och som innebär ett så stort framsteg med hänsyn till nykterhetseffekt. Därtill vill jag säga, att ett sådan resonemang kunde synas äga sin riktighet för ett par, tre år sedan, ty då kunde folk förskaffa sig spritvaror, vin och öl i ganska stor myckenhet. Då kunde man tala om fara i dröjsmål, och då kunde det ha varit frestande att gå med på ett sådant sammanjämningsförslag som detta. Men, mina herrar, även i det avseendet äro förhållandena mycket förändrade mot vad de varit för ett par år sedan. Jag frånser de sista starka restriktionsbestämmelserna, men det är i alla fall så, att de restriktioner, som rådde i januari och februari månader, dock voro så starka, att de voro strängare än de restriktioner, som skulle införas genom denna lagstiftning. Och därtill kommer — herrarna veta detta lika väl som jag — att förrådet av spritvaror är begränsat. Det förbjuder sig självt att köpa sprit, när det finnes så litet därav att sälja. Beträffande vin är förhållandet liknande. Tillgången på vin är visserligen för närvarande större än tillgången på spritvaror, men importen är ganska hämmad, och jag tror, att snart nog kommer en särskilt stor vinkonsumtion att förbjudas av sig själv. Samma är förhållandet med öl. Vi veta, att spannmålstillgången tillåter icke, att kornet förvandlas till malt för att användas till brygd av öl, och sålunda se vi, att vi ha det så att säga rätt väl ställt för närvarande i fråga om nykterhetsrestriktioner. Och, mina herrar, jag tror icke, att det vare sig detta år eller nästa år kommer att bliva någon nämnvärd sprit- vin- eller ölkonsumtion. Under sådana förhållanden anser jag icke något vara vunnet med att taga sammanjämningsförslaget, och, mina herrar, det kan väl icke vara möjligt, att första kammaren, sedan den uttalat sig för denna lagstiftning, kommer att taga sitt bud tillbaka. Tidsförhållandena äro verkligen icke sådana, att man behöver befara detta, om man tar allt i betraktande. Men även bortsett från dem kunna de personer, som nu förklarar sig anse detta sammanjämningsförslag lämpligt och nödvändigt, icke taga det budet tillbaka.

Under sådana omständigheter står det klart för mig, att man ingenting vinner men väl förlorar en del genom att godkänna detta sammanjämningsförslag, och därför skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på sammanjämningsförslaget.

Herr Sävström: Herr talman, mina herrar! Man kan ju förstå, att det anbud, som första kammaren givit i denna fråga, för många kan vara nog så frestande. Det är ju icke så ofta första kammaren bjuder oss att gå med på något reformkrav, och därför

väcker också detta ett visst uppscende. Nu har emellertid en sådan inbjudan skett, och andra kammarerna står inför ett avgörande.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.

(Forts.)

Det gäller då att överväga, huruvida man bör biträda förslaget eller ej, och om man i senare fallet anser sig kunna taga en del av ansvaret, för den händelse frågan faller. Jag förmodar, att kammarernas ledamöter redan fattat ståndpunkt, så att diskussionen icke kan påverka någon, men för den som offentligen skall tillkännagiva sitt votum, är det nödvändigt att med några ord motivera sin ställning.

Vid många tillfällen kan det vara både klokt och välbetänkt att taga ett mindre steg, när det icke finnes utsikter att taga ett större, den konsten få vi nog lära oss här i riksdagen. Men erfarenheten har också visat, att det ibland kan vara fördelaktigare, att en fråga faller, än att den bifalles i ett otillfredsställande skick. Hur ligger nu den här frågan?

Ja, det fanns en tid då nykterhetsfolket hyste rätt starka förhoppningar om att nykterhetskommitténs förslag skulle komma att bifallas. När förslaget i början av år 1914 framfördes, fanns det också en regering, som ämnade sätta in sin kraft för att vinna ett bifall till förslaget. Detta förslag innebar i och för sig icke den slutgiltiga lösningen av nykterhetsfrågan, men ansågs för tillfället kunna accepteras av nykterhetsfolket. Men så minnas vi också, att samtidigt försiggick en häftig agitation i landet i en annan fråga, som också stod på dagordningen, nämligen försvarsfrågan. Den agitationen kulminerade i bondetåget, vilket medförde, att den dåvarande liberala regeringen nödgades avgå och den Hammarskjöldska kom i stället. Genast stod det klart för oss att nykterhetsfrågans läge därmed försämrats i betydlig grad. Det visade sig också snart, att den Hammarskjöldska regeringen icke hyste något större intresse för frågans lösning, och däri ha vi säkerligen att söka en betydande orsak till frågans fall från 1914 och fram till i år. I detta ögonblick är ställningen fortfarande densamma, ty jag förmodar, att den nuvarande regeringen i denna fråga icke hyser större intresse än den föregående, och därför är motståndet fortfarande starkt.

Det motstånd, som nykterhetsfolket i allmänhet har att kämpa emot, kommer ju förnämligast från alla dem, som äro ekonomiskt intresserade av hanteringen. Men att även förbrukarna sätta sig till motvärn, det ha vi ju senast fått erfara från »förbundet för medborgarfrihet». Man kan tvista om vilket av dessa intressen som är det starkaste, det ekonomiska förvärvsintresset eller det s. k. förbrukarintresset, men säkert är att varje gång det gäller att på ett verksamt sätt minska förbrukningen av sprit- och maltdrycker komma vi i strid med båda intressena samtidigt. Det kan därför enligt min mening icke påstås, att det genom någon slags rationell klyvning skulle vara lättare att kunna taga bukt med det ena intresset nu för att senare så mycket säkrare kunna slå ned det andra. När man därför säger, att vi i den situation vi för närvarande stå, skulle ha större utsikter att komma fram till målet, det totala förbudet, om vi slopade det lokala vetot och ginge fram enbart för för-

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.
(Forts.)

säljningsreformen, så kan man på mycket goda grunder betvivla ett sådant påstående.

Flera av dem, som nu säga, att vi skola släppa det lokala vetot, ha deklarerat att de i fortsättningen ingalunda skola undandraga sig plikten att arbeta för vetots genomförande. Ja, det kan man ju säga i en sådan här situation, men nog bör det väl stå klart för var och en av oss, att om vi nu slopa vetot, så finns det ingen möjlighet att inom rimlig tid kunna vinna detsamma. Vi skulle tvingas att se oss om efter andra medel för att kunna komma fram till förbudet, och jag förmodar, att nykterhetsfolket också kommer att allvarligt överväga, vilka medel som därvid skulle kunna komma i fråga.

Jag skall icke vid detta tillfälle ingå på någon utförlig kritik av det föreliggande förslaget, ty vi ha så många gånger förut genomdiskuterat detsamma, men en sak förtjänar dock att framhållas.

Det har talats om den mängd av ölkrogar, som skulle tvingas att slå igen sina portar, därest nykterhetskommitténs förslag skulle komma att bifallas. Och i det avseendet är nog detta påstående riktigt. Men genom den ändring, som vidtagits i detta sammanjämningsförslag, kommer nog icke en enda av dessa krogar att försvinna, tvärtom kan man befara, att deras omsättning kommer att ökas betydligt. Den enda skillnaden blir, att de få sälja en svagare ölsort, så att de, som dricka för att uppnå en viss berusning, nödgas förtära så mycket mera av denna svagare maltdryck. Resultatet blir således, att maltdrycker av 4,5 volymprocent alkohol läggas under bolagen, men maltdrycker med 3,6 volymprocent alkohol få säljas med nuvarande förordning. Det återstår då att se den nykterhetseffekt, som därmed skall vinnas. Möjligheten att förtära maltdrycker, låt vara av svagare alkoholhalt, förefinnes fortfarande i precis samma utsträckning som förut, och dessutom medgives rätt att få inköpa brännvin av ända till fyra liter i månaden. Jag förmodar, att många appellister i våra dagar längta efter den tid, då dessa bestämmelser skola träda i kraft.

Ja, herr talman, då jag har den uppfattningen, att nykterhetsfrågans verkliga lösning kommer att fördröjas, om vi nu bifalla sammanjämningsförslaget, kan jag för min del icke ge det min röst.

Slutligen kan jag icke underlåta att giva uttryck för den känsla av missnöje, som säkerligen förefinnes hos många ibland oss, över det sätt, på vilket man tror sig kunna behandla folkets rättmätiga krav. Skall då aldrig den tid komma, då denna kammars flerfaldiga gånger uttryckta vilja får bli den bestämmande? Är det meningen att vi alltid skola böja oss för vad majoriteten i första kammaren i nåder behagar föreslå? Borde det icke i stället vara så, att när det gäller folkets självbestämmanderätt, som det ju här ytterst är fråga om, den folkvalda kammarens vilja respekterades?

Inom några minuter kommer detta lagförslag att klubbfästas jämväl av andra kammaren. Det betyder, att byråkratien ännu en gång kommit att segra över folkviljan.

Herr talman, jag ber att få yrka avslag på detta sammanjämningsförslag.

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handelns ord-
nande.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Norin*, *Svensson* i Skönsberg, *Lindström*, *Hage*, *Olsson* i Rödningsberg, *Stenudd*, *Helger*, *Berg* i Munkfors, *Höglund* i Strömstad, *Hansson* i Gårda och *Björck*.

Herr *J e a n s s o n* i Kalmar: Herr talman! Denna fråga har nyligen blivit så grundligt debatterad i kamrarna, att något vidare meningsutbyte härom i dag kan synas överflödigt, men då ett par talare redan yrkat avslag på det föreliggande förslaget, anhåller jag att å utskottsmajoritetens vägnar få framföra några skäl för bifall till detta förslag.

Under den långa debatt, som var här i kammaren för några dagar sedan, framfördes ju tillräckligt starka skäl för dem, som verkligen vilja se saken objektivt och sådan den är. Ett ytterligare, betydande skäl har nu tillkommit, nämligen att det nu föreligger ett fast anbud från medkammaren att bifalla utskottets förslag. Första kammaren har antagit en förordning om försäljning av rusdrycker, vilken innehåller allt vad nykterhetens förkämpare och främjare begärt och under årtal eftersträvat. Och detta anbud, som av stora skaror av nykterhetsvänner ute i landet med rätta be-tecknats och mottagits som ett hederligt anbud, det vill man nu tillbakavisa. Att anbudet är överraskande för mången det kan man ju förstå, men att det kan väcka missbelåtenhet hos *verkliga* nykterhetsvänner, det måste anses ofattbart. Jag tycker att man i stället borde hålla de forna motståndarna till denna långt gående reform räkning för det tillmötesgående, de ådagalagt genom att uppgiva sin hittillsvarande ståndpunkt, vilket säkert, det vet jag, för mången varit tungt nog. Att förklara denna reform värdelös, såsom nyss gjordes och som gjorts i den föregående debatten, därför att det lokala vetot icke är vidkopplat, det synes mig orimligt.

Jag är som bekant ingen motståndare till det lokala vetot. Jag har redan 1910 i en reservation vid bevillningsutskottets betänkande framfört ett yrkande om bifall till ett sådant, visserligen efter en annan röstberäkningsgrund, vilket även godtogs av bevillningsutskottet och denna kammare vid 1914 års andra riksdag, då jag motionerade därom. Men jag kan icke följa dem, som föredraga en ofullständig nykterhetsreform *med* lokalt veto framför en fullständig reform *utan* lokalt veto, och för mig är det ofattbart, att det första alternativet lättare skall finna stöd hos nykterhetsivrarna än det sistnämnda. Ty genom det nu föreliggande förslaget till förordning blir ju rusdrycksförsäljningen tillfredsställande ordnad över hela landet, varemot det lokala vetot sannolikt aldrig blir tilllämpat i de större och medelstora städerna. Det har berättats mig att en större källarmästare i Stockholm skulle beklagat sig över, att man nu tog en så sträng reform i stället för det lokala vetot med den mindre skarpa försäljningsreform, som man ju vet, att nykterhetsvännerna förut varit beredda att taga. Ja, med honom

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.

(Forts.)

instämman nog många källarmästare både i Stockholm och i andra större städer, ty det är givet att dem kommer man icke att träffa med det lokala vetot, men denna nya lagstiftning träffar ju alla över hela landet både i de större och de mindre städerna, och icke må man väl tro, att det är av nykterhetsintresse, som dessa sprit-hanteringens utöfvere föredraga det lokala vetot.

Om man tillbakavisade anbudet därför att man icke nöjer sig med mindre än absolut förbud, så skulle jag kunna förstå det, ty detta kommer naturligtvis att undanröja de bärande motiven för ett absolut förbud och sålunda försvåra detta. Det vore förklarligt, om än icke försvarligt att tillbakavisa det på denna grund.

Mina herrar, låt oss äntligen få en lösning av denna fråga, ett slut på detta segslitna spörsmål, som upprört det svenska folket under så många år och så upptagit bevillningsutskottets och kammarnas tid! Antages det föreliggande förslaget, skall det väcka glädje och tillfredsställelse i mångtusende hem, förkastas det, uppskjutes lösningen till en oviss framtid, ty det är icke säkert, att ett sådant anbud så snart kommer åter.

Slutligen ber jag gentemot herr Rune få erinra om, att rösterna för det lokala vetot ingalunda ökats i första kammaren, ty om jag icke missminner mig ha rösterna där minskats, d. v. s. motståndet mot det lokala vetot ökats, under de senaste åren. Det är icke ens alla nykterhetsvänner, som tro på det allena saliggörandet i det lokala vetot.

Jag vädjar till dem, som i likhet med mig endast se saken ur praktisk nykterhetssynpunkt, och vågar uttala den förhoppningen, att det av denna kammares medlemmar skall finnas tillräckligt många, som från denna synpunkt vilja medverka till att det föreliggande, goda anbudet måtte bli lag. Jag ber, herr talman, på grund av vad jag anført, att få yrka bifall till vad bevillningsutskottet i sitt memorial nr 32 hemställt.

Herr *Svensson* i Kompersmåla instämde häruti.

Herr *Ingvarson*: Herr talman, mina herrar! Då jag för min del betraktar ett beslut i överensstämmelse med det, som första kammaren redan fattat, såsom synnerligen olyckligt ur nykterhetssynpunkt och följaktligen kommer att rösta avslag därpå, så skall också jag med några ord motivera, varför jag hyser denna uppfattning.

Då nykterhetskommitténs förslag om lokalt veto och försäljningsreform föregående år behandlades i första kammaren, yttrade herr Trygger bland annat, att han och hans parti nödgades avslå detta förslag icke minst av intresse för den svenska nykterhetsrörelsen — för vars arbete de hyste mycket stora aktning — då de voro övertygade, att ett bifall till förslaget om lokalt veto skulle skada i stället för gagna den svenska nykterhetsrörelsen. Detta intresse för nykterhetsrörelsen i landet från herr Tryggers sida var mycket glädjande, även om det tog sig, enligt nykterhetsfolkets

mening, ett något egendomligt uttryck. Vore det riktigt, att detta intresse fanns i den utsträckning, som angavs, så tror jag, att det varit lyckligt, om första kammaren icke hade gått på den linje, på vilken den har gått, i nu föreliggande fråga. Ty det är min bestämda övertygelse, att ett bifall till det här föreliggande förslaget kommer att i hög grad skada den svenska nykterhetsrörelsen. Det kommer att åstadkomma en förvirring, som försvagar rörelsen. Om det är sant, som herr Trygger säger, att nykterhetsrörelsen är av betydelse för att åt kravet på bättre folknykterhet vinna ökad förståelse, och för att vi må kunna kämpa oss vidare framåt mot åtgärder i denna riktning, då är det också mindre ansvarsmedvetet att vidtaga åtgärder, som skada denna nykterhetsrörelse. Redan ur denna synpunkt anser jag det här föreliggande förslaget vara synnerligen förkastligt.

Det förvånar mig emellertid icke, att första kammarens majoritet har ansett sig kunna bifalla detsamma. Ty jag kan icke underlåta att säga, att jag har den bestämda meningen, att såsom förslaget nu är formulerat, så är det, trots herr Jeanssons vackra betyg här nyss, dock sådant, att det är relativt ofarligt för de ekonomiskt bättre situerade, ofarligt ur deras speciella synpunkt, men däremot ganska kännbart framför allt för de mindre väl situerade. Jag hör sannerligen icke till dem, som anse, att det vore oriktigt att vidtaga kraftiga åtgärder för att hindra dryckenskap vare sig bland fattiga eller bland rika, men jag kan å andra sidan icke underlåta att säga, att en lagstiftning, som ger de ekonomiskt bättre situerade en annan ställning än de i detta avseende sämre ställda, den är icke rättfärdig. Alldeles oavsett sitt syfte väcker den missnöje och harm, och det är icke lyckligt, att lagstiftningen slår in på en sådan bog.

Någon som helst tillfredsställande lösning av nykterhetsfrågan utgör detta förslag icke, och ett av de skäl, som gör, att jag för min del ovillkorligen måste fordra, att detta förslag skall förknippas med det lokala vetot för att kunna antagas, det är det, att jag alltiämt bestämt vidhåller den uppfattning, att Sveriges kvinnor skola få ha sitt ord med i laget, då det gäller att avgöra inom de olika kommunerna angående försäljning av sprithaltiga drycker. Det har sagts förut, och jag understryker det, att ett bifall till detta förslag här i dag undanskjuter, allra minst till en avlägsen framtid, troligen, enligt min mening, för alltid, kravet på det lokala vetot, och därmed också all möjlighet för Sveriges kvinnor i de olika kommunerna att få ha något som helst inflytande på avgörandet av dessa frågor — för såvitt icke herrarna vilja följa det parti, jag tillhör, och ge alla både män och kvinnor hel och full politisk och kommunal rösträtt. Men till dess att herrarna förklarat sig beredvilliga härtill, nödgas jag säga, att jag icke ser någon annan tillfredsställande väg att åstadkomma en effektiv kontroll på det område, som vi här tala om, än att låta Sveriges kvinnor få del i inflytandet, och det går icke annorlunda än genom införande av lokalt veto.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.
(Forts.)

Det finns självklart oändligt mycket att säga i denna fråga. Men jag vill icke upptaga kammarens tid därmed. Endast en sak till vill jag säga. Det har redan förut här av herr Rune påpekats, att hade man för ett eller två år tillbaka kommit fram med ett förslag sådant som detta, kunde man möjligen ha reflekterat därpå på grund av den relativt omfattande rusdrycksförbrukning, som då ägde rum. Men med de inskränkningar, som sedan dess tillkommit och som med all säkerhet komma att bestå under detta och förmodligen även nästkommande år, så betyder det mycket litet, om detta förslag nu antages eller ej. Det är riktigt och sant. Men härtill kommer ännu ett skäl. Det finns väl ingen av herrarna, som icke är fullkomligt medveten därom, att om förslaget bifalles i dag, så är det i alla fall icke meningen, att det skall träda i kraft förrän den 1 januari 1919. När så är förhållandet, så skulle jag till varje nykterhetsintresserad ledamot av denna kammare vilja rikta den frågan: finns det någon mening i att i dag bifalla detta förslag, när det ändå icke kan komma att medföra något som helst gagn ur nykterhetssynpunkt förrän tidigast 1919? I den situation, i vilken vi nu befinna oss, i den tid, i vilken vi nu leva — hur många av oss, mina herrar, veta i dag, hur förhållandena här i landet gestalta sig nästkommande år? Hur många av oss veta nu, om icke första kammaren nästkommande år möjligen är villig att fatta helt andra beslut i både denna och åtskilliga andra frågor, än man nu, särskilt på högerhåll, synes förmoda. Jag hyser den bestämda förhoppningen, att om denna frågas avgörande uppskjutes till 1918, så skall den kunna lösas på ett ur nykterhetsfolkets synpunkt och ur allmän nykterhetssynpunkt mycket mera tillfredsställande sätt än så, som föreslås i här föreliggande förslag. Då ingen tid har blivit förspild med ett uppskov till nästkommande år, därför att förslaget ju ändå inte träder i kraft förrän 1919, så ser jag intet skäl till att nu bifalla det. Jag kan icke inse, varför andra kammaren nu skulle frångå sin tidigare hållning utan tvingande skäl, då den i varje fall har minst ett år på sig för att överlägga om vilka åtgärder, som lämpligast böra vidtagas.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka avslag på det föreliggande förslaget.

Med herr Ingvarson förenade sig herrar *Eriksson* i Grängesberg, *Törnkvist*, *Larsson* i Västerås, *Bärg* i Katrineholm och *Bengtsson* i Göteborg.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Det händer ibland, när vi här i riksdagen debattera någon fråga, som ligger oss riktigt varmt om hjärtat, att vi råka göra en eller annan överdrift, naturligtvis utan att vi genast märka det själva. Det förefaller, som om man icke undgått det missödet på någondera sidan i den strid, som här i år förts om nykterhetsfrågan. Sålunda gör man sig väl skyldig till en viss övedrift å deras sida, som yrka, att förslaget skall

antagas, när man låter förstå, att det nu är fråga om att åstadkomma åtminstone en provisorisk lösning av nykterhetsspörsmålet. Såvitt jag kan se, är detta oriktigt av det skälet att det förslag, som nu föreligger, saknar bestämmelser om den allmänna folkomröstningen eller, såsom denna populärt, ehuru enligt min tanke icke fullt riktigt, brukar uttryckas, det lokala vetot. Varför är då »det lokala vetot» ett nödvändigt komplement till en försäljningslagstiftning, fränsett dess betydelse såsom förbudslagstiftning? Jo, enligt min tanke därför, att med de allra mest förträffliga och restriktiva försäljningsbestämmelser, det i alla fall är möjligt, att de organ, som skola handhåva försäljningen, icke äro besjälade av det rätta nykterhetsintresset, och att dessa organ därför försumma att handhåva lagen enligt deras mening, som lagen gjorde. Om sådant inträffar, skall det lokala vetot vara ett medel för den stora massan av befolkningen, som mest får lida av en sådan slapp lagtillämpning, att åtminstone inom vederbörande kommun förbjuda en hantering, som alltid är farlig och som på den platsen visat sig vara påtagligt skadlig.

Det lokala vetot bereder sålunda en möjlighet för den allmänna meningen till reaktion mot försök att förfuska försäljningslagens tillämpning. Utan det lokala vetot blir det därför alltid något, som fattas även i den bästa försäljningslagstiftning. Och förrän den bristen är fylld, kan det icke sägas, att man fått ens en provisorisk lösning av nykterhetsfrågan.

Såvitt jag förstår, saknas det emellertid icke heller överdrifter på deras sida, som motsätta sig bevillningsutskottets sammanjämningsförslag. Sålunda ligger det en påtaglig överdrift i påståendet, att detta förslag icke har något egentligt nykterhetsvärde. Gent emot det talet ber jag få påminna om följande. Under de två senaste årtiondena ha här i riksdagen gång efter annan väckts motioner, i vilka motionärerna under åberopande av sin personliga erfarenhet framhållit de fördömande verkningarna av spritutskänknings på ångbåtarna, av öl- och vinförsäljningen till avhämtning i speceributikerna och av bryggeriernas försäljning genom försändning och av utskänknings inom en massa klubbar, som erhållit sina rättigheter i strid mot de kommunala representationernas och ortsbefolkningens önskan. På samma gång detta framhållits, har man föreslagit ena gången förbud mot spritutskänkning på ångbåtar, andra gången skiljande av öl- och vinhandeln från annan handel, tredje gången upphävande av bryggeriernas rätt att försälja genom försändning o. s. v. Jag vill icke förneka, att möjligen någon gång en eller annan överdrift insmugit sig i motionärernas skildringar i dessa avseenden. Men icke kan man påstå, att motionernas innehåll varit alldeles gripet ur luften. Det har helt visst hämtats från många svenska hems bittra erfarenheter, och förslagen ha nog varit allvarligt menade försök att främja vårt folks nykterhet. Nåväl, nu föreslås i sammanjämningsförslaget icke som förut, att man skall täppa till ett eller annat av de nu nämnda hälen, genom vilka en ej ringa del av rusdrycksfloden runnit ut och förgiftat vårt folk, utan att man skall söka så gott man kan täppa till alla dessa hål på en gång. Nog är det väl oriktigt att påstå, att detta icke skulle ha någon

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.

(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.

(Forts.)

nykterhetseffekt att tala om, och icke blir effekten mindre därigenom, att det på samma gång föreslås, att man skall uppfylla en del andra nykterhetsvännernas önskemål, såsom införande av förbud mot den privata vinimporten och fränkskiljande av det privata vinstintresset från rusdryckshanteringen. Det måste erkännas, att *något* nykterhetsvärde skall väl ändå ett försök att nå allt detta på en gång hava.

Bland dem, som motsätta sig det föreliggande förslaget, gör man sig även skyldig till en annan överdrift. Man säger, att ett antagande av detta förslag innebär, att andra kammaren »böjer sig för första kammarens maktspråk» eller »kapitulerar för herr Trygger» o. s. v. Det är en mycket känslig sträng, som vidröres med dylika talesätt. I denna kammare är man nämligen mycket ömtålig för, att ett beslut i en eller annan fråga skall synas som en kapitulation, en eftergift för medkammaren. Men då det säges, att andra kammaren i detta fall inbjudes att böja sig för första kammarens maktspråk, undrar jag, om man riktigt kommer ihåg, vad som beträffande denna fråga inträffat i första kammaren under de senaste åren. Jag skall därför tillåta mig erinra om, vad herr Trygger, ledaren för första kammarens majoritetsparti, yttrat vid 1914, 1915 och 1916 års riksdagar.

Vid 1914 års riksdag förklarade herr Trygger, att första kammaren trots sina betänkligheter mot Kungl. Maj:ts förslag biträdde detsamma, emedan det var kammarens »bestämda föresats att tillfredsställa nykterhetsbehovet hos vårt folk i den största utsträckning, som är möjlig utan att föranleda ett äventyrligt bakslag». Vad var då den största möjliga utsträckning för första kammaren år 1914? Jo, ett förslag, som helt visst hade stora förtjänster, det vill jag icke förneka, men som icke innehöll några detaljerade bestämmelser om den individuella kontrollen i avseende på brännvinsförsäljningen, som icke ställde öl och vin under individuell försäljningskontroll, som icke avsåg att taga bort den privata vinimporten eller att bortskära det privata vinstintresset från rusdryckshanteringen, men som tillät de privata vinhandlarna att fortsätta med sin rörelse till år 1939. Detta var första kammarens yttersta bud 1914.

Vid 1915 års riksdag avgav herr Trygger följande förklaring: »Jag röstar för den reservation jag nyss förordade, herrar Nilssons i Bonarp och von Hofstens reservation, detta är det yttersta, vartill vi kunna gå. Då har jag för min del sträckt mig så långt, som det är mig möjligt. Längre kan jag icke komma, således icke heller i sammanjämningsväg. Jag tänker stå kvar på den ståndpunkt, varpå första kammaren stod i fjol.» Herrar Nilssons i Bonarp och von Hofstens reservation var, som herrarna torde erinra sig, i huvudsak överensstämmande med Kungl. Maj:ts förslag 1914. »Det erbjudandet», fortsatte herr Trygger, »står till förfogande. Det kan enligt vår mening bringa vårt land en lycklig lösning av denna fråga, men vad därutöver är kan åtminstone jag för min del icke vara med om.» Man får erkänna, att det var ett klart och rent och tydligt besked.

Vid 1916 års riksdag, då återigen en reservation av herrar Nilsson i Bonarp och von Hofsten förelåg jämte ett längre gående förslag, yttrade herr Trygger: »Jag är för min del övertygad om, att det förslag,

vi förut bifallit, är av den art, att det bör anses utgöra en tillfredsställande lösning av denna fråga. Däremot kan jag icke vara med om utskottets förslag, dels därför att detta förslag i vissa punkter enligt min mening går längre än vad som är erforderligt för vinnande av det eftersträfvade målet, dels ock därför att det utan att gagna nykterheten hotar att kränka andra berättigade intressen och därmed också är ägnat att framkalla en reaktion mot nykterhetssträvandena, vilken i framtiden kan bliva ganska farlig för nykterheten.» Sedan övergick han till att polemisera mot det lokala vetot.

Nu har första kammaren utan inbjudan från denna kammare fattat ett beslut, som i olikhet med besluten åren 1914, 1915 och 1916 inför i lagen bestämmelser om individuell kontroll vid brännvinsförsäljningen som ställer öl och vin under individuell försäljningskontroll, som förbjuder den privata vinimporten, som går ut på att radikalt avskära det privata vinstintresset från rusdryckshanteringen, som gör bestämmelserna i avseende på vinhandeln tillämpliga från och med år 1919 och som t. o. m. — jag nämner det som en kuriositet — upptager i lagen termen »rusdrycker», som man förut spottat åt såsom ett otillständigt uttryck för fanatism. Sedan första kammaren tre år a rad i högtidliga ordalag förklarat, att den stod på en viss ståndpunkt och att den icke kunde lämna densamma, har den tagit ett så väsentligt steg hitom den ståndpunkten, närmare andra kammarens, att den går med på alla de nyss nämnda reformerna. Och det skulle nu vara en kapitulation från vår sida, om vi biträdde det beslutet! Jag kan icke riktigt fatta udden i det inkastet. Att ett godkännande av första kammarens beslut, som till fyra femtedelar innebär ett accepterande av de motioner, som från denna kammares vänster avgivits skulle från vår sida vara en kapitulation, det är mer än en överdrift, såvitt jag förstår. Nå, säger man, om det nu icke är en kapitulation, är det i alla fall en kompromiss, varigenom vi kompromissa bort det lokala vetot. Jag kan icke ens gå in på, att detta uttryck är fullt korrekt, utan jag håller före att det ligger en överdrift även i det. För att en kompromiss skall kunna anses föreligga, förutsättes i första rummet, att det träffas en överenskommelse mellan två tvistande parter angående det, varom man tvistar. Men här förefinnes icke mig veterligen någon överenskommelse. Jag känner åtminstone icke till, att det mellan representanter för första kammarens majoritetsparti och andra kammarens vänsterpartier träffats någon överenskommelse om ömsesidig jämkning av ståndpunkterna för att få ett avgörande av den här striden. Däremot är det sant att det nu ifrågasättes, att bägge kamrarna var för sig skola göra vissa eftergifter. Men låt oss tänka på *vad* man eftergivit eller skall eftergiva. Första kammaren har avstått från herrar Nilssons i Bonarp och von Hofstens reservation, som den förut tre gånger högtidligen förklarat, att den icke kunde lämna. Kammaren har för all framtid avstått från den ståndpunkten. Jag har den största aktning för nykterhetsintresset hos de herrar, som avgivit nämnda reservation, jag vill icke förklara det intresset, men det är min fasta övertygelse, att det här i denna kammare aldrig mer kommer att röstas om herrar Nilssons och von Hofstens reservation.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelsordnande.

(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handelns ord-
nande.

(Forts.)

Vad har åter andra kammaren avstått ifrån, om den går med på det föreliggande förslaget? Jo, den har avstått från en förhoppning, som man möjligen i början av riksdagen hyste, att i år få till stånd ett beslut om det lokala vetot. Men vi behålla den utsikten eller rättare den förvisningen, att när riksdagen samlas igen om åtta månader, kommer det lika säkert att väckas en motion eller kanske flera angående det lokala vetot. Den frågan är icke förfallen, om sammanjämningsförslaget antages. Hur det går med den frågan vid nästa riksdag vill jag icke uttala någon spådom om, men så mycket vågar jag säga, att det icke skall dröja många år, förrän svenska riksdagen antagit en vetolag. Det förefaller mig, att under sådana förhållanden ett förslag sådant som det vi nu behandla icke gärna kan sägas vara en kompromiss, varigenom vi avstå från det lokala vetot.

Så mycket om överdrifterna å ömse sidor. Av vad jag redan sagt framgår, att jag anser, överdrifterna vara större på deras sida, som motsätta sig sammanjämningsförslaget, och jag har därmed bestämt givit tillkänna, att jag kommer att rösta för detta förslag.

Nu säges, att om vi i alla fall skulle avslå det här förslaget, är på det hela taget ingen skada skedd, ty lagen kan icke ändå träda i kraft förrän den 1 januari 1919. Vad gör det då, säger man, om vi fundera på saken ännu ett år? Därigenom har ju ej någon olycka hänt! Jag är icke riktigt säker på det, mina herrar. Först och främst vill jag fästa uppmärksamheten på, att andra kammarens majoritet ännu icke mig veterligen bundit sig vid den ståndpunkten, att här icke får beslutas någon nykterhetsreform, om icke därmed är förbundet det lokala vetot. Men skulle vi nu besluta att avvisa sammanjämningsförslaget, då hade vi verkligen engagerat oss för en sådan ståndpunkt. Då skulle det vara motbjudande för mängas ambition att nästa år vara med om en försäljningslag, som icke innehölle det lokala vetot.

Och så en sak till sist. Det förslag, som här föreligger, är naturligtvis utarbetat så, att det icke skall kränka några främmande staters intressen, som vi genom våra handelstraktater äro skyldiga att tillgodose, det tror jag mig kunna säga. Men å andra sidan kan man icke alldeles blunda för att en sådan bestämmelse som exempelvis den, varigenom det förbjödes för privata personer att importera vin, nog i någon mån berör vissa vinexporterande länders intressen. Nu äro dessa länder invecklade i krig och ha för närvarande kanske varken tid eller lust att intressera sig så mycket för denna sak. Men det kan dock hända, att vi ha fred ett annat år, och det låter också tänka sig, att dessa främmande staters exportintressen, som då efter kriget måhända komma att stegras till det yttersta, ha förmåga att på ett eller annat sätt göra sig påminta. Det är möjligt, att de göra det med sådan kraft, att vi icke kunna var absolut säkra på att detta förslag ett annat år kommer att antagas i samma obeskurna skick, vari det nu föreligger.

Jag skulle vilja säga med en ofta använd banal bild, att det lokala vetot är »fågeln i skogen», som vi icke lyckas fånga i år, men det förslag, som nu föreligger är »fågeln i handen» som vi ha i vår besittning. Jag tror, att vi skulle komma att ångra oss, om vi skul-

le släppa den fågeln för att springa efter den andra, som ännu flyger i skogen.

Herr talman! Enär detta förslag, trots saknaden av det lokala vetot, i alla fall ovillkorligen har ett betydande nykterhetsvärde, enär förslaget icke innebär en kompromiss, som på något sätt förhindrar oss att fortfarande med oförminskat nit verka för det lokala vetot, och enär slutligen det icke med säkerhet kan väntas, att vi ett annat år befinna oss i samma gynnsamma situation som nu, då det gäller att besluta en effektiv nykterhetsreform, ber jag att få yrka bifall till sammanjämningsförslaget.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Molin* i Dombäcksmark, *Sundström*, *Olofsson* i Ävik, *Bolander*, *Mossberg*, *von Sneidern*, *Persson* i Tofta, *Adelswärd* och *Odqvist*.

Herr Cederborg: Herr talman! Min ärade vän herr Rune yttrade i debattens början, att han fann föreliggande sammanjämningsförslag icke vara ur nykterhetssynpunkt fullt tillfredsställande. Jag tror, att, om herr Rune går tillbaka till sin erfarenhet och om vi alla en och var gå tillbaka till vår erfarenhet av de resultat, som det är möjligt att vinna i stora frågor och särskilt i frågor, så omstridda som den föreliggande, så skall det befinnas vara ytterligt sällan, som vi äro i det lyckliga läge, att man kommit till ett resultat, som man verkligen kan anse vara för den privata uppfattningen fullt tillfredsställande. Man får nog i allmänhet nöja sig med väsentligt mindre. Jag tror, att, om man skall döma efter erfarenheten i stort, så får man säga, att om man kommer till en lösning, som icke är otillfredsställande, så är det ett mycket gott betyg.

För min del är jag av den uppfattningen, att det föreliggande förslaget förtjänar ett dylikt gott betyg även från nykterhetssynpunkt. Herr Pettersson i Södertälje, med vilken jag icke i alla delar kan instämma, har emellertid efter min mening på ett övertygande sätt uppvisat, att detta förslag erbjuder så mycket av värde och av för framtiden bestående värde ur praktisk nykterhetssynpunkt, så mycket utöver vad vi förut haft anledning tro vara möjligt att under den närmaste framtiden vinna, att jag i likhet med honom anser, att det icke vore klokt, icke vore välbetänkt, om man tvekade att antaga detta förslag.

Jag ber därför att i likhet med herr Pettersson i Södertälje få yrka bifall till föreliggande sammanjämningsförslag.

Herr *Magnusson* i Tumhult instämde häruti.

Herr Winberg: Herr talman, mina herrar! Endast några ord, innan andra kammaren ännu en gång går att i en viktig fråga böja sig inför första kammarens bestämda non-possumus-politik. Ty det kan icke hjälpas — trots herr Petterssons i Södertälje funderingar — att det beslut, som jag misstänker kommer att fattas här,

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handelns ord-
nande.
(Forts.)

är en kapitulation inför första kammaren. Från min personliga synpunkt skulle jag kunna taga ett sådant beslut med relativt jämnmod. Jag har redan tidigare från denna plats sagt, att det kanske skulle komma att gå så, även beträffande nykterhetsfrågan, som det gått med en hel del andra frågor, nämligen att sedan första kammaren tillräckligt lång tid har visat sig fullkomligt ovillig att gå med på någon verklig lösning, så tröttnar andra kammaren, och en vacker dag är kapitulationen färdig. Nu beklagar jag likväl, att jag av allt att döma kommer att få rätt beträffande denna min spådom.

Man säger, att det icke är fråga om någon som helst kapitulation härvidlag. Ja, mina herrar, hur ställer det sig med den saken? Man har upprepade gånger under senare år förklarat, att de svenska nykterhetsvännerna nu intagit den positionen, att de kräva en försäljningsreform enligt nykterhetskommitténs förslag, vid vilken också ovillkorligen skall fogas beslut om lokalt veto, och att de icke skulle komma att ge avkall på denna fordran trots de inviter därtill, som vid upprepade tillfällen kommit från första kammaren. Nu inträffar i alla fall, att man är färdig lämna denna position, och det under en tidpunkt, märk väl, mina herrar, som minst av alla är ägnad att inbjuda till kapitulation för första kammarens krav. Det skulle icke ha förvånat mig så mycket, om detta förslag så varmt förordats av vänsterledamöterna i kammaren, så framt det icke kommit fram nu, just vid denna tidpunkt, vilken väl om någonsin bort mana vänstern att vidhålla sina positioner och icke lämna dem, utan snarare då flytta fram dem något litet.

Emellertid är det nu icke något ont, utan att det även har något gott med sig. Herr Pettersson i Södertälje förklarade, att här kommer redan nästa år alldeles säkert att väckas motion rörande det lokala vetot. Ja, jag vet ej, huruvida så blir förhållandet eller ej. Men för mig synes den logiska konsekvensen av ett beslut om bifall till sammanjämningsförslaget i dag bli, att hädanefter kommer det att för nykterhetsfolket endast återstå *en linje*. Vi ha haft åtskilligt delade meningar i denna fråga hittills och jag har som bekant icke i samma utsträckning som många andra ansett det lokala vetot vara den allena saliggörande vägen, som för fram till det mål, nykterhetsvännerna satt sig före. Men om vi efter denna dag fortfarande skola vidhålla den väg, som nu visat sig till och med inom nykterhetsvännernas led leda till en så oerhörd förvirring, så komma vi icke inom årtionden ens att nå fram till det mål, som vi tänkt uppnå tidigare. Det blir antagligen så att ehuru det beslut, som här kommer att fattas, visserligen till en början kommer att bringa förvirring till en viss grad inom nykterhetsvännernas led, så kommer det enligt mitt förmenande å andra sidan att som intet annat kanhända sammansmida de verkliga nykterhetsvännerna i vårt land. De komma att få klart för sig, att den hittills följda politiken går det ej längre att följa, ty här åtminstone har det visat sig, att, om man dagtingar på något sätt med det motstånd, som möter från första kammaren, så går det nu gång efter gång dit-

hän, att första kammaren »löser» de stora reformfrågorna här i landet, vilket på samma gång betyder, att dessa reformfrågor icke bli lösta, utan de bli endast förfuskade. Såsom bevis för att man kommer att betrakta ett beslut om bifall till sammanjämningsförslaget i dag såsom innebärande, att nykterhetsfrågan nu blivit löst, kan jag endast erinra om herr Jeanssons uttalande, då han så bevekligt vädjade till kammaren: låt oss för all del lösa denna fråga, som hittills bringat så mycken diskussion och debatt i kammaren och i landet. Ja, jag kan försäkra herr Jeansson i Kalmar, att ett bifall till förslaget i dag så mycket mindre betyder en *lösning* av nykterhetsfrågan, att det tvärtom kommer att uppkalla alla de krafter, som verkligen vilja sträva för en lösning av densamma till ett energiskt och samfällt arbete härför. Men jag förstår så väl, att man från högerns sida kommer att göra gällande, att nu ha vi för lång tid framåt löst nykterhetsfrågan, och nu vilja vi icke debattera den saken längre.

Då jag således först och främst anser, att den föreliggande försäljningsreformen icke har den betydelse ur nykterhetssynpunkt, som man här velat göra gällande, och då jag vidare anser, att ett bifall till föreliggande sammanjämningsförslag i rätt stor utsträckning till en början skulle bringa oreda och förvirring inom nykterhetsvännernas led, och då jag slutligen av princip aldrig som vänsterman kan medverka vid en kapitulation inför första kammaren, så kan jag, herr talman, icke biträda förslaget, utan ber att få yrka avslag å detsamma.

Häruti instämde herr *Lundberg*.

Herr *Thorsson*: Herr talman! Då nu denna fråga här föreligger till avgörande i ett sådant skick, att kammaren har i sin hand att besluta, huruvida vi inom den närmaste tiden skola få en försäljningsreform eller ej, så är det ganska naturligt, att själva sakförhållandet, själva innebörden av ärendet måste bjuda var och en att bilda sig en uppfattning om räckvidden av det beslut kammaren nu går att fatta.

Mot bakgrunden härav har jag som nykterhetsvän försökt bilda mig en uppfattning om, huru jag bäst skulle tjäna nykterhetsspörsmålet vid avgivandet av mitt votum. Jag har då kommit till den bestämda uppfattningen, att då det föreliggande ärendet icke föregriper det spörsmål, som för mig är det mest avgörande i nykterhetsfrågan, nämligen *det allmänna förbudet*, icke föregriper detta och heller icke föregriper min strävan att i fortsättningen arbeta för en utveckling av rösträttsbestämmelserna, varigenom både män och kvinnor bli i tillfälle att utöva inflytande på denna för samhället viktiga fråga, så kan jag icke ställa mig avvisande mot det föreliggande förslaget. Först och främst innebär detta förslag kort och gott, att *alla rusdrycker över 3,6 % alkoholhalt läggas in under regleringsbestämmelser*. För det andra innebär det ju skiljandet av ölhandeln från

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.

(Forts.)

all annan handel, ett av våra äldsta önskemål. För det tredje innebär det en kontroll och en begränsning av importen till endast sådana, som ha rätt att handla med dithörande varor, och för det fjärde innebär det att all handel med alkoholhaltiga varor över 3,6 % skall inläggas under kontrollstyrelsen. Och slutligen medger detta lagförslag ett betydligt utvidgat inflytande åt kommunalrepresentationen i frågan om ordnandet av försäljningen av alkoholhaltiga drycker.

Dessa saker tillsammans ge nykterhetssträvandena så mycket, att varje nykterhetsvän bör allvarligen fråga sig, om han i det avgörande ögonblicket skall kasta bort vad detta förslag bjuder. Särskilt vi uti städerna som under många år på ett plågsamt sätt lidit under ett ohejdat öl och vinförsäljande, ha dubbel anledning att fråga oss om vi gagna nykterhetssaken genom att avslå sammanjämkningsen.

Ett par, tre talare ha frågat, vad det skulle gagna, att vi i dag fatta ett beslut i denna fråga i överenstämmelse med det föreliggande förslaget, då förhållandena i riket ju äro sådana, att någon rusdryckstillverkning i större omfattning icke kan äga rum på grund därav, att knappheten på potatis, spannmål och andra för tillverkningen erforderliga ingredienser nödvändiggör förbud för sådan tillverkning. Det skulle därför icke vara någon risk, menar man, att vänta med att fatta beslut till ett annat år, ty det blir ju icke någon förändring i tillverkningen under den intervall, som ligger mellan det nuvarande tillståndet och det som kan inträda längre fram i tiden med blivande tillgång på spannmål. Till dem, som så mena, skulle jag vilja säga, att det behöves en tid för organisation, innan detta förslag, om det nu antages, kan komma i praktisk tillämpning. Det vill förefalla mig, att de, som verkligen hava ett levande intresse för nykterhetsspörsmålet, skola för sina syften begagna dessa år, under vilka knappheten förhindrar framställandet av rusdrycker. Skola vi innan denna period gått till ända, vara redo att med reglerande bestämmelser ingripa, böra vi fatta beslut i dag. Uppskjutes beslutet till något längre fram kan det icke undvikas att då spannmål, potatis och andra för rusdryckstillverkningen erforderliga produkter komma i marknaden, det då kommer att ligga en oreglerad period varunder vi få bevittna en tilltagande rusdryckskonsumtion, detta kunna vi undvika, om vi fatta beslut i dag.

Om jag, herr talman, väger alla fördelar och nackdelar beträffande det föreliggande förslaget mot varandra, tvekar jag icke att ge min röst för sammanjämkningsförslaget, och jag har känt det som en plikt att såsom gammal nykterhetsvän här offentligen inför kammare och valmän säga, hur jag kommer att rösta i den föreliggande frågan.

Med herr Thorsson förenade sig herrar *Lingström, Åkerlindh, Lundblad, O. Nilsson* i Örebro, *Anderson* i Råstock, *Hallén, Molin* i Södertälje, *Palmstierna, Svensson* i Eskilstuna, *Holmström, Sterne* och *Pettersson* i Vråtsered.

Herr Edén: Herr talman! Jag har dubbla anledningar att taga till orda, innan denna fråga avgöres, dels den anledningen att jag framburit en av de motioner, som nu i sista instans ligga under kammarens prövning, dels också den anledningen, att jag för egen del och för det partis del, jag har äran tillhöra, under de sista dagarna mottagit en del opinionsyttringar i vare sig den ena eller den andra riktningen, och det är mig ett behov att giva ett klart besked med anledning av dessa hänvänelser.

Jag kan då så gott först som sist säga, att jag icke kan giva min röst åt detta sammanjämningsförslag, och även säga, att samma mening delas av det övervägande flertalet i det parti, jag har äran tillhöra. Skälet till denna min ståndpunkt är för min personliga del icke, att jag underkänner värdet av den försäljningslagstiftning, som nu bjudes i det föreliggande sammanjämningsförslaget. Detta värde kan naturligtvis skattas något olika alltefter de utgångspunkter man har för dess bedömande; men jag personligen är fullt beredd att erkänna, att denna lagstiftning i och för sig är ett mycket betydande verk i nykterhetens intresse, och att det såsom originell skapelse av en organisatorisk talang säkert är tämligen ouppnått i vår tids sociala lagstiftning.

När jag emellertid trots detta icke kan vara med om sammanjämningsförslaget, beror det därpå, att även om denna försäljningslagstiftning i och för sig är ett gott och ett ståtligt arbete, så är den dock allt för litet såsom resultat av många års ansträngningar i vår nykterhetslagstiftning, och framför allt kanske därpå, att försäljningslagstiftningen efter min mening icke är ensam tillfredsställande under den situation, i vilken vi just nu befinna oss, och under vilken vi verkligen icke ha någon anledning att nöja oss med ett sådant reducerat resultat.

Sammanjämnningen är efter min mening ej acceptabel redan såsom sammanjämkning. Ty vad är det första kammaren har gett, och vad är det andra kammaren ger, om sammanjämnningen antages? Första kammaren har gett, att den går med på en utökning av herr von Hofstens motion om försäljningsreform, som kammaren förut bifallit, men den går *icke* fram till andra kammarens fattade beslut i den frågan, om också ett gott stycke på vägen. Om även i de flesta punkter andra kammarens beslut i denna del godtages, så har dock icke ens i fråga om försäljningslagstiftningen sammanjämnningen accepterat andra kammarens ståndpunkt helt och hållet. Andra kammaren återigen skulle få ge, att den fullkomligt avskiljer hela den del av den föreslagna nykterhetslagstiftningen, som inneslutes i det lokala vetot. En sådan sammanjämkning tar icke efter min mening tillbörlig hänsyn till vad andra kammaren har rätt att fordra. Vi få dock komma ihåg, att i den praktiska nykterhetslagstiftningen är det det lokala vetot, som i denna kammare varit utgångspunkten för alla strävanden i senare tid. För detta lokala veto har andra kammaren voterat år efter år, innan ännu en försäljningslagstiftning var uppfunnen, och när väl denna försäljningslagstiftning kom till, då kombinerades den med det lokala vetot, då

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 55.

Ang. brännvins- samt vin- och öl-handels ordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handelns ord-
nande.

(Forts.)

voterade återigen andra kammaren år efter år för detta lokala veto såsom en av de stora huvudpunkterna i den samlade nykterhetsreformen. Nu begäres det däremot, att andra kammaren skall visserligen icke uppge, men avskilja hela detta lokala veto ur sammanjämknigen. Detta är, jag upprepar det, icke en riktig sammanjämkning. Det är en sammanjämkning, som utförts till första kammarens odelade förmån, och jag kan icke finna någon anledning, varför andra kammaren skulle acceptera ett sådant anbud på sammanjämkning under nuvarande tid. Man kan naturligtvis invända, att det där är ju en riksdagsformell synpunkt, eller om man så vill, en politisk synpunkt. Jag svarar: Även politiska synpunkter äro dock berättigade i stora folkfrågor, när man vet, att andra kammaren har en mycket stark folkmening bakom sig.

Men dessutom: det är icke bara ur politisk synpunkt sammanjämknigen är otillfredsställande, den är det också på annat sätt. Hela förslaget om försäljningsreform och lokalt veto har tillkommit under nykterhetskommitténs samfällda arbete på sådant sätt, att det ena hör ihop med det andra, att försäljningsreformen och det lokala vetot komplettera varandra. Jag vill icke säga, att de stå i fullkomligt oupplösligt sammanhang, men så mycket är visst, att skiljer man dem åt, får ingendera den verkan, som vardera skulle ha i förening med det andra.

En talare ifrån mitt eget parti, som själv är medlem av nykterhetskommittén men dock nu funnit sig böra ge sin röst för sammanjämknigen, herr Pettersson i Södertälje, har nyss påmint om, att det lokala vetots uppgift i denna systematiserade lagstiftning bland annat och kanske framför allt skulle vara att utgöra ett uttryck för den folkopinion, som måste ha ett effektivt organ för att kunna kontrollera de olika myndigheter, vilka skola handhava försäljningen av spritdryckerna. Om denna kontroll tages bort, då försvagas effektiviteten av hela försäljningsreformen. Ty man behöver icke ha stor erfarenhet för att veta, att i en stor del av våra städer, i synnerhet av våra småstäder, styrelserna för brännvinsbolagen äro så sammansatta och bestå av personer med sådan ställning till nykterhetsspörsmålet, att man icke av dem kan vänta en så rigorös och allvarligt tillämpning av försäljningsreformens principer, som man ur nykterhetssynpunkt, ur verkligt nykterhetsreformatorisk synpunkt har rätt att begära. Funnes det nu i våra samhällen en kommunal röstordning, som gäve oss möjlighet att tillbörligt, på normala vägar övervaka dessa bolagsstyrelser, då kunde det så vara. Då kunde man säga, att det går ju an att hålla tummen på ögat på dem ändå, utan lokalt veto. Men så är inte förhållandet. Vi hava en 40-gradig skala, som icke minst just i dessa småstäder, som jag talat om, verkar på ett sådant sätt, att det icke är möjligt för de folkliga synpunkterna — på nykterhetsspörsmålet att göra sig gällande. Just ur den synpunkten är det som det lokala vetot efter min mening har en utomordentligt stor betydelse såsom det andra ledet i nykterhetsreformen. Just ur den synpunkten är det som det

blir en stor lucka och en stor blotta, om man icke får det med i beslutet.

Det finnes för övrigt även en annan synpunkt som jag anser, att även den, vilken i likhet med mig själv ej är absolutist, är skyldig taga hänsyn till, och det är den, att detta lokala veto i och för sig dock är —låt mig säga— det rent demokratiska inslaget i nykterhetsreformen i dess helhet. Det är ett medel, genom vilket män och kvinnor få direkt och med lika rätt för alla giva tillkänna sin mening, om utskänkning och försäljning skall äga rum i en kommun eller icke. Det är det enda hittills funna medlet för att kunna uttrycka en verklig folkmening i ordets vidsträcktaste betydelse vid ett avgörande angående försäljning eller icke av rusdrycker. Att detta demokratiska inslag i nykterhetsreformen tages bort är en stor förlust, en mycket stor förlust, och kommer alldeles särskilt att ha sin stora verkan på hela det sätt, varpå reformen uppfattas. Ty saken ligger uppenbarligen så, att i stora delar av vårt land, vår landsbygd och de småstäder, som äro centra för denna landsbygd, det framför allt är möjligheten att votera bort hela utskänkningen och försäljningen av spritdrycker som man har längtat och som man har strävat efter. Man har i sådana trakter icke ansett det vara tillräckligt med en försäljningslagstiftning, om vilken jag nyss har påmint, att tillämpningen ligger i bolagens hand, utan man har ansett, att det är för att få bort hela denna försäljning som man vill ha den stora reformen. Alla dessa strävanden bli nu fullkomligt besvikna. Man kommer att känna det så, som om man här hade sålt sitt viktigaste yrkande för ett medgivande, som är fullständigt otillräckligt. Det blir ett psykologiskt missgrepp att lösa nykterhetsfrågan på detta sätt. Det blir icke någon sådan lösning som kan accepteras ute i landet — såsom lösning nämligen. Det blir besvikelse överallt, där man strävat för denna nykterhetslagstiftning, och frågan står kvar lika olöst och lika elakartad, som den har stått förut. I första kammaren har man visserligen invaggat sig i den föreställningen, att ett accepterande av förslaget skulle innebära, såsom det av den kammarens fyndige präglare av slagord sades, en »varaktig fred» i nykterhetsfrågan. Men vem som helst, som sitter i denna kammare och har någon kännedom om förhållandena ute i landet, kan svara, att den freden blir icke varaktig, och att det är fråga, om det blir någon fred alls, ja, om det ens blir något stillestånd.

Yttermera måste jag understryka, vad som redan berördes av den förste talaren i denna debatt, herr Rune, att försäljningsreformen just nu synes mig ha vida mindre värde ensam, än den annars kunde hava haft. Det anmärktes för några dagar sedan här i kammaren, då det var fråga om återremiss av detta ärende till bevillningsutskottet, att tiden rider fort i våra dagar, och knappast på något område har den ridit så fort under de sista åren som på detta.

Vi leva i närvarande stund under ett restriktionssystem så strängt, att i själva verket den försäljningsreform, som man nu vill att vi skola besluta, icke utgör något egentligt framsteg utan tvärtom på vissa och viktiga punkter en tillbakagång. Och detta re-

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande.

(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handelns ord-
nande.

(Forts.)

striktionssystem, som vi praktiskt sett nu redan äro underkastade, det kommer att bibehållas, enligt vad vi med säkerhet veta, under överskådlig tid framåt. Det är genom uttalanden från regeringsmedlemmar konstaterat, att här finnes icke tillgång på material i landet för någon brännvinsbränning, åtminstone någon väsentlig, under hela nästa bränningsperiod. Vi ha att vänta, att man sålunda får reda sig med de förråd, som finnas, åtminstone till hösten 1918. Det är konstaterat och ytterligare belyst i just denna dags tidningar, att man icke heller har material till öltillverkning, att bryggerierna — det tillkännagavs just idag — stå inför tvånget att slå in på tillverkning av så gott som uteslutande lättare ölsorter. Det är konstaterat, att vinförrådet i landet håller på att bli uttömt och alla veta, att importen av viner är mer eller mindre avstängd — från västra Europa, Frankrike och Medelhavsländerna, kan den väl anses vara praktiskt taget stoppad, så länge u-båtskriget pågår. Då måste jag säga, att under sådana förhållanden är ju försäljningsreformen alldeles icke så trängande, som den annars skulle vara. Vi ha icke någonting stort att vinna på den under nuvarande tid. Vi ha tvärtom anledning antaga, att under den närmaste tiden restriktionerna praktiskt taget komma att skärpas än mer, så att denna försäljningsreform, om den nu beslutas, kommer att i början av år 1919 visa sig vara en utvidgning, och en betydlig utvidgning av tillgången till rusdrycker, i förhållande till vad man då redan har hunnit att i viss mån vänja sig vid. Ett sådant läge, mina herrar, är verkligen icke av den beskaffenheten, att det borde göra någon entusiastisk för denna begränsade reform. Det borde tvärtom giva anledning till eftertanke, om det verkligen kan vara skäl att köpa det, som nu bjudes, för det, som man förlorar eller åtminstone lämnar ifrån sig, just under de förhållanden, vari vi nu leva.

Den talare, som hade ordet före mig, sökte visserligen bemöta denna argumentation med att peka på, att man behövde tiden till januari 1919 för att sätta igång med den om »omorganisation», som är nödvändig för att kunna komma till en tillämpning av försäljningsreformen. Jag svarar därpå, att, såvitt jag förstår, innebära alla de tillfälliga restriktioner, som vi nu ha och som vi komma att få behålla, i och för sig själva den allra starkaste förberedelse för en dylik omorganisation. Och det är ingenting som hindrar, utan tvärtom, att man också på andra områden börjar vidtaga de åtgärder, som kunna vara behövliga för att ytterligare systematisera den ordning, i vilken vi hålla på att växa in. Ingen skall dock säga, att man behöver köpa försäljningsreformen just nu, när den praktiskt taget ingenting verkar, bara för att få tid till omorganisation till den 1 januari 1919.

Under sådana förhållanden, mina herrar, kan jag icke finna annat, än att man också har allt skäl att ställa sig mycket tveksam mot den grundsats, som uttalades av herr Pettersson i Södertälje att vi få lov att bärga vad vi nu kunna vinna; fortsättningen får bli en fråga för sig. Jag respekterar den övertygelse, som ligger bakom ett sådant resonemang, och jag skall uttryckligen här fastslå, att

ifrån den talarens sida och ifrån dem, som instämde med honom, sådes det bestämt ifrån, att det icke kan bli tal om, att det lokala vetot från deras sida uppgives, utan det kommer igen. Men det kan icke hjälpas, att hela läget för den sidan av nykterhetsreformen dock skulle bli väsentligt försvagat rent praktiskt sett genom ett bifall till försäljningsreformen just nu. Jag har redan erinrat om att första-kammarståndpunkten uttryckligen är den, att med denna reform, som nu bjudes, är nykterhetsfrågan »löst»: därmed skall »freden» vara »varaktig». Tar man nu sammanjämkningen, så har man sålunda givit den kammaren, såsom redan erinrats, det gamla vapnet att ställa mot våra från andra kammaren framställda krav på fortsättning, det vapnet nämligen, att man måste »avvakta verkningarna» av den en gång beslutade reformen. När vi nu känna, att denna reform icke kan träda i kraft förrän den 1 januari 1919 enligt sammanjämningsförslaget, så blir det ju ytterligare ett mellanår, år 1918, då det icke ens tjänar till någonting, efter första kammarens mening, att taga upp saken. Och över huvud skjutas, genom ett fastslående av denna försäljningsreform utan det lokala vetot, tillbaka alla de möjligheter och alla de strävanden, som just i det allra sista varit uppe för att även komplettera och utbygga lagstiftningen i avseende på själva försäljningsreformen, som onekligen under de sista månadernas erfarenheter har börjat kräva dylika kompletteringsärenden.

Det kan visserligen sägas, och har sagts, att ingen vet, hurudant läget är 1918, och att ingen vet om vi då ha större utsikt att vinna mer än nu. Men så mycket får man väl ändå lov att vara på det klara med, att icke kan det bud, som nu givits från första kammarens sida, någonsin tagas tillbaka, och även, att icke lär väl den tid, i vilken vi leva, vara sådan, att man har att vänta, att de demokratiska syftena skola ha svårare att göra sig gällande gentemot första kammaren år 1918, än de ha det år 1917. Sist, men icke minst, det finnes den möjligheten, att man år 1918 kan ha den kommunala rästrättsfrågan i ett helt annat läge än det, vari den, dess värre, befinner sig i nuvarande stund. Blir *det* fallet, såsom jag hoppas, då har också en av huvudanledningarna till hela första kammarens motstånd mot det lokala vetot antingen bortfallit eller åtminstone undergrävt, och då har frågan om det lokala vetot kommit i ett helt annat läge även för denna kammare.

Med vad jag nu anfört, herr talman, tror jag mig ha givit skäl för min ståndpunkt, då jag går att rösta mot sammanjämningsförslaget. Jag har sagt, att jag respekterar dem, som följa en annan linje i dag. *Jag* kan icke gå in på den linje, som de nu ha accepterat. För mig är den sammanjämkning, som nu bjudes, icke en tillfredsställande lösning. Den är icke tillfredsställande ur de synpunkter, som andra kammaren har uppställt sedan många år tillbaka. Den tillfredsställer icke andra kammarens rättmätiga anspråk på att få också sina grundsatser tillgodosedda i en dylik sammanjämkning. Den tillfredsställer icke ens för stunden de nykterhetsvänner, som ha nedlagt års eller livs arbete för att föra fram en verkligt

Ang. brännvins- samt vin- och skandels ordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handelns ord-
nande.

(Forts.)

effektiv nykterhetslagstiftning. Den är icke en lösning, som på något sätt kan accepteras för framtiden eller förekomma fortsatt strid. Den tages under en tidpunkt, då en dylik lösning är mindre värd, än den annars skule vara. Och jag kan icke finna, att risken med ett avvisande i denna stund är sådan, att man icke får taga den risken för det, som här står på spel.

Herr talman, jag anhåller att få yrka avslag på sammanjämningsförslaget.

I detta yttrande instämde herrar *Byström, Modig, Olsson* i Ramsta, *Andersson* i Altofta, *Runefors, Bengtsson* i Norup, *Hamilton, Igel, Anderson* i Knapasjö, *Persson* i Björsholm, *Schotte, E. A. Nilson* i Örebro, *Jonsson* i Hå, *Ström, Bogren, Röing, Hellberg* i Lycksele, *Bergman, Olofsson* i Digernäs, *Karlsson* i Fjäl, *Jonsson* i Gumboda, *Wikström, Lundström* i Långnäs, *Bäckström* och *Osberg*.

Herr Zander: Herr talman! Det kan ju anses obehövt att yttra sig något mer i denna diskussion om det föreliggande sammanjämningsförslaget, då så många olika synpunkter redan framhållits. Jag kan emellertid icke underlåta att till vad som framförts lägga ytterligare ett par synpunkter, som åtminstone för mitt vidkommande ha ganska stort inflytande vid bestämmandet av min ställning till sammanjämningsförslaget.

Då nykterhetsfolket fordrat och äskat en nykterhetsreform, så har man egentligen koncentrerat sig på två huvudpunkter, åtminstone för tillfället. Den ena har gått ut på, att alla rusdrycker skulle läggas under en och samma förordning. Det andra kravet har varit: folkets fullständiga herravälde över rusdryckerna i samhället. Ser jag nu på det sammanjämningsförslag, som här föreligger, så kan jag icke komma till annat resultat, än att intetdera av dessa två krav har blivit på minsta sätt tillfredsställt, eller i alla händelser icke tillfredsställande tillfredsställt. Se vi först på kravet på en enhetlig rusdryckslagstiftning, så finna vi, att i det avseendet kunna vi visserligen få en förordning, vars rubrik lyder: Förordning angående försäljning av rusdrycker. Men studera vi förslaget djupare, så finna vi, att undan denna förordningens bestämmelser har ryckts en så väsentligt stor del av rusdryckerna, att jag icke för mitt vidkommande kan erkänna, att rusdryckslagstiftningen enligt detta förslag blir enhetlig. Det är icke bara det, att olikhet gör sig gällande i avseende på tillämpningen ifråga om olika rusdrycker, utan även i ett annat avseende är förslaget enligt mitt förmenande synnerligen ofördelaktigt. I det allmänna folkmedvetandet råder den meningen alltigenom, att ölet ända ned till det hittillsvarande skattefria svagdrickat eller i alla händelser ned till svagdricka under $2\frac{1}{4}$ volymprocents alkoholhalt, hör till rusdryckerna. Enligt detta förslag skule den terminologien icke tillämpas på ölsorter, som uppgå till 3,6 volymprocent alkoholhalt. Det skule bli en särskild benämning och även en särskild förord-

ning för dessa. Detta menar jag vore att åstadkomma ett farligt prejudikat, då det gäller definieringen av vad som menas med rusdrycker. I det allmänna folkmedvetandet uppstår då den tanken, att rusdrycker äro givetvis endast de drycker, som höra under rusdrycksförordningen och falla under dess bestämmelser, och att de drycker, som falla under specialförordningar och ej benämnas rusdrycker, ej äro att anse som rusdrycker. Dessa komma därför i folkets ögon att betraktas på ett annat sätt, som ej är tillfredsställande ur nykterhetssynpunkt. Det anses som ett speciellt nykterhetsintresse, när man gör gällande, att maltdrycker med 3,6 procent alkoholhalt eller mera äro rusdrycker, men att maltdrycker med alkoholhalt under 3,6 procent ej äro rusdrycker. Man kan ej gilla en sådan uppfattning, då det gäller att lagstifta på ett enhetligt sätt. Jag vill ej godkänna en sådan tolkning, och jag vill icke släppa dryckerna med mindre än 3,6 procent alkoholhalt fria, ty de äro tillräckligt starka att berusa sig med. De ölsorter, som gå i allmänna marknaden och ha till och med mindre än 4 procent alkoholhalt, anses som rusgivande och äro rusgivande. Om man då ser på, hur mycket mindre alkoholprocent 3,6-dryckerna innehålla, så är det uppenbart, att, om man kan berusa sig med 6 halvor av de förra, så behöver man endast dricka 7 halvor av de senare för att få samma alkoholmängd och naturligtvis även samma berusning.

Man känner tillståndet på landsbyden vis å vis ölet och bryggeriernas möjlighet att föra ut det, och jag kan ej finna annat, än att detta tillstånd blir likadant efter den nya rusdrycksförordningen, då rätten till försäljning av dessa drycker blir densamma som nu. Och vi få finna oss i, att på landsbygden, även där vi till och med med nuvarande röstkala ha majoritet för rusdryckernas avstängande, det blir omöjligt att utestänga dessa ölvagnar från bryggerierna. Det heter visserligen, att dessa drycker ej äro starkare än 3,6 procent, men, när man vet, att det i det fallet icke toges hänsyn till den mängd, som behöves för att giva ett rus, och ser, hurudant tillståndet är kring dessa platser, där ölvagnarna slå ned och avlämna sina dussin eller hundratal halvor, förstår man, att nykterhetsintresset icke alls blir tillgodosett med denna förordning. Man ser också, att ölbryggerierna få samma rättighet att sälja dessa drycker som under nuvarande förhållanden, och samma tillstånd kommer att råda i deras omgivningar som nu. Det är en känd sak, att både i städernas omgivningar och på landsbygden, där ölbryggerier finnas, svärma massor av arma individer, till stor del fördärvade av alkohol, i stor utsträckning omkring ölet. De kunna köpa tillräckliga mängder i kärl eller flaskor till avhämtning och förtära, så att de bli överlastade, och med tillhjälp av andra ingredienser kunna de berusa sig fullständigt. Ett sådant tillstånd blir icke tillfredsställande ur nykterhetssynpunkt.

Jag menar med detta, att det ej blir en enhetlig rusdryckslagstiftning, utan att tillståndet i vissa fall blir ungefär enahanda som hittills i det avseende jag här berört.

I sammanhang med de krav, som folket uppställt på större in-

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.

(Forts.)

flytande över rysdryckshanteringen, ha dessa saker blivit särskilt starkt belysta förut, och jag behöver ej yttra mig vidare därom, men jag vill peka på, att det är alldeles nödvändigt, att man även framdeles har full handlingsfrihet och samma möjlighet att kunna genomföra sådana reformer, som man har nu, och samma förutsättningar därför. Jag vill fästa uppmärksamheten vid, att för tillfället har det varit många av högerpartiets nykterhetsvänliga representanter, som icke varit vänner av lokalt veto. Men i sammanhang med denna förordning, som givetvis är ett stort steg framåt i nykterhetsavseende, skulle de ha böjt sig och gått med på det lokala vetot. Men hur blir ställningen för deras vidkommande framdeles? Vi veta, att utan deras stöd kan det lokala vetot ej genomföras. Då ha de fria händer, och då ha de ej som vi andra samma intresse bundet vid en reform med lokalt veto, när de ha denna reform, som för deras vidkommande i stor utsträckning anses tillräcklig. Resultatet blir, att vi komma att sakna en del stöd från det hållet, som vi tidigare haft, och som vi måste ha, om vi skola kunna genomföra lokalt veto och de övriga nykterhetsreformerna.

Efter att ha angivit dessa synpunkter skulle jag kunna sluta, men jag har fäst mig vid en annan sak också, som ingår i förslaget, och det är den ersättning, som skall utgå till rusdrycksindustrien. Förslaget ger vid handen, att man är beredd på, att det kan komma ersättningsanspråk från rusdrycksintressenterna, och att riksdagen skall bevilja det, som begäres.

I den diskussion, som förts här om detta förslag, framhölls från åtskilliga håll, att detta var en vital sak, och särskilt framhölls i denna kammare, att man måste göra rätt åt rusdrycksindustrien. Jag fäste mig vid ett uttryck, som är karakteristiskt för hela resonemanget. Man har talat om *rätten*, när det gäller att slå vakt kring det hotade rusdryckskapitalet. Det finnes då alltid personer, som äro beredda att åberopa rusdryckskapitalets *rätt* att hållas skadeslöst. Det skulle vara mycket intressant, om dessa herrar, som bruka åberopa rättens synpunkter, ville lägga samma synpunkter även på andra förhållanden, som röra rusdryckshanteringen. Det skulle vara intressant att i den kamp, som folket i landet så många år fört mot rusdryckskapitalet, ha sett rättssynpunkter, och att de därvid stått på de svagas sida mot detta kapital. Jag kan ej tycka annat, än att det låter underligt, när man nu, då det gäller att skydda rusdryckshanteringen, så att den ej blir lidande genom den begränsade rätten till exploatering av folkets verkliga intressen, talar om *rättens* bevarande. Dessa näringsidkare ha fått plundra det svenska folket, och man har ej hört dessa rättens entreprenörer alls åberopa dess rätt till skydd mot alkoholens verkningar. av vilket många äro i behov. Jag vill härtill lägga, att jag i detta fall ej känner den ansvarighet vis å vis ersättningen till rusdryckskapitalet, som man gör gällande i betänkanget. Jag vill förbehålla mig fria händer i det avseendet för framtiden. Jag går ej in på det resonemanget, att rusdryckskapitalet skall hållas skadeslöst, därför att det förhindras att vidare plundra folket. Alkoholkapi-

talet är ersättningsskyldigt för alla lidna oförrätter och ekonomiska förluster, som det svenska folket underkastats, och därför känner jag ej det moraliska ansvar för dess ersättningsanspråk, som utskottet gjort sig till tolk för.

Det skulle vara mycket mera att säga i denna sak, men jag vill endast hänvisa till vad som av andra talare anförts i enahanda riktning, nämligen för avslag på sammanjämningsförslaget. Jag förenar mig med dem, vilkas yrkande går ut på avslag på föreliggande sammanjämningsförslag.

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.

(Forts.)

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Det har under diskussionen från olika håll framhållits, att nykterhetskommitténs förslag vore ett gott förslag, men att det nu föreliggande förslaget skulle vara mindre tillfredsställande, beroende därpå, att det lokala vetot icke är inneslutet i detsamma.

Jag skall ej nu alls yttra mig om det lokala vetots betydelse för nykterhetssaken, men jag vill påpeka, att, om man tror, att det lokala vetot har synnerligen stor betydelse i nykterhetshänseende, får man också erkänna, att i så fall skall detta lokala veto genom sin egen inneboende kraft såsom nykterhetsreform framdeles pressa sig fram och bli lagstadgat i Sverige liksom det redan nu är i åtskilliga andra länder.

Är det däremot så, att det lokala vetot ej har någon vidare stor betydelse ur nykterhetssynpunkt, då är det mindre troligt, att det går att driva igenom detsamma framdeles, och då har det väl också mindre betydelse.

Något, som man måste erkänna, är, att det nu föreliggande förslagets bestämmelser om personliga restriktioner ha en synnerligen stor betydelse från nykterhetssynpunkt, och jag ber att få erinra om ett yttrande, som fälldes av herr K. G. Karlsson i Göteborg, då sammanjämningsförslaget under förra veckan diskuterades i första kammaren. Han sade, att genom detta förslag realiseras reformer, som nykterhetsfolket i decennier arbetat för. När man hör ett sådant uttalande från ett så pass auktoritativt håll, är det märkvärdigt att höra, att man inom andra kammaren från *nykterhetshåll* söker motsätta sig detta förslag och få det på fall. Jag tycker ej, att det är oriktigt.

För min del har jag gjort den iakttagelsen, att under den tid de personliga restriktionerna för brännvinet verkat har brännvinskonsumtionen inskränkts, men i samma mån har öl- och vinkonsumtionen ökats, och den ökas med en fruktansvärd fart, det måste man erkänna. Visserligen existerar ju för närvarande tillverkningsförbud, och därigenom inträder ju faktiskt förbud allt efter som förråden konsumeras och taga slut. Men när detta förbud upphör, så släppes naturligtvis öl- och vinfloden lös på nytt, såvida icke någon lagstiftning kommer emellan.

Nu har det påståtts, att då det föreliggande förslaget icke skall träda i kraft förrän år 1919, så vore det ingen risk att nu stälpa förslaget för att få ett nytt nästa år. Men för varje år

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.

(Forts.)

frågan skjutes fram har man mindre utsikt att få en tidig tillämpning av ett riksdagsbeslut och större utsikter att öl- och vinfloden släppes lös igen. Och detta anser jag vara en risk så stor, att det icke kan försvaras att rösta emot det föreliggande förslaget.

Jag vill vidare erinra om, att då riksdagen beslutat att frigöra stat och kommuner från beroende av rusdryckshanteringen, så lades grunden till den lagstiftning man nu kan besluta. Det lagstiftningsförslag, som nu ligger på kammarens bord, är just den byggnad, som skulle uppföras på den grunden, och jag undrar varför en grund skall läggas om icke någon byggnad skall uppföras därpå. Sedan kan man ju inreda byggnaden hur man vill: man kan ändra lagstiftningen, skärpa restriktionerna, men detta kan ej ske utan att en lagstiftning föreligger.

På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till sammanjämningsförslaget.

Herr Svensson i Betingetorp instämde häruti.

Herr Linders: Herr talman! Det har icke hänt mer än en gång tidigare att jag tagit ordet i denna kammare för att deltaga i debatten om en nykterhetsfråga. Det har dock icke varit av brist på intresse för saken som jag undvikit att yttra mig i nykterhetsfrågor, utan det har varit därför, att nykterhetssaken haft så många talesmän i denna kammare. I dag är emellertid förhållandet något annorlunda, i det att nykterhetsfolkets linjer gå i sär inför det anbud, som föreligger i bevillningsutskottets förslag till sammanjämkning. Jag har därför nu dels ansett mig böra avgiva en personlig deklaration, dels känt mig skyldig att uppträda på grund av att jag såsom vice ordförande i vårt lands största nykterhetssällskap från skilda delar av landet fått mottaga telegram och skrivelser, vari gjorts bestämda uttalanden mot det föreliggande sammanjämningsförslaget och dessas grundsyn på föreliggande fråga vill jag även försöka framlägga.

Mitt första intryck av föreliggande förslag skulle jag kunna uttrycka med den gamla svenska diktarens ord: »halvgjort verk är dåligt gjort, och halvtänkt tanke bygger på sanden». Jag sade, att detta är en diktares ord, och många tycker kanske, att det är alltför halsbrytande att citera dylika ord här under det tak, varunder de politiska kompromisserna oftast sättas i högsätet. Men vi få komma ihåg, att det kompromissförslag, som här föreligger, är av den art, att det i väsentliga delar skiljer sig från den uppfattning, som svenska nykterhetsfolket under många år kämpat för och skiljer sig i väsentliga delar även från den ståndpunkt, som andra kammaren hittills hävdad.

Jag förstår emellertid mycket väl för min del de skäl, som föranlett åtskilliga att yrka bifall till sammanjämningsförslaget. Jag förstår också, att man däri kan se betydande framsteg ifråga om alkohollagstiftning. Men å andra sidan må då också de, som tala för sammanjämningsförslaget, förstå de skäl och bevekelse-

grunder, som göra det omöjligt att från den åskådning, som jag representerar, biträda förslaget.

Jag betraktar det verkligen såsom ett halvgjort verk. Borta från förslaget är själva kärnan, om jag så får säga, det centrala, det väsentliga, det som innebar ett betydande löfte för framtiden, varigenom en allmän folknykterhet skulle kunna skapas i vårt land. För oss, som under årtal varit med om att deltaga i nykterhetsrörelsen, står det klart, att det lokala vetot borde vara oupplösligen förbundet med en effektiv nykterhetsreform. Så djupt ingrodd hos vårt folk, så sammanvuxen med folkets vanor som supsedn är och med de djupa rötter som rusdryckshanteringen har i såväl enskilt intresse som i hela det ekonomiska samhällslivet, så gives det, enligt min uppfattning endast ett säkert botemedel däremot, och det är att vädja till folkets vaknande känsla och förstånd och även ge folket makt att utöva sitt inflytande. Jag upprepar med alldeles särskilt eftertryck det ordet *makt*.

Det lokala vetot har ofta hänfullt avvisats av motståndarna såsom innebärande en rösträttsfråga och icke någon egentligt nykterhetsfråga. Nå väl, jag skulle vilja erkänna, att det lokala vetot är en rösträttsfråga, ty det skulle ge makt och inflytande åt folkets breda lager, åt alla dess män och kvinnor. Det skulle ge makt åt alla dem där nere, vilka djupast känt alkoholismens elände, förklarligt nog, ty i de djupa folklagren har man icke så gott om nöjes- och njutningstillfällen och ofta lider man brist på det dagliga brödet. Jag säger: där nerifrån stiger också folkets stora kraft och vilja till befrielse. Det ter sig helt annorlunda för dem, som icke lidit på samma sätt under alkoholismen som de lägre klasserna, och det ter sig även helt annorlunda för dem, som på ett eller annat sätt äro ekonomiskt eller annorledes intresserade av rusdryckshanteringen. I själva verket finnes det, enligt min uppfattning, ingenting högre och ideellare än kravet på makt och inflytande för att kunna utföra en god handling eller fullborda ett gott verk.

Men det lokala vetot är mer än en rösträttsfråga, det skulle i själva verket positivt främja nykterhetssaken i landet. Vi, som under så många årtionden deltagit både i den organiserade nykterhetsrörelsen och i det kommunala livet, vi ha en hel del erfarenheter av hittills rådande förhållanden. Vi ha så ofta känt, hur hopplöst det varit för nykterhetsfolket att få fram sin sak, hur hopplöst det varit att söka komma till rätta med oförstående myndigheter och med de ekonomiska intressena. Vi ha otaliga erfarenheter av, hur folket självt velat befria sig, men myndigheterna ha satt sig däremot. Vi ha otaliga exempel på, hur överklaganden gått från Konungens befallningshavande till Kungl. Maj:t, men oftast icke vunnit gehör, trots ganska enstämmigt nykterhetskrav inom en kommun.

Jag vill emellertid icke nu profetera om vilkendera av de två linjer, som här föreligga, kommer att visa sig hava den största betydelsen för nykterhetssaken, men jag kan för min del icke tro

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.
(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.

(Forts.)

att det kompromissförslag, som här föreligger, innebär vare sig full effektivitet eller rättvisa, och därför kan jag icke bidra med min röst till detsamma. Det må bli deras sak, som tro på förslagens kraft.

Men jag har en annan invändning mot förslaget, och det är den nya klassifiering av rusdrycker som förslaget innebär. De svagare ölsorterna ha fått en företrädesställning. Visserligen ha de icke kommit i någon bättre ställning än den de hittills haft, men de ha dock fått en företrädesställning i förhållande till de starkare rusdryckerna, och erfarenheten kommer helt säkert, i fall detta förslag går igenom, att visa, att det blir svårt för nykterhetsvännerna att sedan få en rubbning i den klassifieringen.

Slutligen innebär förslaget så pass vittgående ersättningskrav, att man måste ställa sig ytterst betänksam däremot. En restriktionslagstiftning sammanbyggd med det lokala vetot skulle i stort innebära en mera successivt skeende överflyttning av kapitalet och arbetet från rusdryckshanteringen till andra näringar. Däremot vill jag icke påstå, att alla ersättningskrav skola obönhörligen tillbakavisas.

Emellertid, mina herrar, tror jag, att det är många som i likhet med mig under denna debatt i dag fått känslan av att vid avgörandet det är ganska stor möjlighet för att det sammanjämningsförslag, som nu ligger på kammarens bord, kommer att bifallas. För den händelse detta kommer att ske anser jag mig också böra uttala några ord med hänsyn till framtiden. Det är naturligtvis uteslutande min enskilda syn på saken. Jag vill säga, att därest förslaget nu skulle bifallas, så måste Sveriges nykterhetsfolk företaga en bestämd frontförändring. Nykterhetsfolkets krav på det lokala vetot, så betydelsefullt och självklart från den utgångspunkt jag här angivit, måste vidgas till ett krav på folklig självstyrelse, ett *krav på att lägga avgörandet av alla livsfrågor i folkets egna händer*. Går jag ut från den förutsättningen, säger jag mig också, att då nu om någon dag eller någon vecka de ansvariga i Sveriges politik skola avgörande taga ställning till frågan om fullt medborgerligt inflytande för hela den myndiga befolkningen, så skall helt säkert Sveriges nykterhetsfolk som en enda man stryka under *det* kravet. Ty man kan icke uppgiva den ståndpunkten, att enda säkra sättet att befria vårt folk från rusdryckerna är att lägga avgörandet hos folket självt.

Men icke nog härmed. Även i ett annat avseende kommer säkerligen nykterhetsfolket att stå inför en frontförändring. Avskrivningen och avvecklingen av rusdryckshanteringen måste krävas snart och konsekvent. »Direkt på förbudet» har ofta varit endast ett talesätt, kanske ibland också ett slagord, men efter sammanjämningsförslagets antagande måste dessa ord bli den samlande parollen för praktiskt politiskt arbete. Dagtingan för förbudskravet har aldrig varit på tal från den sida jag representerar, men kampen därför måste efter en sådan utgång skärpas. Hänsynen till den ekonomiska avvecklingens försiktiga gestaltning kommer

att bli betydligt mindre. Folkets vilja kan bli en hänsynslös hämnare. Men ansvaret därför, om det kommer att inträffa, ligger i så fall hos dem, som 1917 avvisade ett fullödigt, väl genomtänkt och motiverat reformförslag.

Slutligen må det också sägas, att Sveriges nykterhetsfolk ej är villigt att, därest sammanjämningsförslaget bifalles, förbinda sig att infria de vittgående ersättningskrav, som förslaget på den punkten har inbjudit till.

Jag har, herr talman, ej velat låta behandlingen av denna fråga avslutas utan att göra dessa i huvudsak rent personliga beaktelser.

Mina herrar! Det ansvar, som jag känner inför en av vår tids starkaste och vackraste folkrörelse leder mig konsekvent till att yrka avslag på det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Häruti instämde herrar *Borggren, Strid* och *Lovén*.

Herr *Andersson* i Skivarp: Herr talman! I denna fråga har så mycket sagts, att intet nytt är att tillägga, men det är ett par ord, som ej böra få stå oemotsagda, och ibland dem är den senaste talarens yttrande, att därest detta förslag bifölles, så skulle nykterhetsfolket göra en frontförändring så, att de skulle begära full medborgarrätt för alla svenska medborgare i alla deras livsfrågor.

Mina herrar! Det är en besynnerlig logik i detta. När man vill giya ett så gott handtag i nykterhetsfrågan, som här är gjort, då gäller det att taga ett helt annat steg. Då gäller det icke att sörja för nykterhetsfrågan, utan då är det något helt annat det gäller. Och det har legat före både i dag och förra gången vi behandlade denna fråga, att det är icke nykterhetsfrågan det här gäller utan från vänsterhåll är frågan gjord till en rösträttsfråga.

Mina herrar! Den som vill studera detta betänkande måste se, vilka stora fördelar det har i nykterhetsavseende, och det kan icke heller av någon enda bestridas. Alla de inskränkningar, som där äro gjorda i alla avseenden, skola väl i alla fall verka till nykterhetens främjande.

Nu har det sagts t. ex., att vi skulle icke nu behöva göra någonting, ty det blir ändå ingen tillverkning av sprit här. Men ha då icke herrarna tänkt på en annan sak, som i alla fall står öppen, nämligen importen till Sverige från utlandet av vin och öl och allt detta, som kan pågå ohejdat för vem som helst? Det skulle ju försvinna genom detta förslags antagande. Därefter skulle det icke få importeras av enskilda personer, utan endast av dem, som ha detaljhandel.

Mina herrar! Med alla de inskränkningar, som här äro gjorda, har detta förslag så stora fördelar i nykterhetshänseende, så jag kan för min del icke förstå, huru någon verklig nykterhetsvän, som sätter nykterhetsfrågan här i främsta rummet, skall kunna motsätta sig förslaget.

Det har också sagts av en annan talare, att alltid när nykterhetsfrågan varit på väg att lösas, så har det varit det enskilda intresset,

Ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande.

(Forts.)

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handels ord-
nande.

(Forts.)

det ekonomiska intresset eller krögarintresset, som spelat in och försökt vältä förslagen. Nu, mina herrar, är det varken det ekonomiska intresset eller krögarintresset, som försöker vältä förslaget. Det är ett helt annat intresse, det är ett rent politiskt intresse som försöker tillintetgöra detta förslag, och det tycker jag icke passar riktigt i stil här med det nykterhetsintresse man säger sig arbeta för.

Det nämndes av professor Edén, att största delen av det parti han tillhör var emot detta förslag, och det tror jag nog också, men jag vågar för min del icke nu yttra mig om huru stor del det kan vara. Jag vågar emellertid säga, att hela högern i denna kammare i denna fråga står som en man och vill hjälpa fram ett nykterhetsförslag, som är så värdefullt som detta och som är möjligt att få igenom. Och det är därför som jag även nu, herr talman, ber att få yrka bifall till det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Med herr Andersson i Skivarp förenade sig herrar *Norman, Persson* i Fritorp och *Gustafson* i Kasenberg.

Herr vice talmannen D. P e r s s o n: Herr talman! Då vi tyvärr ännu icke ha öppen omröstning här i riksdagen, så har jag ansett mig skyldig att offentligt tillkännagiva, huru jag kommer att rösta i den föreliggande frågan. Av herrar Rune och Edén ha de motiv framförts, på vilka jag grundar min uppfattning i denna fråga, och jag skall därför icke tillåta mig att upprepa dessa motiv.

Då vi den 2 i denna månad behandlade föreliggande förslag, röstade jag för återremiss, på grund av att jag ville vara med om att bereda första kammaren ett tillfälle att ytterligare få reflektera över att ansluta sig till ett folkligt nykterhetskrav, vilket med mycken kraft har framförts i vårt land. Den kammaren reflekterade icke på det förslaget, såsom vi väl veta. Men för mig är detta icke något skäl att övergiva den ståndpunkt, som jag har intagit i denna fråga.

Jag skall icke inlåta mig på någon kritik av vad många talare här yttrat i dag, som ha en motsatt uppfattning mot mig. Jag kan respektera deras uppfattning, om jag också icke kan gilla den. Men jag får lov att säga, att när herr Nilsson i Linnås verkligen framförde sådana synpunkter, som han gjorde, så kan jag icke underlåta att beröra vad han yttrade i frågan. Herr Nilsson i Linnås sade nämligen det, att om det lokala vetot har så stor betydelse för nykterheten, så skall det förslaget av sin egen inneboende kraft tränga sig fram, men kan icke så ske, då har det lokala vetot icke så stor betydelse. Jag vill säga herr Nilsson i Linnås, att frågan kan icke tränga sig fram, så länge herr Nilsson och de med honom liktänkande rösta emot förslaget, utan det är väl först när representationen röstar för förslaget, som frågan kan tränga sig fram. Att den har stor inneboende kraft, är alldeles säkert, och det skall icke hjälpa, att herrarna gång efter gång rösta emot detta förslag, ty det oaktat kommer det nog att tränga sig fram. Men jag vill icke vara med om ett beslut, som skulle i alla fall ställa frågan på framtiden.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på det föreliggande förslaget.

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handelns ord-
nande.
(Forts.)

Herr Olsson i See instämde häruti.

Herr Liljedahl: Herr talman! Jag skall endast be att med några ord få deklarerera min ståndpunkt, då jag sedan 15 år tillbaka aktivt deltagit i nykterhetsarbetet.

Jag ber då först att gentemot den föregående ärade talaren få säga, att jag kan i förhållande till det lokala vetot icke få fram någon annan problemställning än den, att antingen är det lokala vetot i sig självt ett förslag, som icke tål en ingående skarp kritik, och då måste man försöka så att säga fuska igenom detta förslag i samband med ett annat om vilket alla äro eniga, att det bjuder goda fördelar för nykterheten, eller också är det lokala vetot i sig självt ett sådant förslag, att det tål den skarpaste analys och sålunda har en inneboende kraft, som förr eller senare måste i lagstiftningsväg göra sig gällande. Jag kan icke få något annat logiskt grepp på denna sak.

Sedan skall jag blott med några korta ord be att få motivera min anslutning till det föreliggande sammanjämningsförslaget. Och det är detta, att jag tror och jag vet genom min beröring med folket ute i landet — och jag har allt sedan riksdagen i år började varje söndag vanligen hållit två föredrag och ofta då nykterhetsföredrag, varför jag känner stämningen ute bland folket — att man begär ett förslag, som gagnar *nykterheten*, och sedan få andra synpunkter skjutas åt sidan. Här föreligger ett förslag, om vilket även dess motståndare ha yttrat, att det är mycket gott. Jag skall inskränka mig till att motivera min anslutning till det föreliggande förslaget med de ord, som herr Edén fällde om detsamma. Han yttrade nämligen, att det är ett betydande verk i nykterhetshänseende; det är ett gott och ståtligt arbete. Med anledning av de orden och vad de innebära, herr talman, ber jag att få yrka bifall till det föreliggande förslaget.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder förekomna yrkandena framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i dess memorial nr 32, dels ock på avslag å berörda hemställan; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande memorial nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. bränn-
vins- samt
vin- och öl-
handelns ord-
nande.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 111 ja mot 80 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

Å föredragningslistan var härefter uppfört första särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1917 åt befattningshavare i statens tjänst jämte i ämnet väcka motioner.

Sedan herr talmannen anmält detta ärende till handläggning, begärdes ordet av

Herr A d e l s w ä r d, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att betänkandet föredrages punktvis och momentvis, därvid först föredrages punkt I c, att denna punkt föredrages paragrafvis samt att paragraferna under punkten ej behöva uppläsas, där ej någon ledamot av kammaren yrkar detta.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

I enlighet härmed företogs först till behandling *punkten I) mom. c)* av utskottets hemställan innefattande allmänna grunder för krigstidstilläggs och krigstidshjälps utgående.

Efter föredragning av § 1 anförde:

Herr P a l m s t i e r n a: Herr talman! Det är tyvärr så beträffande denna paragraf, att uti Kungl. Maj:ts proposition har ett formfel blivit begånget, som har ganska vittgående reella verkningar. Vi finna nämligen, att i den andra delen av denna första paragraf, som jag med talmannens tillstånd nu berör, står det »dagavlöning vid armén och flottan». »Flottan» innefattar emellertid endast den sjögående flottan och icke kustartilleriet. För den händelse riksdagen skulle besluta i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och utskottets hemställan, så skulle följaktligen den reglering, som här avses, icke komma att beröra den kustartilleriets personal, som innefattas under detta. Det kan givetvis icke vara riksdagens avsikt att så förfara, varför jag kommer att i denna del hemställa om återremiss.

Nu är det emellertid ytterligare en punkt, där i Kungl. Maj:ts proposition ett liknande formfel förefinnes. Jag ser, att tyvärr herr sjöministern icke är här närvarande; han skulle annars bestyrka min uppgift här enligt samtal som jag haft med honom. Beträffande underofficerarna vid flottan har den portionsersättning, vilken har beslutats år 1898 av Kungl. Maj:t och riksdagen att utgå med ett visst bestämt belopp, beräknat efter 62 öre per dag, icke medtagits i de förmåner, efter vilka det nya tillägget här skall utgå. Nu torde det knap-

past råda någon meningsskiljaktighet därom, att de borde få medräkna även denna portionersättning, och följaktligen är det en ökning av 34 kronor, som skulle tillkomma dessa underofficerare vid flottan, om det bleve bifall till det förslag, som här skulle komma före.

Jag ber, herr talman, att med anledning av vad jag nyss sagt få yrka återremiss av den del av § 1, som börjar efter ordet »nämligen» med ordet »lön» och slutar med ordet »telegrafverket». Inom första kammaren har redan en återremiss skett. Följaktligen kan det icke heller för denna kammare vara något olägligt att besluta en återremiss av denna del, och jag ber, herr talman, som sagt, att få yrka därpå.

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

Herr Lindqvist i Stockholm: Herr talman! Då jag deltagit i utskottets behandling av detta ärende, så anser jag mig pliktigt säga några ord med anledning av det återremissyrkande, som nu är framställt.

Det förhåller sig ju på det sättet, som herr Palmstierna sagt, att den beteckning, som här är given i § 1, icke täcker vad självfallet Kungl. Maj:t har avsett, men som Kungl. Maj:t har fått en felskrivning på. Jag vill nu emellertid säga, att det är att beklaga, att våra författningar skola vara sådana, att vi äro hänvisade till så stora omgångar och så mycket besvär, därför att det visar sig, att i en proposition det finnes en felskrivning, ty något annat kan jag icke finna, det är som föreligger i det här avseendet. Det vore ju riktigast, om riksdagens båda kamrar i dag kunnat fastställa, att § 1 skall ha den lydelse, som utskottet föreslagit, men med utbyte av ordet »flottan» mot ordet »marinen», ty det har självfallet varit den ursprungliga avsikten, att det skulle stå så. Jag stödes i denna uppfattning även därav, att i § 8 återfinnes uttrycket »arméns och marinens manskap». Följaktligen är det alldeles självfallet, synes det mig, att avsikten varit, att det skulle stå på samma sätt i § 1. Men det har, som sagt, här uppstått ett fel. Vi ha ju i utskottet icke uppmärksammat detta, och jag förmodar, att kammaren har överseende med oss därför, ty det är ju ingen, som ens har inriktat tanken på att ordet hade någon annan betydelse än den avsedda.

Då emellertid första kammaren återremitterat hela detta utskottsbetänkande, så vill jag för min del hemställa, att andra kammaren icke måtte följa första kammaren i det beslutet. Som herrarna behagade finna, föreligger här ett enhälligt utskottsutlåtande i denna stora och vittomfattande fråga. Jag tror, att alla förstå, att man icke har kommit fram till denna enighet med mindre det har fått lov att visas förstående från de olika grupper, som varit representerade i utskottet. Och jag måste i det sammanhanget säga ut, att det gläder mig, att de, som haft en ifrån framför allt de socialdemokratiska representanterna avvikande mening, slutligen ha tagit så stor hänsyn till de uppfattningar, som från vårt håll ha framförts, då det gällt att hävda de lägre inkomsttagarnas intressen, så att vi på det sättet ha kommit fram till detta enhälliga utskotts-

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

utlåtande. Men när det nu har skett, så önskar jag för min del, att andra kammaren skall befria utskottet från risken och faran av att åter igen i hela sin vidd taga upp en diskussion om allt vad som i detta utskottsutlåtande innefattas. Det synes mig därför riktigt, att andra kammaren i dag fattar beslut rörande hela författningen och vad utskottet i övrigt föreslår, med endast återremitterande av den del av § 1, som av herr Palmstierna här föreslagits. Om utskottsutlåtandet i sin helhet skall jag tillåta mig att i detta sammanhang säga några ord.

Vi veta ju, att Kungl. Maj:t här har föreslagit, att av statsmedel skulle i anledning av dyrtiden delas ut ett belopp beräknat till 24 miljoner kronor till befattningshavare i statens tjänst. Att behov av dyrtidstillägg och krigstidshjälp föreligger, därom råder nog en allmän mening. Man tyckte kanske, att redan Kungl. Maj:ts förslag ändå var ganska frikostigt, då det visade sig, att det omfattade en så avsevärd summa som 24 miljoner kronor. Utskottet har ju emellertid funnit sig föranlåtet att göra ett förslag, som kräver väsentligt högre belopp än det Kungl. Maj:t föreslagit, och utskottet har räknat ut, att med de förändringar, som utskottet föreslår, skulle anslaget komma att belöpa sig till 6 miljoner kronor utöver de 24 miljonerna eller till ialles omkring 30 miljoner kronor. Jag må säga, att för min del är jag nog av den uppfattningen, att det ingalunda stannar ens vid de 30 miljonerna, utan det kommer att i själva verket gå till ännu högre belopp. Men det kan, synes det mig, icke få utgöra något skäl för riksdagens andra kammar att tveka, då det gäller att biträda utskottets förslag. Staten måste ju självfallet i det här avseendet gå fram som en mönsterarbetsgivare och se till, att den dyrtid, som råder i landet, lindras och de vanskligheter, som dessa befattningshavare leva under, afhjälpas och att deras intressen bli så långt som möjligt tillgodosedda.

Det har från socialdemokratiskt håll framförts yrkande om att man icke skulle meddela krigstidstillägg till befattningshavare med högre lön, eller att ingen, som har över 5,000 kr. inkomst, skulle beviljas sådant tillägg. Kungl. Maj:t har däremot föreslagit, att befattningshavare med en lön upptill 9,000 kronor skola komma i åtnjutande av krigstidstillägg. Åberopade motionärer ha emellertid ansett, att detta icke skulle vara behöfligt, därför att en sådan lön bör täcka det nödvändiga behovet, så att man icke skulle behöva giva något extra tillägg. Till denna uppfattning hava socialdemokraterna i utskottet givit sin fulla anslutning, och min bestämda mening är den, att för en befattningshavare, som kommer upp till en lön på 5,000 kronor och därutöver, oaktat han träffas av dyrtidens besvärigheter, såsom jag villiet medger, ganska hårt, gäller det dock ingenting annat än att avstå från en del av de bekvämligheter och vanor han haft, då kristiden icke förelåg. Han behöver icke ställas inför den situationen, att sakna det nödvändigaste för livets uppehälle. Detta senare blir emellertid förhållandet med befattningshavare med mycket låg lön, och därför har det varit oss angeläget

att sörja för, att dessa befattningshavare med lägre inkomster skulle få ett tillskott som proportionsvis vore väsentligt högre än det som befattningshavare med högre löner skulle erhålla. När vi då i utskottet kompromissvis fått dessa synpunkter tillgodosedda, d. v. s. när vi från socialdemokratiskt håll fått utskottet att böja sig för våra skäl och stadga bestämmelser som göra, att de lägre befattningshavarna få kraftigare och högre tillskott, hava vi icke ansett det angeläget att vägra, att även befattningshavare med högre löner skulle få något med av de många miljoner som nu skola delas ut. Vi hava också i detta avseende gått med på att höja maximigränsen för tillägget från, som Kungl. Maj:t föreslagit, 600 kronor till 800 kronor. Jag har hört, att även däremot från vissa håll gjorts erinringar, men jag ber att få säga, att när en uträkning inom utskottet gjorts angående vad som i anledning av denna ändring skulle belöpa sig på de högre befattningshavarna, så har det visat sig, att dessa högre befattningshavare genom denna höjning skulle komma i åtnjutande av ett belopp av cirka 400,000 kronor av den summa varmed utskottet höjt det av Kungl. Maj:t beräknade beloppet, under det att 5,600,000 kronor alltså skulle komma att fördelas på befattningshavare med lägre inkomster. Vid sådant förhållande har jag för min del icke kunnat finna anledning att motsätta mig, att enighet inom utskottet åvägabragtes på sätt nu skett.

Vi hava härmed ernått resultatet, att få stadgat ett minimibelopp. Det har nämligen bestämts, att alla ordinarie befattningshavare, även de ofifta, skola komma i åtnjutande av ett belopp av minst 250 kronor i krigstidstillägg. Vi hava även enat oss om sådana bestämmelser rörande krigstidshjälpen, att ett belopp av 100 kronor skall utgå såsom hustrubidrag, vilket gör, att varje gift befattningshavare kommer i åtnjutande av ett bidrag av lägst 350 kronor. Därutöver hava vi stannat vid den av Kungl. Maj:t föreslagna skalan 15 procent. Jag tror för min del, att utskottet med denna omläggning, så långt som det är möjligt, sörjt för, att där hjälp bäst behöves, den också kommer att givas. Och jag har den uppfattningen, att om man vill opartiskt granska detta utlåtande, som ju till sina verkningar är ofantligt omfattande, så skall man komma till den slutsatsen, att oaktat det självfallet aldrig kan åstadkommas fullständig tillfredsställelse inom alla dessa olika befattningsgrenar och bland denna mängd av befattningshavare, så skall det dock i allmänhet råda tillfredsställelse med det slut, vartill utskottet kommit i sitt förslag.

Jag anhåller att vidare med några ord få erinra om de grupper av befattningshavare, beträffande vilka utskottet vid sin prövning av saken haft svårast att komma till något resultat, nämligen de icke ordinarie befattningshavarna, d. v. s. alla arbetare som äro sysselsatta vid järnvägens verkstäder och banbyggnad, vid marinens tygverkstäder, vid telegrafens linjeavdelning m. fl. Där förhåller det sig på det sättet, att vederbörande verks myndigheter bestämma lönerna för dessa arbetare, och följaktligen må det också tillkomma vederbörande verks myndigheter att även bestämma krigstidstillägg-

Ang. krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

Ang. krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

get för ifrågavarande befattningshavare. Skulle man gå en annan väg, så skulle riksdagen slå in på en linje, som hittills ej följts, d. v. s. riksdagen skulle påtaga sig att bestämma lönerna även för dessa extra befattningshavare. Detta är nog icke riksdagen villig att göra, och när man icke kan göra det, så måste man naturligtvis tillåta vederbörande förvaltningar att bestämma krigstidstillägget för dessa befattningshavare. Men då har det varit angeläget för utskottet att formulera författningsbestämmelserna på det sättet, att det icke i författningen föreligger något som helst hinder för vederbörande verks myndigheter att tilldela sina extra befattningshavare ett krigstidstillägg och en krigstidshjälp som i stort sett motsvarar vad de ordinarie få. Det vill säga, det får då prövas, om dessa extra befattningshavare under kristiden fått något sådant tillägg, att det kan motsvara vad de skulle bekomma genom denna författning. Har fullt dyrtidstillägg redan bekommits, då kan naturligtvis en sådan befattningshavare ingenting få. Men i den mån intet sådant erhållits, eller endast delvis bekommits, då skall det vara förvaltningens absoluta plikt och skyldighet att tilldela alla dessa befattningshavare, vilka visserligen äro extra men dock tämligen fast anställda, ett tillfredsställande krigstidstillägg i enlighet med författningens anda i övrigt. Jag tror också, att med den formulering, som utskottet givit åt § 7 i denna författning, är det rum givet och tydliga anvisningar meddelade i detta avseende för vederbörande verks förvaltningar. Jag vill blott med dessa ord för min del understryka, att jag anser det vara förvaltningarnas plikt att nu sörja för, att det blir tillfredsställelse även bland dessa stora grupper av befattningshavare, genom att krigstidstillägg tilldelas dem på det sätt som nu sagts, så att ingen giltig anledning till missnöje kommer att kvarstå.

Med dessa korta ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till § 1 men med återremiss av det som herr Palmstierna har yrkat återremiss på.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Jag delar den föregående ärade talarens uppfattning om önskvärdheten av att den mödosamt hopkomna kompromiss som här föreligger icke måtte rubbas i sin huvudsakliga läggning. Men jag vill dock uttala den förhoppningen, att man icke så benhårt kommer att fasthålla vid varje punkt, att icke någon rubbning kan göras på enskilda punkter, om det genom framläggande av nytt material kan visas, att enskilda tjänstemannagrupper kommit i ett oförtjänt ogynnsamt läge. Det är rörande en sådan grupp jag skulle vilja framföra vissa synpunkter. Jag har förut gjort det i en motion, men denna har icke vunnit utskottets beaktande, utan har densamma blivit avstyrkt. Det gäller krigstidstilläggets utgående för vissa telegraftjänstemän.

Enligt det kungliga förslaget, som även gillats av utskottet, skall krigstidstillägg utgå för uppbördsprovision, som telegrafverkets kommissarier och direktörer hava rättighet att uppbära, en-

dast efter ett visst minimibelopp eller 450 kronor. Detta kommer att för denna grupp av tjänstemän ställa sig synnerligen ogynnsamt, ty om man ser, hur stor denna provision är, så finner man, att den utgör för sjunde lönegraden i genomsnitt 498 kronor, för sjätte lönegraden 1,002 kronor, för den femte 1,410 kronor, för den fjärde 1,549 kronor, för den tredje 1,942 kronor och för den andra 2,271 kronor. Nu har på en del håll den uppfattningen gjorts sig gällande, att denna provision skulle hava karaktär av sportler, men så är ingalunda fallet. Denna provision motsvarar för dessa tjänstemän löneformen tjänstgöringspenningar, som dessa icke få uppbära. Avlöningsförmånerna för dessa tjänstemän, som intaga chefsställning för var sitt kontor, utgår i en fast lön och i en uppbördsprovision, vilken utgår med olika procent allefter uppbördens storlek och utgår på de medel, som inflyta såväl av telegraf- som telefonrörelsen i form av abonnemangs- och samtalsavgifter.

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*
(Forts.)

Nu har även den uppfattningen, som jag hört, spelat in, att denna uppbördsprovision, som utgår till dessa tjänstemän, skulle hava någon likhet med den provision som förr utgått till vissa posttjänstemän. I postverket utgick nämligen före år 1910, då den bortogs, en slags uppbördsprovision, för vilken även var fastställd en minimisumma. Men detta minimum var fastställt olika för varje olika lönegrad och hade således en fullständigt annan karaktär än denna uppbördsprovision, där man fastställt ett minimum för den lägsta lönegraden, och hur det ställer sig för övriga lönegrader, har jag förut påvisat. Med det belopp, som denna provision uppgår till, så kommer för närvarande av 154 tjänstemän endast 4 att vid lörens utgående hava fördel av den fastställda minimiavgiften, enär deras provision faller under detta belopp. Alla de andra komma över minimum.

En annan sak är, att denna avlöningsform, som utgår till dessa tjänstemän, torde vara tämligen föråldrad. Det är rätt egendomligt, att denna princip godtagits för telegrafverkets tjänstemän så sent som år 1908. Vad posten beträffar, så var man där redan mycket snart därefter, nämligen år 1910, färdig att avskaffa densamma, och jag har även hört uppgivas, att man funderar på att även beträffande telegrafverkets tjänstemän avskaffa densamma. Men så länge den finnes, är det naturligtvis en uppenbar orättvisa, att dessa tjänstemän icke skulle komma i åtnjutande av krigstidstillägg på det belopp, som verkligen utgår till dem, då, såsom jag blir i tillfälle att visa, detta belopp icke har den höjd, som utskottet synes hava trott. Utskottet har nämligen här framfört en tablå, där det visas, hur uppbördsprovisionen stigit från år 1908, då denna löneform infördes, till år 1916. Men ser då, att provisionen stigit från en summa av 189,980 kronor till 268.489 kronor, och utskottet har även uträknat, att detta på 153 befattningshavare i genomsnitt gör en stegring av 521 kronor 19 öre. Utskottet säger vidare, att då dessa tjänstemän kommit i åtnjutande av en sådan löneökning under denna tid, så äro de mindre i behov av något krigstidstillägg. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att de ålderstillägg, som utgå till

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

motsvarande grupper av statstjänstemän, i regel utgå med dubbla beloppet mot ålderstilläggen inom denna klass. Ålderstilläggen utgå nämligen såväl på lön som tjänstgöringspengar för exempelvis motsvarande grad inom kontrollörsklassen. För kommissarierna däremot blir det ett ålderstillägg utgörande i regel 200 kronor, under det att någonting motsvarande ålderstillägg på tjänstgöringspengar icke utgår, utan för att dessa tjänstemän i löneavseende skola kunna komma i jämnhöjd med den tjänstemannaklass, med vilken de likställas, är det nödvändigt, att uppbördsprovisionen ökas. Annars komma de i ogynnsammare läge än sina kamrater, som äro i lägre tjänstegrad.

Nu är förhållandet det, att genom bestämmelserna för krigstidstillägg komma de högsta tjänstemännen, direktörerna och första klassens kommissarier, att i huvudsak icke komma i åtnjutande av något tillägg. Så var förhållandet i varje fall då maximum var satt till 600 kronor. Nu har en förändring inträffat, genom att maximum för krigstidstillägget satts till 800 kronor. Därigenom komma även första gradens kommissarier i åtnjutande av krigstidstillägg, men huvudparten kommer på de mellersta klasserna, från andra till sjunde klassen och framför allt från andra till sjätte klassen.

Jag skall be att få redogöra för en uträkning rörande stegringen av uppbördsprovisionen för klasserna 2—7. Under åren 1908—1916 har uppbördsprovisionen för dessa klasser ökats från 134,526 kronor 43 öre till 191,584 kronor 56 öre. Detta gör, om man fördelar det på det antal tjänstemän, som finnas inom dessa klasser, en ökning på 436 kronor 56 öre. Går man sedan över och ser till, huru stora ålderstillägg på tjänstgöringspengar, som dessa tjänstemän skulle hava erhållit, i händelse de icke fått sin avlöning i denna form, finner man, att denna ökning skulle hava utgjort 398 kronor 42 öre. Således har faktiskt den förmån de haft av denna löneform utgjorts av 38 kronor 14 öre, d. v. s. ökningen för dem har utgjort 3 % och icke, såsom utskottet med sin uträkning kommer till, 42 %. Då kan man ju säga, att de skäl, som här framförts av utskottet, förfelat sitt ändamål. Räknar man sedan ut, hur mycket som i genomsnitt förloras av dessa tjänstemän, därigenom att de icke få beräkna krigstidstillägg på sätt jag tillåtit mig föreslå i min motion utan på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, finner man, att detta uppgår till i genomsnitt 148 kronor 60 öre och i vissa fall till 282 kronor. Detta är således den förlust, som dessa tjänstemän göra, och häremot svarar endast en vinst av 38 kronor 14 öre.

Här har i utskottsutlåtandet anförts några enstaka exempel, som skulle visa, att det ibland kan ställa sig rätt gynnsamt för dessa tjänstemän. Nu är det ju vissa oregelbundenheter beträffande de olika stationerna, så att man kan plocka ut en del fall, där det ställer sig gynnsamt, särskilt för vissa större stationer, men vid dessa större stationer finnes redan i regel en sådan inkomst, att dessas föreståndare ändå icke komma med eller åtminstone i mindre grad beröras av hela frågan.

Jag skall be att få lämna en uppgift rörande fjärde klassens

kommissarier. För dem ställer det sig på det sättet, att ökningen av provisionen under åren 1914—1916 uppgått till 191 kronor per person, under det att om de under samma tid fått ålderstillägg på tjänstgöringspenningarna, detta hade utgjort 200 kronor. Således hava de faktiskt på denna avlöningsform förlorat 9 kronor; yttermera få de icke krigstidstillägg på hela provisionen utan endast på detta minimum, 450 kronor; vidare få de icke dyrtortstillägg, som tillkommer andra tjänstemän, och således icke heller det krigstillägg, som skulle utgå å dyrtortstillägget. De befinna sig alltså i en avsevärt ogynnsam ställning.

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

Hela det belopp, som skulle tillkomma denna samling tjänstemän, i händelse krigstidstillägget uträknas på det sätt, som jag tillåtit mig föreslå, uppgår till 21,717 kronor, vilket icke utgör mer än 1,44 % av hela kostnaden för krigstidstillägg till telegrafverkets tjänstemän. Det är således en obetydlighet, som det hela gäller, om man går på denna uppenbart rättvisare väg. Här finnes en uppgift angående krigstidstilläggets belopp enligt utskottets förslag och enligt motionen, utvisande för varje station vad dess chef förlorar genom det beräkningssätt, som tillämpas. Man ser, att vissa ojämnheter finnas, men de äro dock i det stora hela synnerligen obetydliga. Jag skall tillåta mig att överlämna dessa papper till utskottet under den förhoppningen, att det vid närmare övervägande skall finna, att en jämkning på denna punkt skulle vara möjlig, och jag tillåter mig därför, herr talman, att med uttalande av denna förhoppning hemställa om bifall till återremissyrkandet.

Herr Hallendorff: Som herrarna se av handlingarna, har jag jämte ett antal ledamöter av kammaren framburit en motion, vars kärnpunkt egentligen kan sägas vara ett förslag, att det av Kungl. Maj:t föreslagna krigstidstillägget måtte höjas från 15 till 18 %. Jag tror för min del, att det finnes mycket god skäl för att detta yrkande bort bliva allvarligt beaktat. Man bör nämligen erinra sig, att den dyrtid, som vi nu lida under, har medfört en prisstegring, som går avsevärt högre än såväl de 15 som de 18 eller eventuellt 20 procenten. Man kan visserligen icke gärna vänta sig, att staten skulle komma med en hjälp, som skulle helt och hållet motsvara så extra ordinära förhållanden som de närvarande, men man kan anse skäligt, att försök göras att komma prisstegringen något närmare, än vad av Kungl. Maj:t föreslagits, detta så mycket mera som det nog icke är fråga om, att icke ämbets- och tjänstemannaklassen, som det här gäller, är i högsta grad pressad genom dyrtidens svårigheter. Icke heller kan det vara fråga om annat än att det i högsta grad ligger i statens intresse att verkligen tillgodose ifrågakarande behov.

Jag kommer emellertid icke att nu våga mig på något särskilt yrkande, därför att jag till fullo senterar de mycket vägande skäl, som framförts av den ärade talaren på Stockholmsbanken, herr Lindqvist. Tagande hänsyn till dem måste jag nöja mig med det förslag, som utskottet kommit med, men jag har icke velat, att

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

detta skulle gå till avgörande, utan att det allvarsamt betonas, att det hade funnits god anledning för att gå längre, än vad utskottet gjort.

(Forts.)

Herr A d e l s w ä r d: Sedan herr Lindqvist i Stockholm yttrat sig, har jag i själva verket icke så mycket att tillägga, då jag i huvudsak kan instämma med honom i de allmänna synpunkter, som han framfört beträffande utskottets sätt att se denna sak och utskottets behandling av den kungl. propositionen.

I ett enda avseende skulle jag likväl vilja göra en liten invändning emot vad herr Lindqvist sade, nämligen då han talade om att inom utskottet gjorts principiella erinringar mot att sätta inkomstgränsen för dem, som skola åtnjuta tillskott i form av krigstidstillägg, så högt som till 9,000 kronor. Det är ju mycket sant, det resonemang, som han hade, att personer, som komma så högt som över 5,000 kronor, hava redan så stor inkomst, att de kunna genom att avstå vissa bekvämligheter göra besparingar utan att kunna sägas i någon större grad bliva lidande av dyrtiden, men man får å andra sidan komma ihåg, att även om detta är sant, är det svårt för de personer, som äro vana vid den levnadsstandard, som deras normala inkomster medfört, att hastigt kunna ändra dessa vanor och inrätta sig med den sparsamhet, som skulle bliva nödvändig. Jag vill blott göra denna lilla erinran, för att denna synpunkt också må bliva framhållen i kammaren, då jag anser, att herr Lindqvists uttalande i detta avseende var något överdrivet.

Jag skall icke vid detta tillfälle ifrågasätta att bemöta de sakliga invändningar på en viss punkt, som nyss gjordes av en ärad talare på Älvsborgsbänken, därför att den fråga, han berörde, faller under det stycke av § 1, rörande vilket framställets yrkande om återremiss, i vilket yrkande jag också kommer att instämma. Det torde bliva tillfälle till ett sakligt bedömande och diskussion om denna sak, då den återremiss, som kammaren sannolikt kommer att besluta, föranlett nytt betänkande från utskottets sida.

Jag skall, då jag emellertid har ordet, ytterligare understryka några av de betraktelser, som gjordes av herr Lindqvist, nämligen det påtagliga förhållandet, att detta utskottsbetänkande helt naturligt icke kan vara något annat än en kompromiss. Några fasta hållpunkter har man knappast vid bedömandet av en fråga av denna beskaffenhet. Något absolut rätt härvidlag kan man knappast tala om. Man kan hava olika synpunkter, man kan önska mera hjälp för en viss grupp eller hjälp på ett annat sätt o. s. v., men det ligger i sakens natur, att man måste jämka ihop de olika meningarna för att om möjligt komma till ett nöjaktigt resultat. Det är således med nödvändighet en kompromiss, som haft det goda med sig, att, såsom herrarna finna, utskottsbetänkandet blivit enhälligt; ingen reservation förekommer.

Man har vid utskottsbehandlingen redan från första stund haft olika meningar rörande själva principerna i förslaget. Man har med

skäl gjort erinran mot det egendomliga förhållande, att den krigstidshjälp som här ges, ges under två olika namn. Den kallas dels krigstidshjälp och dels krigstidstillägg. Det synes vara en ganska onödigt åtskillnad, som därvidlag gjorts. Man har i synnerhet diskuterat frågan, huruvida det kan anses riktigt, att ett krigstidstillägg utginge såsom ett procentuellt tillägg, och man har med skäl och med styrka framhållit, att man skulle komma till riktigare resultat, om man använde det systemet, att man anslog ett visst belopp, utgående till alla, varigenom en automatisk procentminskning i förhållande till lönerna skulle ha uppstått. Detta är ju den linje som i en reservation inom löneregleringskommittén av herr Nilsson i Kabbarp förordats, vilken väg jag för min del också önskar skulle ha blivit följd, men utav nyss antydda skäl har både herr Nilsson i Kabbarp och jag och flera med oss, som haft samma åsikt, böjt oss för nödvändigheten och funnit, att enda sättet vore att söka bygga upp ett tillfredsställande förslag på de grunder som i Kungl. Maj:ts proposition framlades. Detta är vad utskottet har gjort. Vi ha sökt att göra rättelser i de svagheter som vi tyckt oss finna i den kungl. propositionen. Dessa ligga närmast i det förhållandet, att krigstidstillägget har beräknats efter procentsystemet, varigenom ju det absoluta belopp av krigstidstillägg, som kommer på de små inkomsttagarna, blir synnerligen litet. Detta har utskottet avhjälpt på det sätt, att utskottet, som herrarna funnit, föreslagit, att detta tillägg i varje fall icke finge bli mindre än 250 kronor, och å andra sidan är det begränsat uppåt så, att ingen skulle under några förhållanden få ett krigstidstillägg, som överstege 25 % på lönen. Där är sålunda såväl en minimi- som maximigräns satt, vilket ju bereder en väsentlig fördel för alla löntagare under 3,000 kronor.

Den andra utjämningen, som vi gjort, är den, att vi beträffande krigstidshjälpen gjort ett tillägg inte bara för barn, som Kungl. Maj:t föreslagit, utan även för hustrur, då vi funnit det rimligt att i detta fall göra skillnad mellan den ogifte och den som hade hushåll, var familjeförsörjare, och därför, som vi ansågo, i behov av något större hjälp. Detta var den andra förbättringen, och den tredje väsentliga förbättringen är den, att vi i så måtto bifallit herr Röings motion, att vi höjt gränsen uppåt, som Kungl. Maj:t föreslagit till 600 kronor, till 800 kronor, vilket innebär en väsentlig hjälp för en stor grupp av löntagare.

Trots de förbättringar, som sålunda åstadkommits i Kungl. Maj:ts förslag, kvarstå emellertid en grupp löntagare, som utskottet med dessa åtgärder icke kunnat hjälpa, nämligen den grupp som har en lön mellan 3- och 4-tusen kronor. För dem har utskottet funnit sig icke kunna göra något, och det är alldeles klart, som tidigare framhållits, att det har alltid såsom ett annat moment, som utskottet ständigt måst taga hänsyn till framstått det, att kostnaderna så väsentligt ökades varje gång man på något område sökt göra någon förbättring. Det har sålunda redan meddelats här, att det förslag som utskottet sålunda förelagt riksdagen medför en höjning av kost-

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

naderna med cirka 6 miljoner kronor, och någon säker beräkning därvidlag är ju omöjlig att göra.

Jag har nu, mina herrar, velat i huvudsak ytterligare understryka vad herr Lindqvist i Stockholm redan sagt och påpeka de huvudsakliga ändringar av Kungl. Maj:ts förslag som av utskottet blivit vidtagna, och jag ber att få hemställa, att kammaren ville betrakta denna sak på samma sätt som utskottet har gjort och finna sig uti att det är en omöjlighet att allas synpunkter kunna bli beaktade, utan man måste för att få saken igenom och för att få ett i alla fall i stort sett tillfredsställande resultat söka uppofta litet av sina egna tycken och önskningsar för att biträda en kompromiss, sådan som utskottet nu föreslår.

Emellertid ber jag, herr talman, under uttalande av förhoppningen, att förslaget i stort sett kommer att antagas, såsom utskottet framställt det, att få yrka bifall till det remissyrkande som framställts av herr Palmstierna.

Herr R ö i n g: Herr talman, mina herrar! När statens tjänstemän av högre och lägre grad fingo kännedom om lönerogleringskommitténs förslag till krigstids- och dyrtidshjälp, väckte utan tvivel detta förslag en stor förstämning, då detsamma enligt deras uppfattning var i hög grad otillfredsställande. Glädjande nog beaktade redan regeringen flera berättigade krav, som framkommo från dessa grupperas sida och framlade en proposition, som innebar, att ett belopp av icke mindre än 4 miljoner kronor mer, än lönerogleringskommittén hade föreslagit, utav riksdagen skulle beviljas såsom dyrtidshjälp åt statens tjänstemän. Även detta befanns dock av en massa av riksdagens ledamöter otillfredsställande, och motioner framlades, avseende höjning i det ena eller andra hänseendet, och glädjande nog har utskottet fullständigt enhälligt framkommit med ett förslag, som innebär så avsevärda förbättringar, att det äskade beloppet höjts med inte mindre än 6,170,000 kronor eller upp till 30 miljoner kronor. Man kan helt naturligt icke vara annat än tacksam och glad över att utskottet har i så många hänseenden beaktat de krav som från motionärernas sida framkommit, först och främst, att en minimigräns av 250 kronor fastställts för dem som utan tvivel äro i största behov av denna hjälp, liksom också att utskottet enhälligt beslutat i överensstämmelse med min motion höja maximigränsen från 600 kronor till 800 kronor. Alldeles särskilt ber jag att få uttala min tacksamhet till utskottet för den motiveering som utskottet å sid. 30 avgivit tillfölje min motion, en motivering, som jag hoppas skall ha goda följder även i framtiden.

Som frågan nu ligger, skall jag, lika litet som herr Hallendorff, tillåta mig att framställa något yrkande, men jag kan icke underlåta att uttala ett beklagande över att inte enighet har kunnat uppnås inom utskottet även om den andra delen av min motion, i vilken jag yrkat, att procentsatsen skall höjas från 15 % till 20 %. Det är helt naturligt omöjligt att i dessa tider ge ett belopp i ersättning motsvarande merkostnaderna för de enskilda individerna i sam-

hället, merkostnader, som nu uppgå till bortåt 75 % enligt de sista uträkningarna av socialstyrelsen, men, mina herrar, det är en ofantligt stor fara i att vår tjänstemannakår avlönas så och får så litet dyrtidshjälp, att den kommer i ekonomiskt obestånd. Jag fruktar för att den hemställan, som utskottet här fullständigt enhälligt kommit med, icke befriar denna klass samhällsmedlemmar från detta ekonomiska betryck, och jag skulle med glädje ha hälsat, om utskottet hade kunnat komma med ett förslag, där procentsatsen hade höjts från 15 till 20 %.

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

Som frågan nu ligger, herr talman, skall jag emellertid icke tillåta mig att göra något yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen till en början given proposition beträffande första stycket av förevarande paragraf eller den del av paragrafen, som börjar med ordet »Befattningshavare» och slutar med ordet »nämligen» godkände kammaren utskottets förslag till lydelse av berörda stycke.

Vidare framställde herr talmannen med avseende å andra stycket eller det stycke, som börjar med ordet »lön» och slutar med ordet »telegrafverket», propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till styckets avfattning, dels ock på bifall till yrkandet om styckets återremitterande till utskottet för ny behandling; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Slutligen blevo efter av herr talmannen givna propositioner särskilt i fråga om vart och ett av tredje och fjärde styckena utskottets förslag till lydelse av ifrågavarande stycken av kammaren godkända.

§§ 2—5; *överskriften till §§ 1—5; § 6.*

Godkändes.

Efter härpå skedd föredragning av § 7 yttrade

Herr O. Nilsson i Örebro: Denna paragraf avhandlar den extra personalens ställning. Den formulering som utskottet givit denna paragraf jämte motiveringen för densamma giver förhoppning om att denna personal skall komma i åtnjutande i största möjliga utsträckning av den hjälp krigstidstillägget innebär. Utan att närmare vilja ingå på frågan, hur nödvändigt det är för staten att se till att ha yrkeskunnigt folk på alla områden, och detta inte minst inom verkstäderna, vill jag blott framhålla, att staten gentemot dessa personalgrupper, som dock äro lika nödvändiga för upprätthållande av affärsverksamheten som andra grupper, inte kan och inte bör undandraga sig sin plikt som god arbetsgivare. Själva anställningsformen får icke utgöra hinder härför. Ingen torde kunna förneka, att även för dessa personalgrupper verkar dyrtiden lika tungt

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

och tryckande som för övriga statstjänare men att arbetsintensiteten och kärleken till det verk, i vars tjänst de äro antagna, skall i hög grad främjas genom att i detta fall samma förmåner tillkomma denna personal som den ordinarie. I motsatt förhållande blir det nog svårt att tillbakahålla olust och missnöje bland denna extra personal, vilket i allas intresse bör undvikas.

Under livlig förhoppning att denna personals berättigade krav bli med det nu föreliggande förslaget tillgodosedda, vill jag i egen-skap av en av dem som tillhöra denna personal — nämligen verk-stadsarbetargruppen, uttala ett tack till utskottet för det förslag som detta härmed har förelagt riksdagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till paragrafen.

Vidare anfördes ej. Sedan herr vice talmannen, som under herr O. Nilssons i Örebro anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, givit proposition i ämnet, blev paragrafen av kam-maren godkänd.

Överskriften till §§ 6 och 7; §§ 8 och 9.

Godkändes.

Vidare föredrogs § 10; och anförde därvid:

Herr Thore: Herr vice talman! Jag måste beklaga, att utskottet icke kunnat gå med på den av herr Hallendorff m. fl. väckta motionen angående *krigstidshjälp* åt befattningshavare med barn med en taxerad inkomst från 3,000 och upp till 5,000 kr. Det var säkerligen en behjärtansvärd framställning, och jag tror, att man bland tjänstemännen i denna avlöningskategori, de som ha en inkomst mellan 3,000 och 5,000 kr., hade satt mycket värde på, ifall man tillmötesgått denna framställning. Nu säger visserligen utskottet i sin motivering angående nämnda yrkande, att saken i någon mån blir hjälpt, därigenom att krigstidstillägget höjes från 600 till 800 kronor; och det kan ju i viss mån gälla för dem, som ha över 4,000 kronors inkomst, ty då börjar denna ökning att verka, men för dem, som ha en inkomst exempelvis mellan 3,500 kronor och 4,000 kronor och alltså antagligen äro uppskattade till över 3,000 kr. inkomst, blir det ingen förbättring. Av de 6,000,000 kronor, som tillagts utöver Kungl. Maj:ts förslag, kommer allra största delen, säg 19/20, de lägsta befattningshavarne till godo och 1/20 de högre; man torde alltså kunnat haft fog att något ökat på i det avseendet som här är fråga om.

Utskottet är säkerligen medvetet om att dess förslag i vad jag här berört är svagt, och att det borde förbättras. Nu kan man icke föreslå någon ändring, men jag skulle vilja trycka på att, när det nästa gång blir fråga om krigstidshjälp till befattningshavare, man allvarligt tar i övervägande att hjälpa dem, som ha barn. Barnen äro Sveriges framtid, ett kapital, som man får vårda. I den vägen

måste vi vara kapitalister allesammans. Därför är det att hoppas, att Kungl. Maj:t och de vederbörande, som framdeles få med denna sak att göra, skola taga i övervägande åtgärder för att få ordentlig krigstidshjälp till befattningshavare med barn icke blott till dem i de lägsta lönegraderna utan även så långt uppåt som möjligt.

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

(Forts.)

Med herr Thore förenade sig herr Norman.

Herr Lindqvist i Stockholm: Jag vill ge kammaren en upplysning i anledning av att vi icke kunnat gå på den väg, som herr Thore önskat, att vi skulle gjort. Det rör sig nämligen här om krigstidshjälp och därvidlag har man lagt behovsprincipen såsom grund, när man fastställt de bestämmelser, efter vilka denna krigstidshjälp skall utgå. Och då ha vi inom utskottet ansett, att Kungl. Maj:t befann sig på rätt linje, då med tillämpande av behovsprincipen man stannade vid en taxerad inkomst av 3,000 kr. Detta är anledningen till att vi icke gått högre än Kungl. Maj:t föreslagit, och jag tror, att det är fullständigt riktigt, som utskottet i detta avseende handlat, och ber för min del få yrka bifall till paragrafen.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

§ 11; överskriften till §§ 8—11; § 12.

Godkändes.

Sedan § 13 härefter föredragits, yttrade:

Herr Hage: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att påvisa att på denna punkt är väckt en mycket behjärtansvärd motion av herr Johansson i Sollefteå — en motion, som går ut på att vissa funktionärer vid statens järnvägsbyggnader, som äro i samma ställning som motsvarande funktionärer vid den trafikerade banan, även borde kunna få krigstidshjälp och krigstidstillägg. Denna motion har emellertid enhälligt avstyrkts av utskottet utan någon vidare motivering; och inför detta kan jag icke gärna gå fram med ett yrkande om bifall till motionen. Men jag vill likväl påstå, att motionen är synnerligen väl motiverad. Ty det förhåller sig verkligen så, att vid statens järnvägsbyggnader finnes det en hel del personer, t. ex. materialvakter, maskinister, lokomotivförare och eldare m. fl., som i verkligheten äro i precis samma ställning som motsvarande befattningshavare vid den trafikerade järnvägen. Därför är det mycket väl motiverat att göra gällande, att dessa borde tillerkännas krigstidshjälp och krigstidstillägg på samma sätt som de andra. Men nu får man väl hoppas, att vederbörande chefer komma att ge dessa befattningshavare löneförbättringar till motsvarande belopp. Jag antar att utskottet för sin del gillar denna tankegång, och icke har något emot den saken. Det var endast dessa erinringar, jag hade att göra på denna punkt.

*Ang krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i stu-
tens tjänst.
(Forts.)*

Men eftersom jag nu i alla fall har ordet, skall jag med herr talmannens tillstånd, tillåta mig att även säga några ord i en annan sak. Det är alldeles givet mycket nödvändigt, att vad som här beslutas, blir fortast möjligt förverkligat, d. v. s. att befattningshavarna fortast möjligt få ut krigstidstillägget och krigstidshjälpen. Men det finns något, som kanske är ännu viktigare än detta, nämligen att Kungl. Maj:t till nästa års riksdag kommer fram med ny proposition i frågan så tidigt som möjligt under riksdagen. Då jag ser, att herr finansministern för närvarande är inne här i kammaren, vill jag särskilt påpeka den saken. Huru kommer nämligen detta tillägg att verka för de personer, som beröras därav? Jo, det blir så, att denna krigstidshjälp, som man skall ge dem, kommer att utbetalas, såsom man tänkt sig, på en gång. Nu vill jag i förbigående säga, att denna krigstidshjälp torde väl redan i många fall vara till största delen konsumerad, så att när den kommer en gång, så försvinner den antagligen genast i alla de hål, där man behöver stoppa den. Men så ha vi krigstidstillägget, som enligt propositionen skall utbetalas månadsvis, och detta kommer naturligtvis att ske t. o. m. december månads utgång. Men från och med januari månad nästa år inträder det förhållandet ifråga om alla dessa statens befattningshavare, att allas löner, därigenom att krigstidstillägget faller bort, förminskas med en ganska avsevärd summa på en gång. Men då det är mycket troligt att fördyringen av livsmedel ständigt fortsätter, är det givet, att för hela denna stora tjänstemannakår kommer det att verka synnerligen betryckande, om det skall dröja en mycket lång tid, innan riksdagen på nytt kommer att fatta beslut i frågan. Det är därför mycket nödvändigt att begära, att herr finansministern måtte taga under allvarlig omprövning den frågan, huruvida det icke skulle vara möjligt att under nästa riksdag komma fram med nytt förslag i frågan betydligt tidigare än vad som skett i år. Jag föreställer mig också, att det skall bli möjligt att göra detta nästa år, eftersom hela denna fråga om krigstidstillägg och krigstidshjälp nu är så utarbetad i de flesta detaljer, att det säkerligen behöves mycket mindre förarbete, innan man kan komma fram med proposition i frågan.

Det är endast dessa små erinringar, som jag velat göra i denna sak. I övrigt har jag, herr talman, icke något yrkande att göra.

Herr Lindqvist i Stockholm: I anledning av den erinran, som herr Hage gjort med anledning av den av herr Johansson i Sollefteå väckta motionen, anser jag mig pliktig erinra om att vi inom utskottet sökte få fram en möjlighet att kunna biträda även denna motion, men att det visade sig stöta på rätt väsentliga svårigheter. Vi ha även från det håll, som jag representerar, nämligen socialdemokraterna, begärt att i utlåtandet få intaget ett förståndigande till vederbörande verk och myndigheter att på något sätt tillse, att dessa befattningshavare finge den ersättning, som rimligtvis skall och bör tillkomma dem i anledning av den rådande dyrtiden. Det ha vi heller icke fått med, ty man har ansett sig icke kunna i ett utlåtande rycka in ett sådant förståndigande rörande de befattningshavare, som här äro

i fråga. Men jag vill såsom herr Hage uttala den bestämda förvisningen att dessa befattningshavare i den ställning, de stå, göra sig förtjänta av en krigstidshjälp även de, men må det sålunda påvila vederbörande verk att göra vad på dem ankommer för att deras intressen skola bli tillfullo tillgodosedda, oaktat man icke kunnat taga dem med i detta utlåtande.

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. På framställd proposition av herr talman-
nen, som under herr Lindqvists i Stockholm anförande återtagit led-
ningen av förhandlingarna, blev paragrafen av kammaren godkänd.

§§ 14—16.

Godkändes.

Härefter föredrogs § 17. Därvid anförde:

Herr Gylfe: Jag skall, herr talman, tillåta mig att vid denna paragraf göra ett yrkande om ett litet tillägg. Förhållandet är ju det, att i de grunder, varefter krigstidshjälpen för år 1916 utbetalades, ingick icke någon bestämmelse om huru densamma skulle utbetalas, för den händelse en befattningshavare avlidit, innan krigstidshjälpen utbetalats. I år har ju denna brist avhjälpats, i det att en bestämmelse därom finnes i denna paragraf. Förhållandet har sålunda varit det, att stärbhuset efter en befattningshavare, som i fjol avled, innan krigstidshjälpen utbetalades, icke kom i åtnjutande av någon krigstidshjälp. Men meningen torde dock ha varit den, att stärbhuset skulle ha varit berättigat att erhålla sådan krigstidshjälp. Emellertid har bestämmelsen tolkats så, att stärbhus icke erhållit någon sådan. Jag har därför i år jämte 16 andra ledamöter av denna kammare tillåtit mig väcka en motion för att i någon mån söka avhjälpa denna brist från i fjol. Ty det kan ju anses rättvist att dessa änkor och barn efter befattningshavare skola oskyldigt bli lidande, därför att bestämmelsen härutinnan icke varit så klar, som önskligt varit. Utskottet har emellertid ansett, att ett bifall till min motion skulle innebära, att stärbhus från år 1916 skulle erhålla denna krigstidshjälp efter samma grunder som i år, men det har naturligtvis icke varit motionärernas mening. Utan vår mening har varit, att det belopp, som befattningshavaren skulle hava erhållit, för den händelse han levat vid den tid, då krigstidshjälpen utbetalades, skall tilldelas stärbhuset. Det är ju möjligt, att klämman uti min motion i detta avseende varit något felaktig, så att utskottet icke kunnat handla på annat sätt. Jag skall därför, såsom sagt, be att får föreslå ett tillägg till § 17, som skulle lyda sålunda: »Till stärbhus efter befattningshavare, som avled under år 1916 innan krigstidshjälp till honom utbetalats, utgår krigstidshjälp till det belopp, som befattningshavaren skulle hava erhållit, därest han levat vid tidpunkten, då 1916 års krigstidshjälp utbetalades.»

Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

Jag vet, att inom utskottet förefunnits sympatier för den motion, varom här är fråga, och jag hoppas även, att kammaren skall behjerta de synpunkter, jag här anfört, och bifalla det tilläggsyrkande, som jag nu framställt.

Jag ber således att få hemställa om bifall till § med mitt nu gjorda tillägg.

Herr V e n n e r s t e n: Herr talman! Det förslag, som föreligger i den av den siste ärade talaren berörda motionen, avser ju att mildra en hårdhet, som statsmakterna otvivelaktigt gjorde sig skyldiga till i fjol, när de antogo bestämmelserna om krigstidshjälp. Jag anser för min del, att det vore en gärd av rättvisa, om kammaren nu ville giva sitt bifall till det ändringsförslag, som här framställts av herr Gylfe.

Saken är ju den, att det här icke är fråga om, att man skulle till en grupp av tjänstemän, som i fjol icke medtogs, utsträcka den hjälp, som enligt det nu föreliggande förslaget skulle givas, utan det är helt enkelt fråga om att mildra och avhjälpa en, jag vågar kalla det, hårdhet, som förefanns i förra årets författning rörande detta ämne.

För min del beklagar jag mycket, att jag, ofrivilligt, det är sant, har någon andel i skulden till, att icke förslaget i fjol fick en sådan avfattning, att de här ifrågavarande hjälpberättigade, då blevo helt ihågkomna eller kunde få ut den rätt, som enligt mitt förmenande rimligen borde ha tillkommit dem.

På denna grund anser jag, att man kan ha rätt att vädja till kammaren att nu gottgöra den i detta fall gjorda försummelsen och bifalla det nu framställda ändringsförslaget, varför jag, herr talman, ber att få instämma i det av herr Gylfe gjorda yrkandet.

Herr L i n d q v i s t i Stockholm: Endast ett par ord till förklaring, varför utskottet ej upptagit herr Gylfes yrkande.

Det har, såsom herr Gylfe sade, inom utskottet förefunnits mycket stora sympatier för hans förslag, men utskottet har dock varit tveksamt, huruvida man skulle kunna taga upp detta hans yrkande, därför att det gällde en sak, som icke kunde anses vara inrymd i Kungl. Maj:ts proposition.

Det gäller ju här att rätta till ett missförhållande, som uppstod vid förlidet års utbetalning av krigstidshjälp, och det är endast den tveksamhet, varom jag här talat, som har gjort, tror jag, att utskottet icke biträtt det nu framställda förslaget. Åtminstone är det denna tveksamhet som gjort, att jag och flera av utskottets ledamöter med mig icke finnas såsom reservanter på denna punkt.

Men sedan nu den man, vilken satt såsom finansminister i regeringen, när den kungl. proposition utarbetades, som detta yrkande egentligen hänför sig till, här har öppet erkänt, att det varit en brist, att icke ett sådant stadgande där inkom, och att det ligger en rättvisa i, att riksdagen nu avhjälpes denna brist, skall jag för

min del, herr talman, hemställa om bifall till det av herr Gylfe här gjorda yrkandet.

*Ang. krigstids-
tillägg och
krigstidshjälp
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på godkännande av samma förslag med det tillägg, som under överläggningen yrkats av herr Gylfe; och fattade kammaren beslut i enlighet med den senare propositionen.

§ 18; överskriften till §§ 12—18.

Godkändes.

Vidare föredrogs *punkten I) mom. a)*; och begärdes ordet därvid av

Herr Adelswärd, som yttrade: Herr talman! I anslutning till den återremiss, som kammaren förut beslutat ifråga om första paragrafen, ber jag att få hemställa, att även uti nu förevarande punkt I a) återremiss måtte ske, för att utskottet må bliva i tillfälle att i samband med den andra återremissen pröva det belopp, som här är upptaget under femte huvudtiteln eller 2,300,000 kronor.

Jag hemställer sålunda, herr talman, att punkten I mom. a) måtte få återremitteras i vad den avser nämnda belopp 2,300,000 kronor, men att utskottets hemställan i berörda moment i övrigt bifalles.

Vidare anfördes ej; och blev, på framställd proposition av herr talmannen, herr Adelswärds yrkande av kammaren bifallet.

Punkten I) mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten II).

Kammaren biföll utskottets hemställan i vad densamma icke avsåge återförvisade delar av punkten I).

§ 10.

Härpå föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 2, i anledning av framställningar om krigstidstillägg och kristidshjälp åt befattningshavare anställda hos riksdagen eller dess verk; och biföll kammaren därvid vad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 55.

§ 11.

Herr statsrådet *Carleson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 348 med förslag till förordning angående förbud i vissa fall mot användande av vilseledande varubeteckningar vid handel med födoämnen;

nr 355, angående försäljning av kronolägenheterna Klädesholmen nr 1, samt Koholmen nr 1, Stora och Lilla m. m. i Göteborgs och Bohus län; och

nr 358, med förslag till lag angående arbetsnämnder.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 12.

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om ändring av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen.

I anledning av en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 122, av herr *C. G. Ekman* hemställde utskottet, att riksdagen måtte antaga att vila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen.

§ 60.

När ärende skall slutligen avgöras, böra därtill hörande handlingar uppläsas, så framt någon kammarens ledamot sådant äskar. Ej må något mål, däri överläggning ägt rum, till slutligt avgörande företagas förr än kammaren på talmannens hemställan förklarar överläggningen slutad; börande därefter proposition framställas. Kan fråga bli va föremål för bifall eller avslag, bör talmans första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej, och anmärkningar i saken bliv it under överläggningen gjorda, bör den följande propositionen i enlighet med dem uppställas. Innefattar ett förslag flera delar, som ej lämpligen kunna i ett sammanhang avgöras, bör särskild proposition å vardera delen framställas i enahanda ordning, som nu är föreskriven. — Proposition skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och talmannen tillkännagive sin uppfattning av det svar, som lämnats, varvid skall bero, så vida ej votering begäres, vilken då ej må vägras; en var i övrigt obetaget att låta sin särskilda mening i protokollet antecknas. Ingen må försöka att beslutet genom ny överläggning uppriva. — Då voteras skall, bör vote-ringsproposition jämte tydlig kontraposition genast författas, justeras och anslås, samt omröstningen strax därefter verkställas; men ej må proposition göras, om votering skall äga rum, ej heller

någon omröstning därom tillåtas. Omröstningen skall ske öppet och medelst namnupprop. Befinnas i mål, där blott enkel pluralitet erfordras, de avgivna rösterna lika delade, nedlägga talmannen i en därtill avsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av kammarens ledamöter på anmodan av talmannen ur rösturnan upptager.

*Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)*

§ 65.

När, i fråga om statsutgifter eller bevillning, eller om reglementariska föreskrifter för riksbanken, dess inkomster och utgifter, eller om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, eller om riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, kamrarna fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarna var för sig rösta om de olika beslut, vari vardera förut stannat; kommande den mening, som därvid erhåller de flesta ledamöters av båda kamrarna sammanräknade röster, att gälla såsom riksdagens beslut. Om vid sammanräkningen av de avgivna rösterna dessa befinnas lika delade, nedlägga andra kammarens talman i en därtill avsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av andra kammarens ledamöter på anmodan av talmannen ur rösturnan upptager.

§ 75.

Alla val skola ske med slutna sedlar, och iakttages därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende till deras antal; dock skall i fråga om val till utskott gälla, vad uti den i 37 § 5 mom. omförmälda stadga finnes föreskrivet. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Magnusson* i Tumhult, *Andersson* i Höckerum och *Gustafsson* i Brånsta, vilka ansett, att motionen bort av utskottet avstyrkas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Andersson* i Höckerum: Herr talman, mina herrar! Frågan om införande av öppen omröstning i riksdagen har många gånger varit föremål för kammarens överläggningar. Det nu föreliggande spørsmålet är sålunda en gammal fråga, som återkommer.

Denna fråga har såsom så mycket annat två sidor, en god och en

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)

dålig. Utskottet har huvudsakligast sett den öppna omröstningen från endast en sida, den som talar för dess införande. Den öppna omröstningen förutsätter, enligt min mening, om den skall bli till det gagn den är avsedd att vara, att den enskilde individen icke genom sin röstning skall kunna bli på ett eller annat sätt trakasserad av den eller dem, som intaga en mera framstående ställning. Riskerar den röstande något i det avseendet, då kan icke gärna den öppna omröstningen försvaras. Genom den slutna röstningen tryggas nämligen den enskilde individens frihet att rösta efter egen övertygelse, och individualiteten kommer därigenom till sin rätt. Genom lagstiftning har också vidtagits kraftiga åtgärder för att trygga den individuella friheten, såsom t. ex. vid riksdagsmannaval. Med det partiväsen och det partitvång, som utvecklats i riksdagen, torde det dock vara lika nödvändigt att även där den individuella friheten skyddas medelst den slutna omröstningen; icke för att jag känt eller ens någon gång varit utsatt för något slags tryck från någon inom det parti jag har äran tillhöra — där råder nämligen icke något partitvång — men som allmänt bekant är det icke lika väl ställt inom alla partier. Skulle den öppna röstningen införas i riksdagen, då komme säkerligen partitvånget att vila hårdare och olidligare över en del av riksdagens ledamöter, än vad hittills någonsin varit fallet. Riksdagspartierna böra nog vara avbilder av de stora valmansgrupperna, och partiledningarna avbilder av riksdagspartierna, om det skall vara demokratiskt. Detta är, enligt mitt förmenande, grundvalen för en verklig demokrati. Urartar det däremot därhän, att riksdagspartierna bli avbilder av partiledningarna och valmanskårerna i sin tur mer eller mindre avbilder av riksdagspartierna, då kommer, enligt mitt förmenande, att råda en bakvänd demokrati; det blir då icke folkvälde, utan fåvälde, ja kanske envälde. Min tro är, att medelst öppen omröstning i riksdagen ett kraftigt stöd skulle givas åt en sådan utveckling, vilken nog icke skulle bli till gagn för vår nation.

Ett av motiven, som utskottet anför för den öppna omröstningen, är, att valmännen genom densamma skola sättas i tillfälle att erfara, huruvida de valda representanternas verksamhet i riksdagen vore sådan, att de motsvara det dem givna förtroendet. Ja, det är en självklar sak, att valmännen ha rätt att i detta fall av sina representanter få fullt faktiska uppgifter, men jag är fullt övertygad om, att ingen riksdagsman, vilket parti han än tillhör, vill undandraga sig att ärligt och uppriktigt för sina valmän klargöra sin ställning till riksdagsfrågorna. Det är således, enligt min åsikt inför valmännen och ej inför partiledningarna den enskilde riksdagsmannen bör vara ansvarig för vad han gjort eller icke gjort.

Herr talman, på grund av vad jag nu anfört yrkar jag avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Edén: Herr talman! Den föregående ärade talaren har här sökt försvara reservationen, och de skäl, som han därvid anfört, ha icke saknat sina originella poänger. Den ärade talaren fann, att införandet av den öppna omröstningen skulle kunna leda därhän, att

vi finge en bakvänd demokrati. Jag ber den ärade talaren ursäkta, att det förefaller mig, som om hans egen syn på demokratin skulle vara en smula bakvänd. För mig har det alltid beträffande den tankegång, som legat bakom detta yrkande på öppen omröstning, syntts förhålla sig så, att när man har en demokrati ingår också i densamma, att folkets valda representanter icke blott skola ha mod att i varje fråga stå för sin mening, utan också, att det skall kännas såsom ett behov för dem att kunna rösta på ett sådant sätt, att det icke råder något tvivel om, hur de röstat.

Mot detta mycket primära och mycket enkla krav på demokrati ställer nu den ärade talaren den gamla skräckbilden av det partitvång, som i så fall skulle komma att utövas. Han skyndade naturligtvis att försäkra, att i det fullkomlighetens samfund, dit han själv hör i riksdagen, högerpartiet, något partitvång icke existerar, men det var gubevars för de stackars vänsterpartiernas skull och av omsorg för dem, som han var så rädd för att vi skulle få den öppna voteringen, ty då skulle partitvånget där komma att florerar. Om nu emellertid förhållandet är det, att båda vänsterpartierna äro fullkomligt eniga därom, att de för sin del icke känna något sådant partitvång och att de för sin del icke betrakta den öppna omröstningen i något som helst avseende såsom ett medel för ett dylikt partitvång, då vill jag fråga, om icke herr Andersson i Höckerum skulle kunna låta sina omsorger om vänsterpartierna fara? Om vi nu försäkra honom, att vi för vår del icke alls behöva den slutna omröstningen för att förhindra partitvång, och han för sin del anser, att icke heller högerpartiet behöver den för att förhindra ett dylikt tvång, då borde vi väl kunna vara ense om, att alla tre partierna gärna skulle kunna ta den öppna omröstningen.

För övrigt är det väl, herr talman, icke någon anledning att nu gå in på någon djupare debatt i denna sak. Utskottet har ju påpekat, hurusom andra kammaren förut, jag tror det är sex gånger, bifallit detta krav på öppen votering. Utskottet har också påpekat, huru denna öppna omröstningsform faktiskt är den gällande i så gott som alla länder. Jag kan för ögonblicket icke erinra mig något land, där man har en regel om slutna votering på samma sätt som vi ha här i svenska riksdagen.

Jag hade trott, att den tidpunkt, i vilken vi nu leva, bort kunna föra oss därhän, att man i denna lilla reformfråga, där icke någon partisynpunkt behöver göras gällande, skulle ha kunnat komma till enighet, och jag hade verkligen väntat, att det skulle ha funnits flera av andra kammarens högerrepresentanter i utskottet än herr Räf, som låtit alla de gamla betänkligheterna mot den öppna omröstningen fara. När så icke är förhållandet, återstår för andra kammaren icke något annat än att på nytt understryka sin många gånger förut uttalade princip, att öppen omröstning är en sak, som borde vara självklar för varje församling, som håller på självständighet, frihet och öppenhet i de parlamentariska representanternas uppträdande. Andra kammaren bör så mycket hellre understryka detta, som vi gång på gång haft erfarenhet av de ledsamheter, vilka uppstå efter varje viktigare vote-

*Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)*

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)

ring, där de slutna sedlarna avlämnas av kammarens ledamöter. Jag syftar här på de ständiga resonemangen om, hur den ene eller andra röstat och hur det ena eller andra partiet voterat. För min del känner jag det rent ut sagt såsom ett behov av parlamentarisk snygghet, att vi nu böra söka komma ifrån allt detta gräl om, hur man röstar eller icke röstar i en viktig votering. Andra kammaren har haft tillräcklig erfarenhet, att den slutna voteringen endast medför olägenheter och, såvitt jag förstår, inga verkliga fördelar, och denna erfarenhet bör vara tillräcklig för att kammaren ännu en gång, såsom jag hoppas, måtte med eftertryck uttala sin mening i denna sak i överensstämmelse med vad kammaren många gånger förut gjort.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande, under vilket herr vice talmannen åter övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Ericsson* i Vallsta.

Herr Hallendorff: Herr talman! De anmärkningar, som den siste ärade talaren framställde i slutet av sitt anförande, synas mig icke så alldeles övertygande. Han anmärkte sålunda, att man i denna kammare ofta har erfarenhet av det obehaget, att det efter en votering spörjes, huru man röstat etc. Men är icke ett dylikt efterfrågorande snarare ett utslag av vad jag skulle vilja kalla ett försök till samvetstvång, och är icke det rätta sättet att söka övervinna sådana försök, att man så mycket som möjligt vänjer folk av med ett dylikt inspicierande av vad man skulle kunna kalla ens enskilda åsikt? Det kan dock i åtskilliga frågor vara så, att man har rätt att betrakta sin ståndpunkt såsom en privatåsikt. Gäller det en fråga av den stora betydelse, att det intresserar ens valmän att få reda på, huru man röstat i densamma, nåväl, då antar jag, att det icke är någon, som tvekar att därom ge klart besked. Men att man beträffande alla möjliga voteringar skall giva upplysning åt den ena eller andra, som spörjer därom, kan jag icke betrakta såsom något nödvändigt eller eftersträfvansvärt.

Herr Edén påpekade, att den öppna omröstningsformen skulle vara använd så gott som i alla utländska parlament. Jag har icke tillräckligt undersökt den saken och kan därför icke yttra mig här om; det är ju möjligt, att det förhåller sig så, som nu blivit sagt. det torde emellertid vara skäl i att herrarna observera den i utskottets utlåtande å sid. 5 intagna förteckningen å de stater, där öppen omröstning efter namupprop obligatoriskt eller fakultativt tillämpas. Dessa länder äro, såsom vi se, följande: Preussen, Belgien, Frankrike, Förenta staterna, Nederländerna, Schweiz, Norge och Österrike. Beträffande åtskilliga av dessa stater kan man emellertid vara tämligen övertygad, att man där sannerligen icke genomfört en dylik bestämmelse från den synpunkten, att den skulle innebära en i någon särskild grad demokratisk reform, utan i stället därför att det ansetts gagneligt för de härskande — vare sig det är ett härskande parti eller en härskande regering — att kontrollera huru represen-

tanterna rösta, och tack vare det öppna omröstningssystemet kan säkerligen ett visst inflytande på själva röstningen utövas. Detta omröstningssätt är säkerligen ett tveeggat svärd, och även från den synpunkten kanske det kan vara skäl i att åtminstone litet allvarsamt diskutera spörsmålet.

Nu skall jag medgiva, att när man diskuterar denna fråga rent teoretiskt, verkar naturligtvis det argumentet mycket tilltalande, att var och en skall vara så karaktärsfast och så övertygad i sina åsikter, att han icke behöver tveka om att för vem som helst tala om precis allt vad han tänkt och huru han röstat. Jag erinrar mig i detta sammanhang en historia, som jag hörde i min ungdom. Det var en mäktig lantmannahövding, som av en mycket högt uppsatt person blev tillfrågad: »hur röstade du i den frågan?» — »Med slutna röstsedel enligt grundlagens föreskrift», blev svaret. Man kan ju tycka, att detta var ett ängsligt krypande bakom grundlagen. Men å andra sidan, när man ser en liten smula på verkligheten, kan det icke hjälpas, att saken icke låter sig avfärdas blott med detta krav på en i varje detalj utförd offentlighet.

Det finnes ett gammalt ord i en av våra medeltidslagar: »vore alla människor goda, behövdes ingen lag». Jag skulle vilja säga: vore alla lagstiftare goda lagstiftare, behövdes ju egentligen icke någon omröstning. Vore alla visa, kloka och erfarna, rättade de sig helt säkert efter de bästa givna upplysningar, och det skulle naturligtvis då icke i någon förekommande fråga råda någon menings-skiljaktighet, utan alla skulle förena sig om de yppersta och bästa meningar. Men Gudi klagat äro våra lagstiftare icke alltid så utomordentligt goda, och följderna därav blir den, att meningarna här ofta kunna vara delade och att man därför är tvungen att använda den nödfallsutväg, som omröstningen är. Låt vara, att den icke i och för sig är något förträffligt instrument, måste man åtminstone söka ordna den så, att den är så pass motsvarande de mänskliga möjligheterna, som man gärna kan önska.

Nu har utskottet å sid. 5 i utlåtandet gjort följande erkännande — ja, det är icke utskottets egna ord, utan utskottet citerar en äldre auktoritet, men tar dennes uttalanden för goda — »Även om utskottet icke vill bestrida, att den slutna omröstningen någon gång kan göra det lättare för representanten att självständigt fatta sitt beslut, har utskottet» etc. Jag tror, att detta erkännande är värt att observeras. Det kan väl icke nekas till, att vår tids gissel i allmänhet i det politiska livet är partisinnet, och vi ha på detta område kommit in i en utvecklingsform, där man strävar att med alla medel pressa in varje medborgare i de stora partifällorna och binda var och en så strängt och strikt som möjligt vid partiprogrammet. Nu veta vi, att man vid stipulerandet av lagbestämmelser med avseende å val utanför riksdagen gjort ansträngningar för, att den enskilda individen skulle vara något så när fritagen från alltför mycket påtryckningar vid avgivandet av sin röst. Där har man ansett det vara olämpligt, att någon skulle behöva öppet tala om, att han röstat så eller så; där har man särskilt på senare tid sökt att på

*Ang. inforand-
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)*

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)

allt möjligt sätt omgärda valhemligheten mycket mer än förut. Jag tror, att det erkännes från alla håll, att icke heller detta är något idealiskt, men med hänsyn till de mänskliga svagheterne är det för närvarande den enda något så när lämpliga formen.

Men äro vi här i kammaren egentligen så mycket bättre skyddade mot diverse påtryckningar? Ja, man kan ju visserligen säga, att vi här kommit i en så principal ställning, att sådana påtryckningar, som den enskilde valmannen kan få kännas vid, behöva vi icke givetvis vara utsatta för. Detta kan vara sant, men å andra sidan måste väl ändå litet var, vilket parti vi än tillhöra, erkänna, att vi var och en åtminstone någon gång kommit i en viss konflikt emellan å ena sidan vad vi i den eller den frågan egentligen skulle vilja göra och å andra sidan icke anse oss kunna göra, icke på grund av påtryckning från någon inom partiet, men dock av en viss hänsyn till kamraterna — ty det kan icke hjälpas, att vi människor dock äro en sorts hjordvarelser, som icke gärna skilja oss alltför mycket från varandra. I det läget är utan fråga den omröstningsform, som här har utbildat sig och fortfarande gäller, den, såsom utskottet också säger, som bäst tillgodoser representantens möjlighet att självständigt fatta sina beslut. Naturligtvis vore det utan fråga bättre, att ingen behövde ha någon tvekan, men då i alla fall möjlighet att komma ifrån den tvekan icke finnes, ser jag icke annat än att de utvägar, som brukats till skydd för den enskildes fria beslutanderätt, kunna vara ganska bra att ha. De betyda åtminstone så mycket, att den enskilde riksdagsmannen kan i en speciell fråga vara tämligen obunden just av den här nödvändigheten att ovillkorligen behöva följa med gruppen och kamraterna, vilken, vad man än vill säga, inom olika partier i riksdagen alltid annars övar en viss inverkan.

Det starkaste motivet, som anförts från utskottets sida är — såvitt jag vet är det fortfarande citat — »att valmännen kunna äga befogade anspråk på att i större utsträckning än med det nuvarande omröstningssättet är möjligt vinna kännedom om sina representanters ställning till de olika och mångskiftande frågor, som komma under riksdagens bedömande». Ja, vad det beträffar, så finnas tusen möjligheter att få reda på deras ställning till en fråga. Det finnes valmöten och förfrågningar i tidningarna och allt möjligt sådant. Är då någon för sin del tveksam att giva besked, är det från hans sida en betänklig svaghet. Jag tar för givet för min del, att icke någon tvekar att ge besked, om någon, som särskilt intresserar sig för en fråga, ber därom. Och man får taga konsekvenserna och säga valmännen: gilla ni min hållning, så är det bra. Ogilla ni den, så få ni göra som ni behaga. Den möjligheten finnes alltid. Men om det är så att de som ha sitt behag i att dirigera partierna, de som göra partiernas program, sedermera skola i varje särskild fråga hota med lämpliga partibestrafningar, om avvikelse på någon punkt äger rum, så är det en risk att partierna komma att binda hela vårt politiska liv. Och detta är en så pass allvarlig sak, att jag för min del icke kan vara med om att verka för

något i den vägen. Jag förstår, att det är ett ganska idealiskt tillstånd för dem, som anse, att vi skola helt och hållet utveckla oss efter nu gällande partilinjor, men för dem, som icke vilja vara med om det, är det också naturligt, att de icke vilja acceptera detta. Det gäller ytterst, om riksdagen skall bli en partimaskin eller icke, om den skall tvingas att absolut sortera under den stora valapparaten. I det hänseendet är jag en bestämd motståndare till den nu hotande utvecklingen och ber därför, herr talman, att få förena mig i avslagsyrkandet.

*Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Jag har ju alltid varit anhängare av den öppna omröstningen och jag är det fortfarande, men jag vill särskilt med anledning av herr Edéns anförande anmärka, att saken har sina sidor, och den öppna omröstningen har i tidernas längd fått även en annan sida, det kan icke bestridas. Det är redan på det sättet, att alla äro eniga därom, att val böra ske genom slutna omröstning. Det finnes konstitutioner, där val skola ske med öppen omröstning, men här är man enig om att val skola ske med slutna sedlar. Varför? Jo, därför att man måste bevara den väljandes självständighet, så att han är skyddad mot övermäktiga inflytelser.

Den frågan uppställer sig, om t. ex. i denna kammare den personliga och individuella friheten och självständigheten är så stark, att skyddet där icke behöves mot övermäktiga inflytelser. Det är icke på det sättet, utan även här finnes, fast icke i så stor omfattning som då man väljer, ett sådant inflytande, som gör sig gällande. Det är, såsom en annan talare sagt, givet att i den mån partilivet tillspetsas så som det gör i vårt land, i anledning av att de s. k. partiledningarna bli mäktigare och individerna förvandlas till maskiner, den öppna omröstningen även här har sina sidor. Om jag t. ex. skulle taga behandlingen av en hel del förslag, som höra till det s. k. maximiprogrammet, så röstas för dessa av den lilla grupp av 15 å 16 man jag tillhör, men i allmänhet få vi minst 30 röster för sådana förslag. Jag undrar, hur många vi skulle få, om det vore öppen omröstning, det skulle vara lustigt att se. Jag har en ofantlig erfarenhet av detta inom partilivet. Där det finnes slutna omröstning, kan det bli en betydande röstsiffra, men hade det varit öppen omröstning, skulle det smultit ihop till nästan ingenting, enligt vad alla veta av erfarenhet och äro övertygade om. Tidens kräftväsen är partiväsendets tillspetsande och att ledningen har en så oformlig makt och herravälde över människornas sinnen, och det är över allt i världen insett såsom en av tidens största faror. Varje tid har sitt förtryck, och denna tid utmärkes av partiledningarnas förtryck. Det är nu icke människornas fel, utan konstitutionernas, som leder till sådan maktutövning. Det är tidens och konstitutionernas fel.

Vid sådant förhållande kan man bli tveksam, om det är någon väsentlig artskillnad mellan tvånget vid valförrättningarna ute i landet och det tvång, som här äger rum. Emellertid, de, som väl-

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)

jas till representanter, få antagas vara åtskilligt självständigare än många av valmännen i den stora valmanskåren, särskilt de, som stå under inflytande av personer, av vilka de stå i ekonomiskt beroende. I stadsfullmäktige, i stadsrepresentationerna går det bättre, ty där är det icke så starkt partiskiljande frågor och icke så hetsande frågor som här. Man kan där oftast någorlunda tillåta sig att rösta som man vill utan att bli alldeles utkastad ur broderskapet. Här är det ett svårare förtryck.

Nu är min uppfattning dock den, att den öppna omröstningens väg är den, som man måste slå in på. För det första är den byggd på den hypotesen, att alla riksdagsmän äro självständiga, och även om de nu icke kunna vara det med rådande partiväsende, så måste den hypotesen upprätthållas, ty den framtingar nödvändigheten av att landets representanters egen individualitet och egen självbestämmerätt blir en gång vördad såsom något oantastligt, som icke får brutalt betvingas, såsom nu sker. Därför är den rätta formen den, att man genomför den öppna omröstningen, men därvid framför bestämda krav på att partiernas inre liv reformeras, så att alla enskilda individer inom partiet ha samma självständighet, som den ledningen får taga sig. Jag har för min del tillåtit mig att i en längre motion vid denna riksdag något varsla om dessa angelägenheter. Den har visserligen avslagits, som man kan förstå, och det har klandrats i partipressen, särskilt den socialdemokratiska förstås, att den icke rör sig om verkligheter. Det är ett typiskt sätt att så bedöma de verkliga realiteter, som för despoterna icke äro några realiteter, men för de underkuvade äro de största realiteterna.

På dessa grunder ber jag för min del att få uttala mig för utskottets förslag.

Herr Räf: Herr vice talman! Som herrarna behagade finna har vänstern gått med på förslaget i denna fråga, och till dem har också undertecknad förirrat sig. Den slutna omröstningen innebär åtskilliga friheter, som icke finnas med den öppna omröstningen. däri ger jag herr Andersson rätt. Jag vill emellertid säga om denna sak som om många andra frågor, att den har, såsom herr Lindhagen sade, två sidor, som äro ganska allvarliga båda två. Jag vill verkligen be, att man icke tänker på partiväsendet bara, utan man måste också tänka på följderna av vad man går att besluta, och jag skall därför framställa först den sidan, som har många anmärkningar på sitt konto.

Jag vill då säga, att det sannerligen icke kommer att göra det bekvämt för riksdagsmännen, om det skall tagas upp öppen omröstning, utan det är alldeles tvärtom. Det blir kanske icke att hålla till ute i korridorerna fullt så mycket eller på kaféet, utan man tvingas att följa med och tänka på vad som förekommer och efter vilka grunder man skall besluta. Det kan också understundom inträffa här i kammaren, att vid en omröstning i en fråga ha vi t. ex. 75 röster åt vardera hållet, men vid en gemensam om-

röstning blir det 50 röster på ena hållet och 100 på det andra. Då gäller det att förklara inför valmännen, varför man röstade på det ena sättet den ena gången och på det andra sättet den andra gången, ty valmännen kunna icke förstå, att en riksdagsman kan hava giltiga skäl att ändra sig från det ena tillfället till det andra, som kanske inträffar åtta dagar efteråt. Det är en sak. Som sagt var, då blir det att följa med ärendena, så att man alltid kan giva skäl för de åtgärder man vidtager i kammaren.

*Ang. inforande
av öppen
ömröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)*

Vidare har det inträffat — jag känner ett särskilt fall — då en äldre och en begåvad riksdagsman, som nu är borta ur riksdagen, talade varmt och ivrigt för en sak flera gånger, men under debattens gång kom det sedan upp skäl, som gjorde, att han röstade tvärtom, som man ock fick bevis på. Det gäller i ett sådant fall att inför valmanskåren giva skäl för den förändrade ställning man tagit från det man talat till dess man röstat.

Vidare inträffar det, att det i tidningar omtalas, huru var och en röstar, och då förvåna sig ofta valmännen och tänka: varför har man röstat på detta sätt? Man säger: det kunna vi icke begripa, ty det stämmer icke med våra åsikter, och så sprider sig den uppfattningen, att personen ifråga har en sådan åsikt men att han förut stått på en annan sida.

Då svaras, att i sådana fall får man komma med en förklaring. Ja, det är gott och väl, men hurudan förklaringen än är, står dock det första intrycket kvar, och det tvättar man knappast bort i första taget.

En naturlig följd av den här öppna ömröstningen blir vidare, att debatterna komma att bli vidlyftigare än de nu äro. Nu sitta vi och lyssna på anförandena här och där, känna oss tilltalade, om det, som yttras, överensstämmer med våra åsikter, och anse oss icke behöva begära ordet, men blir ömröstningen öppen, nödgas man i flera fall bekänna kort, innan man avlämnar sin röstsedel, och, som sagt, då bli nog anförandena flera än de nu äro. Den som alltså önskar, att riksdagsarbetet må förkortas, måste taga i betänkande vad han gör, när han är med om att bifalla förslaget ifråga.

Vidare är det klart, att en riksdagsman med verklig ansvars-känsla och särskilt, höll jag på att säga, de, som sitta på Norrlands-bänken, och framför allt de, som sist avgiva sina röster, kunna komma att få känna ett verkligt tryckande ansvar — jag tror nu, att alla riksdagsmän känna sitt ansvar — när de skola avgiva sina röster. En mindre ansvars-kännande person skulle kanske icke bry sig så mycket därom, men riksdagsmän ha, som jag sade, i allmänhet en mycket stark ansvars-känsla.

Trots det att jag insett allt detta, har jag, sedan jag blivit riksdagsman, några gånger motionerat för öppen ömröstning i kammaren, och ett av de viktigaste skälen till att jag gjort detta har varit, att jag på detta sätt skulle kunna definitivt bevisa för vilka människor som helst, huru jag ställt mig till de olika frågorna. Ja säger man, men detta kan man väl tala om i alla fall. Är det någon av herrarna, som på rak arm kan säga, huru ni röstat vid de

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)

femhundra eller sexhundra omröstningar, som kunna ha ägt rum? Om därför någon frågade mig, huru jag röstat, och jag då svarade, att jag röstat med sluten sedel, så tycker jag, att ett sådan svar skulle vara ovärdigt. Jag brukar ofta svara i sådana fall: det vet jag icke, kom så gå vi upp till biblioteket — jag har nämligen ett litet bibliotek, där allt riksdagstryck finnes samlat — så skola vi se efter, huru saken förhåller sig. Och då kan det hända, att jag i vissa frågor påminner mig detta. Beträffande den viktiga fråga, som i dag varit före, kommer jag att minnas i alla mina dagar, huru jag röstat. Men det är icke alla frågor, som äro så stora, utan det finnes en hel mängd, som man icke lägger så allvarligt på minnet. Och det händer, att man under deras behandling tar sig friheten att vara ute i korridorerna, och skall man då bestämma sig vid omröstningen, så får man fråga någon god vän: huru skall jag rösta? Och så får man en röstsedel och kilar med. Det är klart, att det blir icke något varaktigare intryck då man röstat på detta mekaniska sätt.

En bidragande orsak till att jag ställt mig på denna ståndpunkt har varit, att den öppna omröstningen praktiserats i sju europeiska länder samt Nordamerikas Förenta Stater, och jag har egentligen icke hört talas om något mankemang därvidlag från dessa länder. Det synes mig då, att Sverige kunde följa dessa länder i detta avseende. Jag håller icke så mycket på riksdagsmännens bekvämlighet; de få arbeta och knoga och kunna kanske behöva denna pådrivare.

Herr Lindhagens resonemang i den här frågan var mycket karakteristiskt, och jag tänker herrarne fingo det intrycket, att herr Lindhagen darrade litet på manschetten, när han sade, att det kunde bli va si och så med maximiprogrammet om den öppna omröstningen infördes. Saken är nog så riskabel beträffande detta maximiprogram. Det har många gånger förekommit, då jag varit riksdagsman, att expropriationsfrågor behandlats än rörande skogar, än rörande vattenfall, än rörande mossar och än rörande annat, som man tyckt, att staten bort lägga sig till med. Motionärerna ha ofta icke varit många, men vid omröstningen har det icke sällan blivit ett relativt stort antal, som röstat för saken, och då har jag tänkt: jag kan undra varifrån tillskottet kommer. Jag har, som jag sade funderat över, varifrån de rösterna komma, men det har varit blankt omöjligt att leta ut detta, därför att omröstningen har varit slut. Det har intresserat mig därför att jag trott, att här stode ett speciellt intresse mot jordbruksintresset. Det skulle vara intressant, om i sådana frågor man på folkmöten vid överläggning om politiska angelägenheter kunde avgiva förklaringen: i den och den frågan har jag röstat på det och det sättet. Jag tror, att om bönderna hade reda på detta, så skulle de vid nästa valtillfälle ibland fundera på, om de skulle lämna sina röster till dem, som röstat på det och det sättet. Det kan hända, att de tänkte: jag skall akta mig för att rösta på denna person, ty ho vet, huru det då kan gå med den förmögenhet, som nu anses tillhöra mig som privatman.

Det kan vidare ha varit en omröstning, vars utgång man kan försäkra att hela Sveriges folk motsett med största intresse. Då erkänner man på vänsterhåll, att man gärna skulle vilja ha öppen omröstning, och även på högerhåll säges, att man gärna skulle vilja blicka in i omröstningen. Då nu alltså stora intressen stå på spel, vill man följa med omröstningen inom kammaren för att se, huru rösterna utfalla på den ena eller andra sidan. De strider, som komma att uppstå på alla de områden, som jag berört, komma sannolikt att fördubblas, och ha vi då öppen omröstning, så torde vi däri äga ett försvar med hänsyn till dessa företeelser, men blir det slutna omröstning, så sakna vid det skydd, som den öppna omröstningen skulle ha medfört.

*Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)*

Härav kunna herrarna förstå, varför en högerman kan förirra sig in bland vänsterpartiet. Då säger man, att införande av öppen omröstning skulle uppfostra till partitvång. Ja, det vore högeligen bedrövligt, om ett sådant tvång skulle göra sig gällande inom högerpartiet, där vi dock nu äga frihet och en duktig sådan, och vad de övriga partierna beträffar, så vill jag icke säga, att inom dem råder något särskilt stort partitvång, långt därifrån. Men det är i alla fall obegripligt, vad de hålla tillsammans. Man kan säga, att när ledarna visat riktningen, så komma de andra ofelbart efter. Jag har ofta lagt märke till, att när inom konstitutionsutskottet tio röster stå mot tio, man nästan med matematisk noggrannhet kan räkna ut, att det och det resultatet kommer att uppstå i andra kammaren och det och det resultat i första kammaren. Jag tror icke, att partitvånget kommer att utveckla sig mera, i fall en öppen omröstning kommer till stånd. Men dessutom vill jag fästa uppmärksamheten på, att det blir icke endast partiledarna, som komma att göra intryck på riksdagsmännen, utan även om dessa ställas under partiledarens piska, måste de taga hänsyn till valmännen därhemma, ty valmännen följa riksdagsmännen lika grundligt som partiledarna, och därför tror jag för min del icke, att partitvånget kan komma att bli större, när öppen omröstning användes. Man kommer att stå till svars inför valmännen, vilka alla känna ens ställning.

Då säger man, att detta icke är att uppfostras till självständighet. Det är ju en pedagogisk fråga, och den förstår jag mig rakt icke på. Men det vill jag säga, att icke uppfostras man till självständighet genom att ständigt gömma sig undan, fast hellre tror jag att detta sker genom att man går fram med fullt öppet visir. Jag undrar, om man kan göra den iakttagelsen, att man stärker sin ställning genom att hålla sig undan; jag tror tvärtom, att detta åstadkommes genom att man ställer sig i öppen dager.

Jag tror därför också, som någon antytt, att det skulle vara bra för svenska folket, om denna öppenhet genomfördes icke blott vid röstningen i riksdagen utan fullföljdes ända från valurnan hela vägen upp till riksdagen. Ja, men då säger man, att riksdagsmännen äro en elitkår, och anser därför, att denna slutna omröstning icke skulle vara så behöfvlig för dem. Jo, jag tackar jag! Om jag en dag väljes till riksdagsman, blir jag då mera självständig därför

Ang. införande av öppen omröstning i riksdagens kamrar.
(Forts.)

att jag blivit vald? Är jag självständig före valet, blir jag det även efter valet och tvärtom.

Det är emellertid för sent att nu framkomma med en motion i sådan riktning, och jag tror dessutom, att den icke skulle gå igenom i kammaren. En dylik motion får framläggas ett annat år, och då får man framhålla betydelsen av öppen omröstning hela vägen ända från valmanskåren. Jag känner mig mycket, mycket mera tilltalad av denna öppna votering allt igenom än av den slutna, och detta är huvudanledningen till att jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr *Lingström* instämde häruti.

Herr *Edén*: Herr talman! Det fanns i herr *Räfs* anförande så många goda saker, att jag ett ögonblick tänkte att avstå från ordet. Men när herr *Räf* kom till sin lilla slutklimax, så innefattade den ett sammanförande av principen om öppen omröstning i riksdagen med principen om öppen omröstning vid politiska och kommunala val. Jag kan icke underlåta att då understryka den starka skillnad, som finnes mellan de två fall, som herr *Räf* här berörde, detta så mycket mera som herr *Hallendorff* på sätt som skett förut sökt göra gällande, att samma princip bör gälla för det ena som för det andra fallet. Herr *Räf* såsom stor arbetsgivare känner mycket väl till, att den stora massan av valmän är folk, som socialt och ekonomiskt äro i beroende ställning, och av vilka man icke kan begära en sådan självständighet vid avgivandet av deras röster vid val som man har rätt att begära och måste begära av valda riksdagsmän i dessas beslut. Hela detta tankeexperiment att överföra den öppna omröstningen till valen vare sig för riksdagen eller för de kommunala representationerna tror jag icke blir något annat än ett experiment. Den metoden ha vi för länge sedan vuxit ifrån här i Sverige liksom annorstädes med undantag för Preussen — och även i Preussen är man nu färdig med detta system. Det är en känd erfarenhet, att det icke kan lämnas öppet rum åt den sociala och ekonomiska påtryckning, som kan utövas på valmanskåren genom en öppen omröstning vid själva valet. Men det är en lika känd sak, att när den valde trätt in såsom representant, har både han själv ett behov av och valmännen ett krav på att han, såsom herr *Räf* så sant uttryckte det, skall kunna stå öppet för den mening, han har i de olika frågorna.

Jag begärde egentligen ordet med anledning av ett par uttryck i herr *Hallendorffs* anförande. Det var rätt påtagligt, att han i denna fråga, kanske icke alldeles den enda, hade en viss kontakt med herr *Lindhagen*. Båda hade många fula ord att säga om partitrycket och partitvånget och partiledningarnas tyranni. Vad herr *Lindhagen* beträffar, blev jag litet överraskad av att få höra denna återklang även nu. Om jag icke missförstår situationen, befinner han sig själv i den ställningen, att han skulle räknas — efter egen terminologi — som en liten partityrann i sitt eget lilla parti. Lik-

som jag förmodar, att han själv icke vill utöva något tyranni, så bör han väl kunna förstå, att frågan ligger på samma sätt i de andra partierna, som han smakat på, det ena efter det andra, för att sedan förkasta. Men det är ganska betecknande att båda dessa herrar, Hallendorff och Lindhagen, mötas här, och det är mycket intressant att hos båda riktningarna finna samma benägenhet för att, såvitt jag kan förstå, undergräva de parlamentariska former, som man på andra håll anser nödvändiga för ett verkligt fruktbarande parlamentariskt arbete.

*Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)*

Herr Hallendorff har varit så öm, så öm, om den enskildes självständighet. Han har talat om »vår tids gissel: partisinet», och för att protestera mot detta gissel är det som han håller på den slutna omröstningen. Ja, det är verkligen rörande att höra en representant för Stockholmsbögnerna tala med sådan indignation om partitvånget och partiförtrycket. Finnes det någon organisation i vårt land, som nått en sådan fulländning i inpiskning, för att använda det ordet, finns det någon organisation, som med sådan osviklig säkerhet vakar över sina medlemmar åtminstone i stadsfullmäktige som Stockholms högerorganisation? Jag frågar — och man lär bli mig svaret skyldig. Herr Hallendorff har ett alldeles ypperligt tillfälle att reagera mot partisinet och det gissel det innebär i den stad, vars representant han är — men har någon sett honom göra detta? Intill dess så sker, må det vara tillåtet att känna sig fullkomligt oberörd av hans deklamation om partiförtryck i samband med frågan om sättet för riksdagens omröstningar.

Vidare ironiserade herr Hallendorff över, att det skulle vara »bekvämare» att taga den öppna omröstningen, ty då skulle man kunna följa sina kamrater, utan att vårda sig om att någon gång gå sina egna vägar. Jag tror att detta är ett alldeles felaktigt resonemang. Saken ligger tvärtom så, att om vi hade den öppna omröstningen, skulle det många gånger visa sig, att partibanden icke hölle på ett sådant sätt som man nu *tror* att de skola hålla. Det skulle röstas på samma sätt ändå, och vi skulle få en levande illustration till att folk verkligen röstar utan hänsyn till parti i en del icke partiskiljande frågor, praktiska frågor av olika natur. Man skulle då vänja sig vid att se, att frågor skola och kunna bedömas och behandlas sakligt, och att voteringar ske sakligt — att det således i grunden icke alls är så farligt — detta partitvång, som man ständigt ävlas om att klandra.

Herr Räf berörde den viktiga omröstning, som senast skedde i denna kammare. Den är enligt min uppfattning ett utmärkt exempel på behovet av öppen omröstning. I en sådan fråga är det icke tilltalande att det skall kunna bli en rafistulation efteråt om hur folk röstar. Det är och förblir ofantligt mycket bättre, om varje riksdagsman får säga ifrån direkt, så att saken en gång för alla är klar, och det icke blir tal om annat än att han skall stå för sin röst.

Herr Hallendorff hade ett uttryck: Om alla lagstiftare vore goda lagstiftare, skulle saken ställa sig annorlunda, men vi äro icke

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)

så förträffliga. Nej, gunås, det lära vi väl icke vara. Men tror herr Hallendorff, de äro så ofantligt mycket bättre, de som sitta i folkrepresentationerna, i den övriga europeiska världen, där öppen omröstning är regel? Det tror jag icke de själva göra anspråk på. Med allt erkännande av vår bristfällighet kunna vi dock finna det vara riktigt och sunt, att en lagstiftare skall kunna välja sin ståndpunkt vid en votering utan att krypa bakom den slutna voterings-sedeln. Hur litet förträffliga vi än äro, icke skall väl herr Hallendorff inbilla oss eller sig själv, att vi bli bättre genom att bibehålla den slutna omröstningen! Tvärtom är det nog så, att herr Räf har fullständigt rätt, då han gör gällande, att vi bli i någon mån bättre genom ansvarskänslans höjande, om vi få stå för vår mening, och om vi släppa detta föråldrade och, såvitt jag känner, nästan enastående privilegium för politiskt hemlighetsmakeri som den slutna omröstningen i Sverige utgör.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Med herr Edén förenade sig herr *Pettersson* i Södertälje.

Herr Bolander: Herr talman! Då man kommer hit till riksdagen som nybörjare, stöter man på en hel del förhållanden, inför vilka man står undrande och spörjande. Vad som nu särskilt förvånar mig är det motstånd, som från högerhåll i allmänhet reses mot förslaget om öppen omröstning i riksdagens kamrar. Och vad som förvånar mig ännu mera är att herr Hallendorff, som jag trodde vara en stark och modig man, uttalar sin stora fruktan för den öppna omröstningen. Jag skall därför be att få till herr Hallendorff framställa en fråga: har herr Hallendorff någon gång varit i den situationen, att han icke vågat öppet och ärligt erkänna hur han röstat i en viss fråga, eller har han någon gång saknat möjlighet att nöjaktigt redogöra för att han röstat så eller så? Besvarar han den frågan nekande, finnes ju intet skäl för honom att försvara den slutna omröstningen; besvarar han den åter jakande, ja då föreligger visserligen ett verkligt skäl, men icke ett sådant som är ägnat att höja aktningen för reformens motståndare.

Jag skall icke ingå i ett närmare bemötande av de skäl, som framställas av dem som icke vilja veta av någon sådan ändring. Det behöves icke, ty det finns icke några möjligheter att framdraga några verkliga sakskäl mot det nu föreliggande förslaget, och därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen, som under herr Bolanders yttrande ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna, gav nu ordet till

Herr Lindhagen, som yttrade: Jag begärde ordet med anledning av herr Edéns anförande. Han talade om, hur intressant det var att finna de beröringspunkter, som förekomme mellan herr Hallendorffs och mitt anförande. Jag tilltror mig att kunna bevisa, att beröringspunkterna äro flera mellan herr Hallendorff och herr Edén

än mellan mig och herr Hallendorff. Jag vill då till att börja med säga, att jag kan instämma med herr Edén därutinnan, att partivänget inom högerpartiet är lika starkt som inom de andra partierna. Visserligen har herr Räf och någon annan sagt, att Gud ske lov är det icke på det viset, men vi se ju i utskotten o. s. v. hur det förhåller sig i det partiet också. Men jag vill också säga, att partivänget är brutalare bland högern och socialdemokraterna, men elegantare inom det liberala partiet. Det erkännandet skall jag giva herr Edén, men liberalerna komma ändock till precis samma resultat. Jag medger gärna, att jag härutinnan har angenämare minnen från det liberala partiet, ty det är alltid behagligare att ens individualitet blir avrättad på ett angenämt än på ett brutalt sätt. Denna egenskap hos det liberala partiet beror väl på, att dess ledare bestå till så stor del av personer, som äro vana att umgås i salongerna och därför ha en viss finess i behandlingssättet av sina medmänniskor, när de skola avliva dem. Detta nu om den saken.

Emellertid ha herr Hallendorff och jag kommit till olika resultat. Jag röstar fortfarande, på de skäl jag nämnde, för den öppna omröstningen. Några av mina skäl, som jag icke kom att särskilt nämna, ha sedan av herr Räf blivit framförda, och jag skall därför be att i de punkterna få instämma med honom och återopa hans skäl såsom ytterligare motiv för min ståndpunkt.

Anledningen till att jag begärde ordet var emellertid närmast den, att herr Edén som tog saken mycket mycket formellt och dogmatiskt, förklarade: nu har herr Lindhagen också kommit in i styrelsen för sitt eget parti och är samma förtryckare. Ja, herr Edén, det skulle jag alldeles givet bli, om jag använde de konstitutioner för partiet som finnas inom högern samt inom de socialdemokratiska och liberala partierna. Men vi ha verkligen på grund av våra erfarenheter sökt i våra blivande konstitutioner få en garanti mot oss själva, och jag skall nu be att få underställa herr Edén och herr Hallendorff dessa garantier och fråga, om de också inom sina partier vilja tillämpa dem. Vi ha bland annat i arbetsordningen för riksdagsgruppen föreskrivit, att i vårt arbetsutskott får ingen vara ledamot mer än två år. Man får icke sitta där, tills gräset växer över en och komplettera sig själv, utan när man varit där i två år skall man plockas ned till de djupa leden och bli uppfriskad av ett livligt bad i deras egna realiteter. Detta gäller dock icke om partigruppens ordförande, ty han får icke sitta mer än *ett* år såsom ordförande, ty det är naturligtvis den farligaste positionen, och i avseende på densamma bör det givetvis beredas en viss nyttig omväxling. Vi ha också infört proportionella val, när det begäres m. m. Det kommer ut i dagarna ett förslag till våra s. k. demokratiska grundlagar. Den knappa tiden och brådskan har gjort, att förslaget, icke denna gång blivit så utformat, att man därför blir invald i Svenska akademien, men jag ber att herrarna med överseende taga del av huru vi sökt gardera oss mot partiförtrycket på våra medlemmar. Och om det förhåller sig så, att herrar Edén och Hallendorff vilja förordla att införa samma grundsatser i sina partier, så närma vi oss allesammans gan-

*Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)*

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)

ska mycket, men jag är övertygad om, att det kommer då att visa sig, att det är just herrar Edén och Hallendorff, som ha de verkliga beröringspunkterna med varandra.

Vidare anförde

Herr Hallendorff: Ja, herr talman, jag kan icke underlåta anmärkningen, att det är något överflödigt att undersöka i detalj, hur det går till inom de olika partierna. Jag misstänker, att man kan säga både gott och ont om både det ena och det andra partiet.

Till mig ha nu riktats särskilt två framställningar, dels från herr Edén, som ville uppdraga åt mig att ställa till med någon sorts råfst med Stockholms höger och dess förhållanden, och dels från herr Bolander, som ville göra något slags länsmansförhör om min ståndpunkt i en del fall. Jag anser mig verkligen icke ha anledning att på grund av vare sig den enes uppmaning eller den andres förhör lämna några meddelanden. Men om jag kan göra herrarna någon särskild glädje därmed, vill jag upplysa, att under de valrörelser, jag varit med om, har det icke hänt en enda gång, att jag avgivit något som helst s. k. vallöfte och därför kan heller ingen ställa mig till ansvar för hur jag röstar. Jag är så obunden som möjligt, och jag skulle kanske vilja gratulera de andra partiernas representanter i kammaren, om de voro lika obundna som jag och hade en partiledning, lika tolerant som min visat sig vara. — Detta om den saken.

Vad för övrigt angår de argument, som anförts för själva saken, är det väl ändå så, att de bra mycket slå ihjäl varandra. Herr Lindhagen hade en allvarlig argumentation mot åtgärden ifråga, men uttryckte den förhoppningen, att vi här i riksdagen skulle vara självständigare än valmännen, att vi således skulle tåla vid att ha öppen omröstning. Herr Räf däremot lade vikten på fördelen av att genom den öppna omröstningen kunna bevisa huru han i särskilda fall röstat.

Beträffande att bevisa hur jag röstat, skulle jag vilja svara, att är det någon viktigare fråga, så antar jag, att jag erinrar mig detta och kan tala om det, i förhoppning att folk tror mig på mitt hederliga ord. Men är det en obetydlig sak, förmodar jag att den intresserade frågaren kan låta sig nöja med svaret: så vitt jag vet, röstade jag på det eller det sättet.

Gentemot dessa argument satte herr Edén upp sin fråga: bli vi bättre, om vi bibehålla det nuvarande sättet att rösta? Det vill jag icke säga att vi bli, men jag vill dock fastslå, att det från olika håll medgivits, att det finnes rätt stora vanskligheter vid den öppna omröstningen, något som både herr Lindhagen och delvis också herr Edén erkänt. Nu förbigick herr Edén totalt min anmärkning, att att när man ser på de olika representationer i Europa, som använda den öppna omröstningen, finnes det åtskilliga, där man sannoligen icke infört denna öppna omröstning från den synpunkten, att den skall uppfostra individen till självständighet, utan såsom ett vapen för de faktiskt maktägande, vare sig det är en oavhängig

regering eller ett parti. Det synes mig ingalunda vara önskvärt att införa något liknande här.

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)

Herr Edén påpekade den skarpa skillnaden, som skulle göra sig gällande vid valen och här i riksdagen. Ja, men är det icke så, att här i riksdagen behöver riksdagsmannen skyddas från tryck, icke blott uppifrån utan även från sidorna och nedifrån? Och är det icke så, att i riksdagen kan göra sig gällande ett tryck, icke från regeringen, icke uppifrån, det ha vi emanciperat oss ifrån, men så mycket mer nerifrån? Och äro herrar riksdagsmän alltid beredda att stå emot det trycket?

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt deltaga i debatten om denna flera gånger här i kammaren ventilerade fråga, om icke här hade framförts en del synpunkter, som jag för min del visst icke vill fränkänna ett visst berättigande, men ur vilka dragits slutsatser på några håll, som äro alldeles förfelade, särskilt de som dragits av herr Hallendorff.

Det sägs här, att man kan icke genom den öppna omröstningen skapa en garanti för att det verkligen blir den självständighet i karaktären som är önskvärd, och detta är ju alldeles sant. Partitrycket är en verklighet och ingen kan bestrida att därmed följa åtskilliga olägenheter. Men vad är detta egentligen annat än att vi ha här återigen i en ny form en detalj av det gamla problemet: hur långt skall majoritetens rätt sträcka sig gentemot den enskilde individen? Det problemet kunna vi hålla på att tvista om i århundraden kanhända, utan att komma till någon fullt tillfredsställande lösning. Så generellt uppställt, blir det också, tror jag, mycket, mycket svårt att vinna någon fullständigt adekvat lösning av detsamma. Man kan konstatera, att i vissa fall går uppenbart trycket ifrån majoriteten för långt, i andra fall går uppenbarligen den enskildes krav på att få röra sig fullständigt obunden av majoritetens önsknings å hans sida för långt. Var gränsen går, hur man skall finna det riktigt avvägda förhållandet, det innefattar just en stor del av de problem med vilka demokratien måtte komma att syssla, och det är givet, att vi där icke ha några fullt uttömmande formuler, åtminstone hittills, att gå efter, utan vi få försöka att arbeta oss fram från fall till fall.

Men när nu här detaljfrågan föreligger om öppen omröstning i riksdagen, så ligger saken helt enkelt så, att det gäller vilketdera som kan vara förmånligast, att behålla denna slutna omröstning, som vi känna till, eller att förändra den till en öppen omröstning, där de enskilda riksdagsmännens vota klargöras både inför deras valmän och inför kamraterna i kammaren. Jag får då säga, att mig förefaller det ändock ganska klart, att man bör kunna ställa det anspråket på en folkrepresentant, att *han skall våga stå för sin mening*. Jag förstår mycket väl, att härvidlag kan spela in mänsklig svaghet och tryck av alla slag— visst icke blott, såsom herr Lindhagen alltid talar om, från en partilednings sida. Detta är herr Lindhagens kapphäst eller

Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)

rättare en av hans många käpphästar. Det ligger, jag erkänner det, en viss sanning däri, men det är icke heller mera än ett litet stycke av sanningen, som för herr Lindhagen tager alldeles orimliga dimensioner. Det där trycket är *en* av de påtryckningar som den enskilde riksdagsmannen är utsatt för. Det finnes ju mångfaldiga andra, som kanske icke alltid lika tydligt framträda, men som vi alla känna existera, än av det ena slaget och än av det andra. Men ändå, som sagt, nog bör man kunna anse, att det är ett eftersträfvansvärt mål, att en riksdagsman i sin offentliga verksamhet lever fullt öppet i sina göranden och låtanden.

Själva övergången kommer naturligtvis att bli förenad med en eller annan olägenhet. Det är intet tvivel om, att i den stund då denna samling av folkrepresentanter i svenska riksdagen, som är van vid de gamla formerna, skall börja att i alla möjliga frågor giva sin personliga mening tillkänna, så kommer det att medföra åtskilligt obehag för den ene och den andre, visst icke blott för dem, som herr Lindhagen kallar de menige i ledet, utan kanhända många gånger också för dem, som genom vissa gruppers förtroende satts in i ledningarna — ty det kan hända, att det även där finnes meningar, som det icke alltid finnes tillräcklig anledning att framföra och som icke överensstämma med partimajoritetens, men som det rent av icke är tid till att diskutera igenom för att klargöra skälen, varför man kommer till den ena eller andra uppfattningen.

När hela denna sak visserligen ligger så, att reformen kommer att medföra vissa svårigheter, men man dock, såvitt jag kan se, bör kunna mycket allmänt erkänna, att det dock blir *ett steg uppåt*, som man tager genom att ställa dessa högre anspråk på de enskilda riksdagsmännen, synes det mig, att vägen är klart utstakad. Vi rösta *för* den öppna omröstningen i förväntan att det stora demokratiska problemet, som jag i början antydde, skall genom detta steg i varje fall bringas klarare inför människors ögon. Om denna öppna omröstning verkligen träffar på personer, sådana som de böra vara, som ha mod att stå för en avvikande mening även ifall deras partimajoritet av en viss vanemässig riktning i sitt tänkande går på vägar, som de finna oriktiga och böra rättas, så kan man också vara övertygad om, att den skall bidra till fostran av denna demokratiska majoritet, och redan ur den synpunkten är den öppna omröstningen väl värd att införa.

Jag har nu med avsikt här förbigått de andra mera direkta praktiska skälen för den öppna omröstningen för att söka fästa uppmärksamheten på dessa mera principiella synpunkter, ur vilka jag yrkar bifall till införande av den öppna omröstningen. Ehuru vi icke haft tillfälle denna gång att tala om saken inom vårt parti, så tror jag, att ehuru jag är den ende socialdemokrat, som deltagit i denna debatt, det alldeles övervägande flertalet av mitt parti, om icke rent av alla dess medlemmar, äro av samma övertygelse som jag, att vi böra komma fram till den öppna omröstningen och bort ifrån allt det smygande misstänkliggörande, som understundom kan ske under skyddet av den slutna voteringssekeln.

Herr Lindhagen: Ja, herrarna hörde ju att herr Brantings sista anförande var ett uttryck för, hur man inom partierna behandlar olika meningar. Om man tillhör minoriteten, är ens mening alltid en käpphäst, men är det fråga om en mening som majoriteten följer, därför att partiledningen sagt det, så är det en stor statsmannasikt. Det är alltid på det där sättet. Jag vill icke kalla herr Brantings meningar för käpphästar — han har lika många som jag, ofta nog — utan det är hans naturell och övertygelse och miljö, som skapat hans meningar, som jag kallar dem, eller käpphästar såsom han kallar mina meningar, liksom mina meningar eller såsom han kallar dem käpphästar äro resultatet av min miljö och naturell.

*Ang. införande
av öppen
omröstning i
riksdagens
kamrar.
(Forts.)*

Vad som föranledde mig att begära ordet var emellertid det där talet om att den svåra frågan vore huru långt majoritetens rätt skall gå. Det är nog en ganska riktig frågeställning av herr Branting, men då får man nog icke stanna vid majoritetens rätt, utan får utföra problemet till att omfatta frågan hur man skall skapa fria majoriteter, ty det är endast på frihetens grundval man kan göra gällande rättigheter. Nu finnes emellertid i parlamentslivet merendels ofria majoriteter. Det är sådana om vilka man här talat hänfullt att de icke ha mod att säga sin mening. Men jag tror att vi få se mänskligare på personerna i allmänhet. Förhållandena i livet äro sådana, att det är icke tillräckligt att blott tillhålla en person att han skall ha mod att säga sin mening, ty om man gör det och fordrar av en person att han skall ha det modet, så skall man lägga in hela sin själ på att skaffa honom möjligheten till att ha detta mod, men man skall icke säga till honom: »du skall vara modig», och på samma gång draga marken undan fötterna för honom, som han behöver för att kunna ha detta mod. Det är den renaste gärningen som göres i partilivet. Men komma någon gång de fria majoriteterna, då komma ej heller några konflikter av någon allvarlig beskaffenhet, såsom hitills, att uppstå mellan majoriteter och minoriteter. Därför måste jag vidhålla — och därvidlag är jag inne på samma väg som herr Branting och herr Räf — att jag kan icke stanna härvid, utan det måste skapas ett »därefter», som verkligen gör den öppna omröstningen till en mänsklig verklighet genom att skapa fria människor, här obundna av order från partiledningarna.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Härefter förelåg till avgörande bevillningsutskottets betänkande, nr 30, i anledning av väckt motion om upphävande av stämpel-skatten å inrikes växlar.

*Ang. stämpel-
skatten å
inrikes växlar.*

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 221, hade herrar *Bengtsson* i Kullen och *Karlsson* i

Ang stämpel-
skatten &
inrikes växlar.
(Forts.)

Mo hemställt, att riksdagen ville besluta sådan ändring i gällande förordning angående stämpelavgiften, att stämpelskatten på inrikes växlar upphävdes.

Utskottet hemställde att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Häremot hade herr *Röing* reserverat sig.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Bengtsson* i Kullen yttrade: Herr talman! Utskottet har avstyrkt här ifrågavarande motion om upphävande av stämpel å växlar med den korta motiveringen: av statsfinansiella skäl. Jag förmodar att det varit svårt för utskottet, knappt ens möjligt, att finna en verkligt bärande motivering för avslag på en skatt, som är baserad på skuld, man kan rent av säga på fattigdom. Skola statsfinansiella skäl vara de avgörande härvidlag, så lära vi nog inte på länge bli av med denna skatt. Jag hoppas emellertid, att sådana skäl icke här skola bli bestämmande, utan att andra skäl få tala.

När växlar infördes, så var ju ifrån början meningen, att de skulle vara rena affärsväxlar, men de ha nu övergått till att bli låneväxlar i stor utsträckning. Det har blivit praxis hos folk att låna pengar på växel, och denna praxis är det mycket svårt att komma ifrån. Nu kan det sägas — och jag förmodar, att det kommer att sägas — att folk icke bör låna på växlar, utan i stället taga vanliga lån. Det har emellertid sina besvärligheter att taga banklån; mången gång skall man ju t. ex. gå rätt lång väg för att skaffa borgen och vittnen. Med växlar däremot är proceduren lätt.

För min del talar jag icke i egen sak, när jag nu vill yrka upphävande av stämpelskatten, utan jag anser mig ha rätt att göra det på den grund att jag såsom föreståndare för den största lantmannaförening, som finnes i Skaraborgs län, har erfarenhet att åberopa. Inom nämnda förening är det tillåtet att betala med växlar. Det förekommer dock aldrig, att detta betalningsmedel användes av de förmögnare; dessa betala i regel kontant; de, som använda växlar för detta ändamål, utgöra den fattigare delen av föreningens medlemmar. Det har verkligen varit rent upprörande, att under den tid av tolv år, som jag förestått denna förening, nödgas se dessa fattiga människor flerfaldiga gånger om året komma tillbaka och omsätta sina växlar. Varje gång ha de då fått betala stämpelskatt, ehuru det väl borde ha varit nog med den förskottsrenta, som de fått erlægga och som i regel uppgår till 7—8 %. Eller tag ett annat exempel. En förmögen person, som har pengar, sätter in dem i en bank på depositionsbevis och betalar därvid på en gång stämpel. En annan person, som behöver låna pengar, använder sig av växel på tre månader. Vill han då betala beloppet under tio år, så måste han erlægga stämpelskatt icke mindre än 40 gånger, medan den andre personen, som insatt pengarna på en gång, blott har att erlægga dylik skatt en enda gång.

Senast när denna fråga var före och blev föremål för omröstning

i andra kammaren, avgavs den stora minoriteten av 85 röster för borttagandet av denna skatt. Det vore önskligt, att den minoritet, som sålunda då förefanns, i dag måtte hava vuxit till majoritet.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Karlsson i Mo instämde häruti.

Vidare anförde:

Herr Jeansson i Kalmar: Herr talman! Då utskottet ansett sig icke kunna bifalla motionen, så har det skett uteslutande av statsfinansiella skäl. Det närvarande tidsläget är icke sådant, att det lämpar sig för vidtagande av åtgärder, som avse att minska statsinkomsterna. Vi veta ju alla, huru utgifterna stegrats, och hur svårt det är att få budgeten att gå ihop. Utskottet har i sin korta motivering endast sagt, att utskottet icke vill ingå på själva principfrågan, utan endast tagit hänsyn till den statsfinansiella sidan av saken.

Personligen delar jag motionärernas åsikt. Jag har ursprungligen varit mot att införa växelstämpeln, men, då vi nu en gång fått denna inkomst, så är det svårt att, då man sitter i bevillningsutskottet, vara med om dess borttagande, när den är för staten erforderlig.

Jag finner mig således böra biträda den mening, som utskottsmajoriteten här hyser, att det för närvarande icke är lämpligt att taga bort denna skatt, vilken åsikt man än har om principfrågan. och jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Röing: Lika litet i år som vid föregående tillfällen, då jag inom bevillningsutskottet deltagit i behandlingen av motioner att borttaga växelstämpelskatten, har jag kunnat biträda förslag om att bibehålla denna beskattning, även om man såsom den föregående ärade talaren och utskottsmajoriteten, ser frågan under nuvarande förhållanden uteslutande ur statsfinansiell synpunkt.

Skälen mot växelstämpeln ha framförts här så många gånger och torde vara så vägande, att jag är övertygad om att ur den synpunkten den stora majoriteten av denna kammare principiellt är motståndare till denna beskattning. Den drabbar ju faktiskt inom näringslivet affärer, som mången gång icke lämna någon som helst vinst. Dessutom råder det egendomliga förhållandet här i vårt land, speciellt inom vissa provinser, att enskilda personer i mycket stor utsträckning röra sig med accepter, särskilt personer i små förhållanden, som icke äga kapital, och de få sålunda betala denna avgift, denna växelstämpel.

Denna skatt är således en skatt, som icke är rättvist lagd. Nu säger man i år inom bevillningsutskottet såsom under flera föregående år: ja, visst vilja vi vara med om att ur den synpunkten avskaffa denna beskattning; men statens finanser tillåta det ej. Ja, skola vi vänta på den situationen, att budgeten visar ett överskott, så

Ang. stämpel-
skatten å
inrikes växlar.
(Forts.)

Ang. stämpel-
skatten å
inrikes värlar.
(Forts.)

att man icke allenast icke behöver införa nya skatter, utan kan taga bort gamla skatter, som äro orättvisa, utan att införa nya, då få vi vänta rätt länge. Vilken regering, som än sitter vid makten, blir det alltid så, att herrar finansministrar — de må tillhöra den mest konservativa högern eller den mest utpräglade socialdemokratiska riktingen — naturligtvis komma att från ministerbanken tala för bibehållandet av denna och dylika skatter, emedan man alltjämt behöver pengar till nya krav som komma upp.

Situationen torde icke vara sådan, att bevillningsutskottet, om riksdagen beslutar att borttaga en skatt, som inbringar två miljoner eller något därunder, icke kan finna någon annan skatteform, som är lagd på ett rättvisare sätt och som det är möjligt att upptaga utan större svårighet och som därjämte inbringar ungefär samma belopp som denna stämpelskatt. Och, mina herrar, det är lärorikt icke minst för oss, som snart skola behandla en del andra skattepropositioner, att lägga på minnet, att denna skatt infördes på sin tid för att täcka ett belopp, som behövdes, för att budgeten skulle gå ihop, och förklarades då denna skatt endast skola bliva av provisorisk art och därför genast skulle borttagas, när den fyllt sin uppgift. Och vad skulle nu följden bli, om vi i år komme att bifalla andra propositioner om höjda avgifter, acciser och dylikt? Jo, även dessa skulle beslutas vara av provisorisk art, men då de väl blivit införda, kommer det alltid att heta, att ur statsfinansiella synpunkter kunna vi ej borttaga dem, utan måste ha dem kvar. Här föreslås i år av regeringen — icke den nuvarande, men den som nyligen avgick — att riksdagen skall besluta provisorisk höjning av portot från 10 till 12 öre. Ja, mina herrar, bifalles den propositionen, så tror jag det kommer att dröja, innan både bevillningsutskottet och riksdagen komma och säga, att nu kunna vi taga bort denna förhöjda portoavgift. Resultatet blir antagligen det motsatta: ur statsfinansiella synpunkter måste vi bibehålla detta förhöjda porto, när det en gång är infört, trots att det enligt Kungl. Maj:ts förslag endast skulle vara av provisorisk art.

Jag tror man bör vara ytterst försiktig icke allenast då det gäller att införa sådana förändringar, som föreslås i den proposition, som vi snart komma att behandla, utan även då det är fråga om att bibehålla dylika skatter, som — säga vad man vill — dock äro oriktiga och enligt min bestämda uppfattning orättvisa.

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka avslag på bevillningsutskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Häruti instämde herrar *Olofsson* i Digernäs och *Nilsson* i Södertälje.

Herr *Rune*: Herr talman, mina herrar! Jag har icke deltagit inom utskottet i behandlingen av detta ärende. Hade jag det gjort, hade jag otvivelaktigt ställt mig som reservant bredvid herr *Röing*.

Det har förut varit fråga om denna stämpel, på sätt herr *Röing*

nyligen nämnt, många gånger här i kammaren. Det har då framhållits, att det var nödvändigt att ha denna stämpelskatt. Jag får medge, att jag någon gång givit vika för detta motiv, och detta oaktat jag i likhet med den föregående talaren anser, att denna skatt är synnerligen orättvis. Jag ber att få påpeka för herrarna, att detta är, man kan rent av säga, den mest orättvisa beskattningsform, som finnes här i vårt skattesystem, oaktat detta ju i alla fall i många avseenden är ganska orättvist. Denna skatt innebär, såvitt jag förstår, fullständigt en beskattning av *nöden*. Om vi för att belysa detta vilja tala om affärsväxlar, så förhåller det sig ju så, att en stor affärsman, som äger tillräckligt rörelsekapital; han köper kontant, och betalar således ingen växelstämpel. Hans konkurrent däremot har måhända icke något rörelsekapital, utan måste betala med växlar och får då i allmänhet betala högre pris, än om han betalade kontant, och därtill kommer också på hans utgiftskonto denna växelstämpel. Sedan kan man taga ett annat exempel; en förmögen person, konsument, köper kontant och behöver således ej erlägga denna växelstämpel; den fattige, som har brist på kapital, är hänvisad att köpa med växlar; han får först betala dyrare pris, och därefter skall han betala denna stämpelskatt. Således verkar denna skatt konsekvent från början till slut som en fullständig beskattning på nöden.

*Aug. stämpelskatten å inrikes växlar.
(Forts.)*

Nu säger man det, att man av statsfinansiella skäl ej kan taga bort denna skatt. Ja, jag nämnde nyss, att jag förr något böjt mig för detta resonemang, men jag vill ej göra det nu. Det är ganska märkvärdigt, att jag i den delen är av fullständigt motsatt uppfattning mot utskottet. På den tid då vi rörde oss med små belopp, på den tid då inkomst- och förmögenhetsskatten var liten och andra direkta skatter voro små, ja, då var man tvungen att se till, vad man kunde få, även då det gällde sådana relativt ringa belopp som växel-skatten, men nu äro förhållandena annorlunda.

När vi gjorde upp budgeten i fjol, vågade man icke sätta krigskonjunkturskatten till högre belopp än 20 miljoner kronor, men det har visat sig, att den ger 79 å 80 milj., såvida icke besvären över skattedebiteringen bli bifallna i alltför stor utsträckning. Man får sålunda omkring 60 milj. mera än man beräknat. Är det då värt, att herrarna tala om statsfinansiella skäl för att icke taga bort en sådan skriande orättvisa, som denna växelstämpelskatt utgör? Och vidare, vad tro herrarna, att krigskonjunkturskatten ger under det år, som är? Det är svårt att stå här och sia om den saken, men jag påstår, att det icke är förmätet att tro, att den möjligen skall gå upp till ett belopp, som rör sig omkring 150 milj. kronor. Jag tar icke detta ur min egen fatabur, utan jag har hört personer, som känna till affärslivet rätt noga, säga, att någonting sådant kan ifrågakomma. Då frågar jag, om det kan råda tvivel om, huruvida statsfinansiella hänsyn just nu tillåta, att man tager bort denna orättvisa skatt, som från början var avsedd att bli av rent tillfällig art. Jag ber därför, herr talman, att på det bestämdaste få vädja till kammarens ledamöter att i detta fall göra rättvisa och lindra det betryck, som växelstäm-

Ang. stämpel-
skatten å
inrikes växlar.

pelskatten verkligen medfört för fattigt folk. Jag ber sålunda att få yrka avslag till utskottets hemställan och bifall till motionen.

(Forts.)

Med herr Rune förenade sig herr *Bergman*.

Herr *Palmstierna*: Nog gick väl ändå den siste ärade talaren till en betydande överdrift, när han kallar denna skatt en skriande orättvisa och säger, att de fattigaste i landet härigenom bli lidande. Nu är det så, att växlar till 100 kronor gå fria, och att skatten väsentligen kommer att ligga på handeln, och jag tror, att denna i regel har ganska stor möjlighet icke minst i denna tid att vältra över på konsumenterna den tunga, som påligger handeln. Jag vill för min del säga, att jag tidigare och även nu över huvud är emot omsättnings-skatter, ty man vet aldrig egentligen, hur de övervältras eller på vem de slutligen hamna, och de drabba icke skatteförmågan och icke heller objektet, vilket principiellt är de vägar man bör gå i avseende på beskattningen. Men om någon tid är olämplig för att taga bort en skatt, så är det just den nuvarande. Det lär vara så, att man letar efter möjlighet att täcka ett hål i statskassan på 60 milj. kronor, och vi sitta i bevillningsutskottet i dessa dagar och äro särskilt bekymrade över, hur vi skola kunna anskaffa vad staten behöver. Då uppstå dessa ärade talare här och yrka avslag på den nu ifrågavarande skatten, samtidigt som de äro med om att införa ett helt nytt system av stämpelskatter i detta land. De gå med på räntestämpel å sparkasse-räkning, och de äro också med om att höja avgiften för postpaket och dylikt. Jag har en känsla av att när man är med på sådant, bör man vara något tveksam. huruvida det är riktigt att så där starkt motsätta sig den stämpelskatt, som det här är fråga om. Emellertid det motiv, som är avgörande, är helt enkelt att vi måste ha dessa pengar för statskassan, och därför, herr talman, lika väl som jag under vanliga förhållanden är emot denna skatt, är jag nu bestämt emot att icke riksdagen skall bifalla utskottets hemställan.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet *Carleson*: Med anledning av en uppgift, som lämnades av den näst föregående talaren, skall jag be att få rätta ett missförstånd. Den krigskonjunkturskatt, som beräknades skola lämna åtskilliga miljoner utöver vad som ursprungligen hade antagits, hänför sig till inkomster, som ha intjänats under 1916, och denna krigskonjunkturskatt inflyter 1917 och tillhör 1917 års riksstat. Jag vill också tillägga, att det överskott, som krigskonjunkturskatten å 1916 års inkomst, alltså för år 1917, anses lämna, delvis tagits i beräkning för täckande av en del andra utgifter. Vidare komma enligt de beräkningar, som nu på sista tiden gjorts, inkomsterna under år 1917, alltså de inkomster, som beräknats i detta års riksstat, att högst väsentligt understiga de inkomster man verkligen kan påräkna detta år. Följden blir, att det överskott, som utöver vad som beräknats skola kunna tagas i anspråk beträffande den krigskonjunkturskatt, som inflyter 1917, mer än väl behövs till täckande av den brist, som man redan nu kan utan vidare förutspå beträffande 1917 års bokslut.

Herr Runer: Jag ber att till herr statsrådet få säga, att det nog var ett missförstånd, när herr statsrådet trodde, att jag ville driva den satsen, att det överskott, som uppstår därigenom att den till 20 miljoner kronor beräknade krigskonjunkturskatten i verkligheten inbringar 79 miljoner, skulle kunna användas för att fylla den brist, som upphävandet av den nu föreslagna växelstämpelskatten skulle medföra. Det har jag aldrig tänkt, men jag framförde detta, därför att jag ville bevisa, att tiderna nu voro sådana att inkomsterna flyta in på ett sådant sätt, att man icke är beroende av en så liten skatt som denna stämpelskatt. Jag framhöll i mitt anförande, att man de år, när vi rörde oss med små belopp, fick taga till en sådan orättvis skatt som växelstämpelskatten, men det behöver man icke göra numera, då man har stora belopp att tillgå, och därför är tiden inne att rätta vad som i detta fall kan vara oriktigt.

Ang. stämpel-
skatten å
inrikes värklar.
(Forts.)

Vidare vill jag säga, att när herr statsrådet framhöll, att budgeten var spänd och att det var svårt att göra upp den, så tror jag, att herr statsrådet tänkt sig, att propositionen om hundra miljoner till nya militärutgifter skulle bli beviljad, men det hoppas jag, att den icke blir. Dessutom ingår kanske i beräkningarna, att flottstationsförslaget skall bifallas, men jag tror, att dess 25 miljoner icke bli beviljade. Man rör sig sålunda här med sådana belopp, att tiden är inne att göra rättvisa åt dem, som oförskyllt fått betala nu ifrågavarande orättvisa skatt.

Herr Palmstierna söker inbilla herrarna, att denna skatt icke drabbar de fattiga, därför att växlar på 100 kronor äro fria, och därför att den kommer att ligga på handeln och rörelsen. Ja, det är sant, att handeln ofta får i första hand betala skatten, men herrarna kunna vara säkra om, att det ändå blir konsumenterna, som i sista hand få bära denna utgift. Herr Palmstierna sade också, att skatten vältras över på, man viste icke vem. Ja, det vet icke jag heller, herr Palmstierna, men så mycket är säkert, att det bli de fattigaste, som icke kunna skydda sig för denna skatt och därför i regel drabbas av densamma.

Vidare talar herr Palmstierna om, att vi nu bli tvunga att lägga stämplor på sparkasseräntan. Men är det icke skillnad mellan att å ena sidan lägga en liten stämpel på en behållning, på en ränteinkomst, som man har, och att å andra sidan lägga stämpelskatt på en skuld, som nöden driver en till att ådraga sig. Det är klart, att de ha betydligt större skattekraft, som kunnat skapa sig en behållen inkomst, än de, som nödgas göra skuld.

Herr Palmstierna talade också om paketportot. Ja, vi skulle kunna tala om alla möjliga skatter i oändlighet. Varför ha vi varit med om att höja paketpostavgiften? Jo, helt enkelt därför, att det visat sig, att paket, som fraktas med järnvägen, kosta så betydligt mycket mera, om de gå med samma järnvägståg men på postverkets konto. Det är fullkomligt orimligt att ordna det så, att posten befordrar paketen billigare än järnvägen, helst som posten ju sedan skall draga försorg om, att de komma adressaten till handa.

Det har sagts mycket för att blanda bort korten, men jag ber

*Ang. stämpel-
skatten å
inrikes värlar.*
(Forts.)

kammaren icke lyssna till dessa herrar, som tala emot motionärernas framställning, utan behålla huvudet kallt och genom att följa reservanten befria Sveriges fattiga befolkning från en orättvis skatt.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 73 ja, men 86 nej; och hade kammaren alltså, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

§ 14.

Föredrogos vart för sig:

bevillningsutskottets betänkande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående beräknande av röstvärdet enligt kommunalförfattningarna för skattskyldig, vars beskattningsbara inkomst blivit vid bevillningstaxeringen år 1917 av viss anledning nedsatt, dels ock en i samma ämne väckt motion;

statsutskottets utlåtanden:

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt tjänstemän vid de ecklesiastika konsistorierna; och

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till meteorologiska centralanstalten m. m.; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag

till förordning om tillägg till 9 och 10 §§ samt om ändrad lydelse av 14 § 2 mom., 15 § 2 mom. och 16 § 6 mom. i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändrade bestämmelser rörande den inrikes postutväxlingen.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 15.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bankoutskottets utlåtande, nr 36, angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1—6.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Punkten 7, angående pension åt förre soldaten A. G. Moss.

*Ang. pension
åt förre sol-
daten A. G.
Moss.*

I en inom andra kammaren av herr *Berg* i Munkfors väckt motion, nr 31, hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja en årlig pension av 300 kronor åt förre soldaten Anders Gustav Moss från Ransäters socken i Värmlands län, att utgå från allmänna indragningsstaten från och med 1917 års början.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte medgiva, att förre soldaten Anders Gustav Moss från Ransäters socken i Värmlands län finge från och med den 1 januari 1917 ur Vadstena krigsmanshuskassa erhålla pension efter samma grunder, som om han tjänat för pensions erhållande föreskriven tid.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Neiglick, Wickman, Kristensson, Berg* i Munkfors, *Jonsson* i Gumboda och *Olsson* i Rödningsberg, vilka yrkat bifall till den i ämnet väckta motionen.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr *Berg* i Munkfors: Herr talman, mina herrar! Som synes har vid denna punkt fogats en reservation från fyra andra-kammarledamöter och två första-kammarledamöter. Jag vill dessutom nämna att vid frågans behandling i utskottet var det den slutna sedeln, som avgjorde resultatet gentemot den motion, som jag tillåtit mig frambära. Saken gäller helt enkelt, att jag har begärt 300

*Ang. pension
åt förre sol-
daten A. G.
Moss.*

(Forts.)

kronors pension åt en gammal knekt i Värmland, som icke tjänat så lång tid vid regementet, att han kunnat få bli delaktig av understöd från Vadstena krigsmanshuskassa. Utskottet har emellertid tillstyrkt en pension, som skulle utgå med 61 kronor om året, så länge mannen ifråga är under 60 år, och efter-fyllda 60 år med 100 kronor om året. Nu kan jag för min del icke nöja mig med ett sådant resultat, som det utskottsmajoriteten kommit till, alldenstund jag anser, att det belopp, jag begärt, 300 kronor om året, icke alls är för mycket för en sådan man, som det här är fråga om. Han har även hustru att försörja och har levat i fattigdom så gott som hela sin tid samt fostrat en stor barnskara, som visserligen icke nu längre tynger honom, men som han i alla fall kämpat för under den flydda tiden.

Nu har invänts, att om utskottsmajoritetens förslag går igenom, så får han dels dessa 61 kronor från Vadstena krigsmanshuskassa, och dels får han vända sig till den allmänna pensioneringen. Resonemanget i utskottet gick i den riktningen. Men då vill jag för min del fråga, huruvida det icke vore riktigare, att man redan nu beviljade mannen denna pension på 300 kronor, så att han därigenom finge sin framtid åtminstone i det närmaste tryggad och kunde leva drägligt. Dessutom är det en annan omständighet, som inom utskottet påpekats, och det är, att om mannen ifråga skall få pension från den allmänna pensioneringen, så måste han förklaras vara fullständigt invalid, d. v. s. helt och hållet oförmögen till framtida arbete. Mannen ifråga är ju enligt läkareintyg ganska dålig till sin hälsa — han har haft symptom på magsår och dylikt — och har icke stora krafter, så att han kan icke göra så mycket, men han skulle ju i alla händelser kunna utföra någonting och möjligen kunna förtjäna någon krona till hjälp, ifall han finge den pension, som här ifrågasatts.

Det har vidare invänts, att i händelse detta förslag beviljas, så befarar man, att en hel mängd komma att begära detsamma. Detsamma sades redan 1912, då jag väckte en motion i samma riktning, att här kommer, i fall den motionen bifalles, 12,000 gamla knektar och begära precis detsamma. Under tiden från 1912 till 1917, alltså under fem år, så ha vi beviljat — jag har räknat efter det i riksdagshandlingarna — pensioner på 300 kronor till summa summarum 12 stycken sådana gamla knektar. Det är nämligen att märka, att riksdagen alltid i sådana här fall beviljar pension endast till dem, som anses särskilt behövande, och detta kommer naturligtvis att tillämpas även i framtiden liksom hittills. Nu säger visserligen arméförvaltningens civila departement, som haft att yttra sig över den här saken, att det icke har styrkts, att ifrågavarande Moss är i sådana behövande omständigheter, att riksdagen kunde taga sådan hänsyn som vid vissa föregående tillfällen. Jag vill då för min del, då jag känner fallet personligen, säga, att mannen ifråga icke endast, såsom jag nyss nämnt, under den gångna tiden varit i dåliga omständigheter utan att han för framtiden står i en sådan belägenhet, då krafterna äro så små som de nu äro, att han verkligen är i stort behov av hjälp. När så är förhållandet, så vågar jag vädja till andra

kammaren att godhetsfullt bifalla förslaget. Jag tycker verkligen, att riksdagen borde gå med på att bereda några ljusglimtar för den stackars mannen och hans familj under den tid, han har kvar att leva, och icke bara strängt hålla på det formella, så att han icke skulle få mer än utskottsmajoriteten föreslår, förrän han fullständigt står i den belägenheten, att han icke alls kan arbeta längre.

Utan att gå längre in på någon motivering ber jag att på det varmaste få vädja till andra kammaren, som vid föregående tillfällen visat sig ha hjärta för dessa gamla stackars människor, knektar eller andra, att bifalla min framställning om en pension på 300 kronor. Under dessa hårda tider lär väl ingen kunna säga, att detta är för mycket, utan endast vad han något så när kan draga sig fram på.

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Vahlquist: Herr talman, mina herrar! Envar av kammarens ledamöter har nog vid genomläsandet av betänkandet funnit, att de pensionsfrågor, som beröras i punkterna 6, 7, 8 och 9 ha ett visst inbördes samband med varandra. I punkt 6 har kammaren nyss beslutit skriva till Kungl. Maj:t med begäran om utredning om underhålls beredande just åt sådana gamla indelta soldater, som tillhöra samma kategori som den indelte soldat Moss, för vilken herr Berg så vackert och ömt talade, och som den i punkt 8 behandlade f. d. soldaten Lind. Man har velat genom denna skrivelse ordna det för samtliga dessa, som äro i samma situation som de, och dessa torde nog uppgå till ett tusental åtminstone. Under punkt 9 finna herrarna en motion av herr Carlson i Herrljunga med samma motivering, samma ömmande omständigheter. Det gäller också där en gammal indelt soldat som tjänat i över 20 år men i alla fall icke tillräckligt länge för att enligt vid hans avsked gällande bestämmelser, få underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa. Motionären, herr Carlson, har emellertid endast fordrat, att den ifrågavarande soldaten skulle likställas med och få samma rätt som de, som numera bliva delaktiga i Vadstena krigsmanshuskassa. Detta stämmer således med den skrivelse, som kammaren nyss beslutat avlåta. Det är alldeles klart, att väl de allra flesta av dessa, som jag antar till ett tusental uppgående, soldater befinna sig i samma ömmande och svåra belägenhet som Moss och nog kunde behöva samma understöd, som är föreslaget för honom. Men man måste tillse att dessa ej beredas större fördelar, än vad som kommit redan pensionsberättigade till del.

Jag vill tillägga, att ingen kan klandra utskottet, därför att utskottet behandlat dessa fyra punkter så, som jag här antytt. Ty beslutet i punkt 6 gav utskottet anledning att icke bryta mot den där intagna ståndpunkten, då ju de i de tre följande punkterna avhandlade motionerna röra pensionsfrågor, vilkas lösning blir en följd av den av utskottet tillstyrkta och av riksdagen nyss beslutade skrivelser.

Sedan kommer det an på om kammaren vill desavuera utskot-

*Ang. pension
åt förre sol-
daten A. G.
Moss.
(Forts.)*

*Ang. pension
åt förre sol-
daten A. G.
Moss.
(Forts.)*

tet och på grund av de åberopade ömmande omständigheter, som i dessa speciella fall skola föreligga, redan nu gå motionärerna till mötes. I så fall har jag för min del naturligtvis ingenting däremot. Herrarna veta mycket väl, att jag under en lång följd av år har arbetat för höjda underhåll till dessa gamla indelta knektar. Men jag har emellertid velat framhålla, att utskottet har handlat riktigt, då det på grund av beslutet i punkt 6 behandlat de följande punkterna så, som det gjort.

Jag anser mig alltså böra yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kristensson: Herr talman! Som kammaren hörde av den ärade representanten för utskottsmajoriteten, framgick det, att hans hjärta befann sig på reservanternas sida, under det att han talade för de mera formella skälen här.

Nu var det så i utskottet, att det stod åtta röster mot åtta i dessa frågor, och därför kunde vi icke, då vi ledo nederlag, behandla herr Carlsons i Herrlunga soldat på samma sätt som de övriga, därför att herr Carlson icke hade begärt mer, än vad han i sin motion hade gjort. Följaktligen kunde vi icke i det sammanhanget yrka i reservationen bifall till även 300 kronor där.

Nu skall jag säga ett par ord om konsekvenserna. Jag drar mig icke för de konsekvenser, som medföra, att varje man och kvinna i detta land, som är sjuk och icke äger förmåga att själv bidra till sitt uppehälle och som är gammal och orkeslös samt har tjänat staten, i dessa tider får 300 kronor i pension. Alla de knektar i vårt land, som nu ha pension och som befinna sig i fattiga omständigheter samt icke ha arbetsförmåga, må de gärna under kommande riksdagar komma till ett belopp av 300 kronor! Alla pensioner, som befinna sig på ett sådant plan, så lågt nere, och stå ungefär i jämbredd med de pensioner, som utbetalas av den allmänna folkpensioneringen, har jag icke ringaste principiella betänkligheter emot att bifalla. Därför, herr talman, har jag i utskottet kämpat för att vi skulle bifalla dessa motioner.

Nu föreligger förslag om 300 kronor, och jag kan icke se, att om det i detta fall dessa här ifrågavarande bli hjälpta, det på minsta sätt skadar några andra pensionsberättigade, vilkas pensioner utgå från Vadstena krigsmanshuskassa, utan detta kommer bara att hjälpa till, att även de om något år komma att få 25 eller 50 kronor mer per man, i fall de äro i fattiga och ömmande omständigheter. Jag kan icke se, att detta skulle draga några farliga konsekvenser med sig.

Jag ber alltså, herr talman, att i detta fall få vädja till kammarens hjärta att nu gå med på reservationen. Utskottet var delat i två lika starka hälfter. Då kan man förstå, att de principiella skälen mot att gå på reservanternas sida i detta fall icke kunna vara så starka.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställ-

de propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Ang. pension
åt förre soldaten A. G.
Moss.
(Forts.)

Vid härpå skedd föredragning av *punkten* 8, angående pension åt förre soldaten Anders Lind anförde:

Ang. pension
åt förre soldaten A. Lind.

Herr Kristensson: Jag ber, att kammaren i konsekvens med det förut fattade beslutet måtte bifalla den vid betänkandet fogade reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Vahlquist: Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena, biföll kammaren den i ämnet väckta motionen.

Punkterna 9—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26, angående pension åt förste maskinisten C. Johansson Blom.

Ang. pension
åt förste
maskinisten
C. Johansson
Blom.

I en till riksdagen den 16 mars 1917 avlåten proposition, nr 121, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att förste maskinisten vid tekniska skolan i Stockholm Carl Johannessson Blom finge från och med månaden näst efter den, varunder han entledigades från sin befattning vid skolan, dock tidigast från 1918 års början, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av 1,300 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Byström* väckt motion, nr 350, däri hemställts, att ifrågavarande pension måtte bestämmas till ett belopp av 1,600 kronor.

Utskottet hemställde att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt den i ämnet väckta motionen, måtte medgiva, — — — lika med Kungl. Maj:ts förslag — — — till belopp av 1,400 kronor.

Vid denna punkt var likväl fogad reservation av herr *Carlson* i Herrljunga.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 55.

Ang. pension
 åt förste
 maskinisten
 C. Johanne-
 son Blom.
 (Forts.)

Punkten föredrogs, varefter ordet begärdes av

Herr Carlsson i Herrljunga, som yttrade: Herr talman! Jag har icke kunnat biträda utskottets beslut i denna fråga, ehuru jag ansett, att starka skäl tala för att här tilldela en pension av 1,500 kronor. Jag har kommit till den uppfattningen genom att studera handlingarna och innehållet i den motion, som är väckt av herr Byström. Jag skall icke säga mer. Jag tar för givet, att motionären har något att tillägga; och får han närmare utreda frågan. För min del håller jag emellertid före, att personen i fråga bör vara berättigad till en pension av 1,500 kronor.

Vidare anförde

Herr Wahlquist: Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag. Jag tror, att utskottet verkligen gått motionären tillmötes så långt det varit utskottet möjligt. Det är ju en ganska vacker avrundning utskottet gjort, då det vid pensionens beräkning kommit till, att mannen i fråga skulle kunna anses ha rätt till 1,350 kronor, men föreslagit 1,400 kronor, alltså en ej oväsentlig ökning.

Ingen lär kunna medgiva, att en person får beräkna pension på ett avlöningsbelopp, som blivit honom utlovat av en person, men som han sedan aldrig kommit i åtnjutande utav. Att beräkna pension på sådana grunder är icke möjligt.

Jag säger ännu en gång, att utskottet gjort vad det kunnat för att ge full rättvisa. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Byström: Herr talman, mina herrar! Jag vill giva den siste talaren rätt däri, att utskottet varit ganska tillmötesgående mot de krav jag framställt i min motion. Det har ju höjt beloppet från av Kungl. Maj:t föreslagna 1,300 kronor till 1,400 kronor. I min motion hade jag emellertid begärt 1,600 kronor som pension åt maskinisten Carl Johannesson Blom, och jag hade naturligen önskat, att motionen bifallits.

Den framställning, jag sålunda har gjort, tror jag står i överensstämmelse med vad som praktiserats ifråga om pensioner för flera av dem, som varit anställda vid skolan ifråga, nämligen vid Tekniska skolan, detta folkuniversitet i Stockholm. Så har fallet varit med överläraren H. Nerpin, överlärarinnan Amalia Brandt, portvakten Katarina Lindberg, överläraren C. A. Söderman, överlärarinnan Anna Rosengren, överläraren C. A. Nordström och andra. De ha fått pension beräknad efter ungefär $\frac{2}{3}$ eller något mer av lönen.

Vad nu angår den lön, som maskinisten C. Blom haft, så förhåller det sig så, att då med Tekniska skolan på sätt och vis förenades Sveriges geologiska undersöknings skola, som inrymmes i samma hus som Tekniska skolan, där Blom har haft sin verksamhet, så ökades göromålen för honom i betydande grad. Rektorn vid skolan lovade honom 300 kronors påökning i lönen på grund av det ökade ar-

bete, som uppstod genom denna inflyttning av geologiska skolan. Någon omständighet gjorde, att han icke kom i besittning av denna ökade lön, som han hade fått löfte om. Rektorn ifråga avled ju snart därefter. Riktigheten av här ovan relaterade förhållande intygas av den nuvarande rektorn Thor Thorén. Om man tar hänsyn till dessa 300 kronor, som Blom rättvisligen skulle ha åtnjutit under de senare åren och om man besinnar att tillsammans med värdet av hans bostadsförmån, som värderats lågt, hans inkomst uppgår till sammanlagt ungefär 2,500 kronor, torde man kunna inse, att detta kan ha varit grund för mig att yrka på en pension av ungefär $\frac{2}{3}$ av denna lön.

Nu har utskottet ansett mitt yrkande så till vida berättigat, att det, som jag antytt, höjt beloppet till 1,400 kronor. Men jag har ansett, att det borde kunna höjas något mer. Jag begär nu icke att beloppet skall tagas så stort, som jag i min motion påyrkat, men jag skulle vilja förena mig i ett yrkande, som reservationsvis är gjort av herr Carlson i Herrljunga nämligen att Blom måtte få en pension av 1,500 kronor. Mannen ifråga har gjort sig synnerligen väl förtjänt av detta. Han har en lång och hedrande verksamhetstid bakom sig. Han har skött sin tjänst på ett sådant sätt, att han fått mycket beröm därför. Jag tror till och med, att en av den nya regeringens första åtgärder på hedersbevisningens område har varit att förlåna maskinisten Carl Blom en liten välförtjänt hedersbetygelse.

Huru jag än ser saken och på grund av vad jag kunnat finna av de därmed sammanhängande omständigheterna, så tycker jag, att det är billigt och rättvist att tilldela herr Blom åtminstone 1,500 kronor i pension. Jag tror också, att denna vädjan till andra kammaren, som vanligen, ja, jag kan nästan säga, städse brukar tänka på de mindre lönernas män i samhället, icke skall förklinga ohörd, då jag nu förenar mig med reservationen och yrkar, att herr Blom måtte få en pension av 1,500 kronor.

Jag yrkar alltså att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 121, samt den i ämnet väckta motionen, må medgiva, att förste maskinisten vid Tekniska skolan i Stockholm Carl Johannessson Blom må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från sin befattning vid skolan, dock tidigast från 1918 års början, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av ettusen-femhundra kronor.

Herr Kristensson: Herr talman! Det kan givetvis vid denna sena timme icke falla mig in att ingå på att redogöra för hur denna fråga egentligen ligger. Jag skall inskränka mig till att i korthet framhålla, att ett bifall till den föreliggande reservationen här skulle bryta sönder de principer, som utskottet tillämpar, och jag skulle på det djupaste beklaga, om kammaren nu skulle gå ifrån vad utskottet föreslagit. Jag vill säga, att bankoutskottet saunerligen behjärtar de små sak såsom väl intet pensionsutskott förut, men utskottet måste å andra sidan vidhålla vissa allmänna principer, och

Ang. pension
ät förste
maskinisten
C. Johanness-
son Blom.
(Forts.)

Ang pension
 åt förste
 maskinisten
 C. Johannes-
 son Blom.
 (Forts.)

bryter man sönder de principerna, så blir det nästan omöjligt i framtiden att reglera pensioner.

Jag måste därför, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Byström: Herr talman! Jag vill säga att i fråga om att bryta sönder principer, såsom en talare nyss ordade om, tror jag nog, att herr Kristensson kan ha rätt, i vad han sade. Men det ha vi ju gjort stundom i dylika frågor? När t. ex. ett utskott ej tager tillräcklig hänsyn till önskemål, som man tycker vara befogade, så har kammaren i bland gjort ändring i utskottsförslaget. Man handlar då såsom man anser mest stämman överens med billighetens krav.

Så har i en sådan här fråga varit förhållandet en gång förut i år, och jag tror, att enahanda förhållande alldeles nyss har visat sig i våra förhandlingar. Och, om det nu skulle prutas något på dessa omtalade principer, så skulle det endast vara en gärd åt den gamla, goda och vackra satsen: Barmhärtigheten berömmar sig mot lagen.» Herr talman! Jag vidhåller mitt förut gjorda yrkande.

Herr Carlsson i Herrljunga: Herr talman! Jag kan icke förstå, att personen i fråga icke uttagit dessa förmåner och rättigheter, som blivit honom lovade. Hade han gjort det, hade han haft 300 kronor mera i lön årligen, men genom att han ej gjort det, har statsverket så att säga förtjänat 300 kronor årligen under flera års tid. Om jag gör en jämförelse mellan denne och maskinisten vid Tomteboda Persson och maskinisten vid myntverket Åkerblom, så har Persson fått pension till belopp av 1,400 kronor och maskinisten vid myntverket Åkerblom en pension av 1,900 kronor. Persson är ogift, under det Blom har hustru att försörja, och jag tycker, att både billighets- och andra skäl tala för, att han får den högre pensionen.

Herr Vahlquist: Herr talman! Blott ett par ord! Jag tror ej, att vi nu få driva den satsen allt för långt, att man kan rucka på de grunder, som man ändock måste ha vid beräkning av pension. Man måste i någon mån hålla på principer. Här syftade, såvitt jag kan förstå, herr Byström på fallet Moss, där andra kammaren beviljade 300 kronor. Men det är en annan sak, det gällde ett *understöd*, under det att det här är fråga om en *pension*, som är beräknad på grund av Bloms årliga inkomster. Vid dennas beräkning har utskottet gett full rättvisa och något därutöver, och jag vill erinra om, att en pension av 1,400 kronor icke är att förakta. Det är icke ett så litet belopp att få, och då jag bestämt vet, att några ömmande omständigheter ej föreligga i detta fall, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som under

överläggningen föreslagits av herr Carlson i Herrljunga; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

*Ang. pension
åt förste
maskinisten
C. Johannes-
son Blom.
(Forts.)*

Punkterna 27—30.

Utskottets i nämnda punkter gjorda framställningar biföllos.

§ 16.

Slutligen föredrogos vart för sig bankoutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om pension av järnvägsmedel åt städerskan Gustafva Sofia Rask;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åt lärlingen vid Alnarps lantbruksskola F. W. Hult; och

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt förre kronojägaren A. J. Johansson.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 17.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde fredagen den 11 innevarande maj ämnade besvara herr Eriksons i Uppsala interpellation angående hospitalspersonalens uppförande å ordinarie stat m. m.

§ 18.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av herr *Vahlquist*:

nr 464, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 317, angående understöd åt avlidne maskinisten vid garnisonens i Boden vattenledningsverk B. E. T. Svenssons minderåriga barn;

nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 318, angående pension å allmänna indragningsstaten åt arbetsförmannen vid krigsskolan C. W. Johanssons änka Anna Greta Johansson;

nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 319, angående pension åt skomakeriarbetaren vid Svea livgardes intendenturverkstäder Frans Gustaf Storms änka Mathilda Elisabeth Storm, född Jonsdotter; och

nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 321, angående understöd åt fodermarsken H. F. E. Ingvarssons änka och minderåriga barn;

herr *Eriksson* i Grängesberg, nr 468, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition nr 282, angående anvisande av medel till åtgärder i prisreglerande syfte;

herr *Bogren*, nr 469, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 268, angående förändrade grunder för pensionering av marinens stammanskap m. m.;

herr *Rydén* i Malmö m. fl.:

nr 470, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 264, angående krigstidshjälp under år 1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst; och

nr 471, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 297, angående krigstidshjälp under år 1917 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor m. fl.;

herr *Röing*, nr 472, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 264, angående krigstidshjälp under år 1917 åt vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst;

herrar *Welin* och *Lingström*:

nr 473, i anledning av sistnämnda proposition; och

nr 474, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 297, angående krigstidshjälp under år 1917 åt pensionerade lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor m. fl.;

herr *Widlund*, nr 475, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 330, angående krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst;

herrar *Törnkvist* och *Thore*, nr 476, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 301, angående visst undantag från bestämmelserna för statens meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara;

herr *Lindhagen*, nr 477, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 296, angående utvidgning av flottans station i Stockholm m. m.; samt

herr *Linder*, nr 478, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 304, angående anslag till lantbruksinstitutet vid Ultuna samt lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp.

Av dessa motioner blevo följande genast hänvisade till utskott, nämligen motionerna nr 464—467 till bankoutskottet och motionen nr 468 till jordbruksutskottet.

De övriga nu väckta motionerna bordlades.

§ 19.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 119, till Konungen angående utredning om skollovskoloniverksamhetens stödjande och utvecklande genom statens försorg.

§ 20.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till §§ i riksdagsbeslutet:

nr 28, angående ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 29, angående beredande av medel till bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet;

nr 30, angående val av tre deputerade att jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen med Konungen överlägga;

nr 31, angående förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga av krig föranledda förhållanden samt angående tillämpning under viss tid av samma lagstiftning;

nr 32, rörande lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 30 maj 1916 om fastställande av högsta pris å vissa varor vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m.;

nr 33, angående särskilda förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken m. m.;

nr 34, angående förslag till lag om expropriation m. m.;

nr 35, angående ändring av § 24 i kungl. förordningen om landsting den 21 mars 1862;

nr 36, angående det kommunala utskyldsstreckets begränsning; samt

nr 37, angående förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.

§ 21.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för höjande av medelinköpspriset för remonter under år 1917;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till anordnande av förvaringsskjul för flygbåtar m. m.;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 54 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av visst kyrkoherden i Lena församling ådömt skadestånd;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i propositionen nr 148 gjorda framställning angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter, dels ock i punkt 187 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkskolor och småskolor jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnadsarbeten å länsresidenset i Malmö m. m.;

nr 113, i anledning av väckta motioner om anslag till dyrtidsunderstöd åt kommunalt anställda barnmorskor;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärfvande för svenska statens räkning av den Falun—Rättvik—Mora järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen Mora Noret—Orsa m. m.;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ombyggnad av Södertälje kanal;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärfvande för statens räkning av vissa enskilda tillhöriga vattenfall i Motala ström m. m.; och

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst undantag från bestämmelserna för statens meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara;

bevillningsutskottets betänkande, nr 38, i anledning av väckt motion om ändring i 12 § av förordningen angående tillverkning av brännvin;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillläggspension åt fullmäktigen i riksbanken, filosofie doktorn S. G. von Friesen;

nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående vissa ändringar i avlöningsstaten för riksbanken;

nr 42, i anledning av ifrågasatt påbyggnad av riksdagshuset m. m.;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående register över kyrkomötets protokoll jämte bihang för åren 1868—1915; och

nr 44, angående ifrågasatt utgivande av ett personregister till riksdagens protokoll för tiden 1809—1866; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, i anledning av herr Ingvarsons motion, nr 142, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om anordnande av en statens egen tillverkning av papper.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

§ 23.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Bengtsson</i> i Kullen	under 3 dagar fr. o. m. den 10 maj,					
»	<i>Petersson</i> i Lidingö						
	villastad	» 3 » » » 10 »					
»	<i>Jönsson</i> i Boa	» 5 » » » 10 »					
»	<i>Jonsson</i> i Hå	» 7 » » » 10 »					
»	<i>Anderson</i> i Råstock	» 2 » » » 10 »					
»	<i>Elisson</i>	» 4 » » » 11 »					
»	<i>Helger</i>	» 5 » » » 10 »					
»	<i>Bärg</i> i Katrineholm	» den 11 maj,					
»	<i>Nilsson</i> i Gränebo	» 8 dagar fr. o. m. den 10 maj,					
»	<i>Uddenberg</i>	» 7 » » » 10 »					
»	<i>Norman</i>	» 3 » » » 10 » och					
»	<i>Hallén</i>	» 5 » » » 10 » .					

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,45 e. m.

In fidem
Per Cronvall.